ՑՈՒՑԱԿ
ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳՐԱՑ

ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ Ի ՎԻԵՆՆԱ

ԿԱԶՄԵՑ

Հ. ՅԱԿՈՎԲՈՍ ՏԱՇԵԱՆ

Մխիթ. Ուխտէն

ՎԻԵՆՆԱ 1891

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

CATALOG
DER
ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN

IN DER K. K. HOFBIBLIOTHEK ZU WIEN

VON

P. JACOBUS DASHIAN

MITGLIED DER MECHITHARISTEN-CONGREGATION.

WIEN 1891
MECHITHARISTEN-BUCHDRUCKEREI.

Գին Լ. Փր. 180

ՄԱՅՐ ՑՈՒՑԱԿ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳՐԱՑ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԱԼ

Ի ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵՆԷ

ՀԱՏՈՐ Ա.

ԱՒՍՏՐԻԱ

ՏԵՍՐ Ա.

ՑՈՒՑԱԿ ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳՐԱՑ

ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ Ի ՎԻԵՆՆԱ

HAUPT-CATALOG

DER

ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN

HERAUSGEGEBEN VON DER

WIENER MECHITHARISTEN-CONGREGATION.

BAND I

DIE ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN IN ÖSTERREICH.

HEFT I

CATALOG DER ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN

IN DER K. K. HOFBIBLIOTHEK ZU WIEN.

ՍՏՈՒԳՎԱԾ Է 1981 Թ.

ՑՈՒՑԱԿ
ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳՐԱՑ

ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ Ի ՎԻԵՆՆԱ

ԿԱԶՄԵՑ

Հ. ՅԱԿՈՎԲՈՍ ՏԱՇԵԱՆ

Մխիթ. Ուխտէն

ՎԻԵՆՆԱ 1891

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

CATALOG

DER

ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN

IN DER K. K. HOFBIBLIOTHEK ZU WIEN

VON

P. JACOBUS DASHIAN

MITGLIED DER MECHITHARISTEN-CONGREGATION.

WIEN 1891

MECHITHARISTEN-BUCHDRUCKEREI.

A $\frac{III}{299}$

Kurze Uebersicht

der

Armenischen Handschriften

in der

k. k. Hof-Bibliothek zu Wien.

Die armenischen Handschriften der k. k. Hof-Bibliothek zu Wien sind in diesem ersten Hefte des Hauptcataloges der armenischen Handschriften eingehends besprochen worden. Für die Armenisten, denen das Verständniss des Neu-Armenischen Schwierigkeiten entgegenstellt, und für die etwaigen Interessenten wird diese kurze Uebersicht vielleicht nicht unerwünscht sein.

Die k. k. Hof-Bibliothek ist an armenischen Handschriften arm; sie besitzt nur 28, meistens Abschriften jüngeren Datums. Zwei von diesen stammen aus dem XIV., drei bis vier aus dem XVI., vierzehn aus dem XVII. und vier aus dem XVIII. Jahrhundert. Vier Handschriften tragen kein Datum. Die folgende Tabelle gibt eine Uebersicht der Handschriften nach ihrem Alter.

Jahrhundert	Datum	Nummer
XIV.	1354	1
„	1364	10
XVI.	1565	25
„	1567	15
„	1580	13
„	vor 1608	11
XVII.	1613	16
„	1617	17
„	1631	5
„	1635	9
„	vor 1638	3
„	1638	7
„	1645	14
„	1653	19
„	1664	27
„	1675	26
„	vor 1684	6
„	1685	20
„	1688	21
XVIII.	vor 1702	18
„	1713	22 und 23
„	1780	24
„	1795	4

Von den vier undatirten Handschriften scheint Cod. Arm. 2 aus dem XVIII., Cod. Arm. 8 aus dem XV., Cod. Arm. 12 und 28 aus dem XVII. Jahrhundert zu stammen.

Nach dem Abstammungsort sind in dieser Sammlung dreizehn verschiedene Städte vertreten. Den ersten Platz nimmt „die neugegründete Stadt“ Zamoscie mit fünf bis sechs Handschriften ein, dann kommen „Low“ (Lemberg) und Berlin. Mit je einer Handschrift haben Triest, Kamieniec, Walarshapat, Constantinopel, Kleinasien, Suczawa, Braclaw, Rom und Krimm beigetragen.

Die Abschreiber und die Besitzer sind natürlich grossentheils Armenier. Es kommen aber auch Ausnahmen vor. Cod. Arm. 22 und 23 sind z. B. von dem Armenisten La-Croze abgeschrieben worden. Cod. Arm. 1 und 8 waren im Besitze Sebastian Tengnagel's, sowie Cod. Arm. 3 einem Christopher Glaskov angehörte u. s. w.

Der Anfang dieser Handschriften-Sammlung scheint am Ende des XVII. Jahrhunderts gemacht worden zu sein. Die älteste bekannte, in die Bibliothek eingegangene Handschrift ist Cod. Arm. 6, den Erzherzog Carl Leopold von dem Hofcaplan Nerses im Jahre 1697 als Huldigungszeichen angenommen hat. Der dem Herrn Sebastian Tengnagel angehörige Cod. Arm. 1 war schon im Jahre 1754 in der Bibliothek zu finden, wie eine auf dem Einbanddeckel eingeprägte Notiz bezeugt, so auch Cod. Arm. 8. Damals muss auch Cod. Arm. 8 der Bibliothek angehört haben, der dann zu Napoleon's Zeit der Pariser Bibliothèque Impériale einverleibt worden ist (vgl. den Stempel auf Bl. 1a und 191b). Vgl. ferner Cod. Arm. 6, Bl. 3 und 132b, was beweist, dass auch diese Handschrift nach Paris fortgeschleppt wurde. Cod. Arm. 4 ist eine von den Triester Mechitharisten im Jahre 1795 angefertigte Copie, scheint somit vor 1810 in die Sammlung aufgenommen zu sein. Cod. Arm. 9, 12, 22 und 23 wurden im Jahre 1849, 14. Juli, angekauft, wie auch später Cod. Arm. 24 und 25 (im Jahre 1876, 18. November, von einem Armenier aus Constantinopel, Namens Arshak Althunian). Von den übrigen Handschriften weiss ich nur, dass Cod. Arm. 18 nach dem Jahre 1721, Cod. Arm. 13 nach 1720, Cod. Arm. 11 wenigstens nicht vor 1696 und Cod. Arm. 17 erst nach 1768 in die Bibliothek eingegangen sind.

Die Sammlung ist also zufällig entstanden. Damit erklärt sich der Umstand, dass werthlose liturgische Schriften fast die Hälfte der Sammlung ausmachen. Nur wenige Handschriften haben irgend einen wissenschaftlichen Werth, so z. B. Cod. Arm. 3, 4, 10, 11, 17, 21, 22 u. 23.

Die hier folgende kurzgefasste Beschreibung enthält nur die nothwendigsten Notizen.

Cod. Arm. 1. — 115 Blätter (20×13,5 cm.), leere Blätter: 1 am Anfang, 4 am Ende. — Text: 15,5×10 cm. — Zeilen: 25—30. — Papier: dick, ungeglättet. — Einband: mit Lederüberzug, darauf eingeprägt: 1754 u. s. w. — Zustand: sehr gut. — Schrift: Rundschrift (բոլորգիր) ohne Verzierungen. S. 179—202 und 223—229 von anderer Hand. — Datum: 1354. — Schreiber: Thoros aus Alvar (ein Dorf in Basian, Gross-Armenien). — Schreibort: Pisa, die armenische Kirche: St. Anton. — Nachschriften: S. 1, 3, 221 und 222. — Das Buch gehörte später Sebastian Tengnagel an (vgl. Nachschrift auf S. 3).

Das Buch ist „Innocentii III. Pont. Max. libri sex de sacro altaris Mysterio“, übersetzt von Taddäus, Bischof von Kaffa, im Jahre 1354. In demselben Jahre hat also Thoros aus Alvar das Buch abgeschrieben.

Cod. Arm. 2. — 379 Blätter (21×15,5 cm.). — Text: 15×11 cm. — Zeilen: 23. — Papier: geglättet. — Einband: Lederband. — Zustand: gut. — Schrift: Neucursivschrift oder Currentschrift, mittelmässig. — Datum: vielleicht XVIII. Jahrhundert. — Schreiber, Schreibort und Besitzer: unbekannt. — Nachschriften: Bl. 1, 8a—8b.

Martin Bekann's (Jesnit, † 1624) Analogia oder Vergleichung des alten und neuen Testaments, übersetzt von Petrus wardapet aus Tiflis.

Cod. Arm. 3. — 95 Blätter (20×16 cm.), leere Blätter: Bl. 106b, 107, 173b, 174, 176, 177, 179, 182, 183b, 184, 185b, 186, 187, 188, 189, 191b. — Text: in 2 Columnen je 16,5×14 cm. — Zeilen: 31. — Papier: roh und ungeglättet. — Einband: mit Lederüberzug, darauf eingeprägt: „Dikcionar Armenorum. Christophori Gluskovii". — Zustand: beschädigt vom Wasser. — Datum: vor 1638. — Schreiber und Schreibort: unbekannt. — Besitzer: Nerses Holub, Voyth's Sohn. — Nachschrift: Bl. 1a. — Die Handschrift war einmal der Bibliothèque Impériale einverleibt worden, deren Stempel auf Bl. 1a und 191b dasteht.

S. 1—106a: Armenisch-tatarisches Wörterbuch. — S. 108—118: Erklärung hebräischer Namen und einiger Wörter im Armenischen. — S. 118—173: Verschiedene Vocabularien — S. 175—190: Lateinisch-armenisches Wörterbuch (die Buchstaben E, F, G, H, I und L).

Cod. Arm. 4. — 74 Blätter (29×20,5 cm.) — Text: 24×17 cm. — Zeilen: 39. — Papier: dick und ungeglättet. — Einband: rother Lederrücken, darauf eingeprägt: „Sergio Malian". — Zustand: gut. — Schrift: Current. — Datum: 1795. — Schreiber: einer der Triester Mechitharisten. — Schreibort: Triest, Mechitharistenkloster. — Nachschrift: namentlich S. 143—148 und Bl. 75 (leer).

Vergleichende Varianten-Tabellen nach den Bibelhandschriften in der Bibliothek St. Jacob's zu Jerusalem gesammelt (verglichen mit der Bibelausgabe von Mechithar, Venedig 1733) von Sargis Malian aus Hadschin im Jahre 1773. Das Original ist in der Mechitharisten-Bibliothek zu Wien (Cod. Arm. 64B). Die Correctheit der Abschrift ist am Schlusse durch die Unterschrift des Superiors P. Anton Utschkardaschian, Triest 1795, bestätigt.

Cod. Arm. 5. — 289 Blätter (20×16 cm.), leere Blätter: 1 vorn, 3 hinten und Bl. 1a, 285b. — Text: 14×10,5 cm. — Zeilen: 19. — Papier: fest, ungeglättet. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut. — Schrift: grosse, schlechte Rundschrift, mit vielen Zierschriften, Randverzierungen und einer Arabeske (Bl. 3a). — Datum: 1631. — Schreiber: der Priester Gregor, Sohn von Andreas. — Schreibort: Kamieniec, Kirche St. Nicolaus. — Nachschrift: Bl. 383a.

Rituale (mit 42 Stück).

Cod. Arm. 6. — 132 Blätter (14,5×10,5 cm.). — Text: 9,5 × 6 cm. — Zeilen: 19. — Pergament: gut geglättet. — Einband: mit Lederüberzug und Goldverzierungen. — Zustand: einige beschädigte Blätter. — Schrift: kleine, sehr schöne Rundschrift, reich an farbigen Randverzierungen, Arabesken, Zierleisten und zwei Bildern. — Datum: scheint 1684. — Schreiber: Moses oder Awag. — Schreibort: Walarshapat. — Besitzer: Bibliothek in Etschmiadzin. — Nachschriften: Bl. 4a, 23a, 131a, 132a, 132b. — Auf dem ersten leeren Blatt liest man: „Rituale est; Ceremoniale Episcoporum Armeniorum, Armenicè scriptum, quod Ser. Archiducj Austriae Carolo Leopoldj Magni ex Magdalena Ducissa Neoburgica filio in vigilia SS. trium Regum praesentavit Narcissus Elachedj Capellanus Caesareus Armenus 1697."

Rituale (vgl. Cod. Arm. 5).

Cod. Arm. 7. — 224 Blätter (14,5×10,5 cm.), leere Blätter: 1 vorn und Bl. 1a, 2, 3a, 4, 5, 224b. — Text: 10×7,5 cm. — Zeilen: 15. — Papier: dick, ungeglättet. — Einband: mit Lederüberzug. — Zustand: sehr gut. — Schrift: Currentschrift. Bl. 212—218 scheinen von einer anderen Hand zu sein. — Datum: 1638. — Schreiber: der Priester Jacob. — Schreibort: Zamoście, Kirche: Gottesgebärerin. — Besitzer: der Priester Petrus. — Nachschrift: Bl. 210b.

Rituale (nur 20 Stück).

Cod. Arm. 8. — 239 Blätter (9×5,5 cm.), leere Blätter: 2 am Ende und Bl. 11a. — Text: 7,5×5 cm. — Zeilen: 17. — Papier: glatt, jetzt aber beschädigt. — Einband: das Ganze aus einem gelben Lederstreifen. Zustand: sehr schlecht, namentlich Bl. 1—4, 40—50, 220—230 u. s. w., viele Randstreifen abgeschnitten, einige Blätter stark überschrieben. — Schrift: kleine, nicht schöne Rundschrift. — Datum: scheint aus dem XV. Jahrhundert zu stammen. — Schreiber, Schreibort und Besitzer: unbekannt. — Nachschriften: Bl. 106, 209a u. s. w. — Die Handschrift gehörte dem Gelehrten Sebastian Tengnagel.

Brevier der einstigen armenischen Dominicaner.

Cod. Arm. 9. — 186 Blätter (11,5×9 cm.), leere Blätter: Bl. 179b, 182a, 186b und noch 175, 179. — Text: 7×5 cm. — Zeilen: 15. — Pergament: geglättet. — Einband: mit Lederüberzug. — Zustand: gut. — Schrift: schöne, regelmässige Rundschrift, reich an Zierschriften, Randverzierungen, Arabesken, Zierleisten und Bildern (Bl. 1b, 44a, 56b, 68b, 82b, 93a, 159a etc), Vogel- und Thierschriften. — Datum: 1635. — Schreiber: Jacob aus Agn. — Schreibort: Constantinopel, Kirche: S. S. Gabriel und Michael. — Besitzer: der Priester Kaspar. — Nachschriften: Bl. 13b, 37a, 42a, 118b, 131a, 176b, 179b, 183a u. s. w. — Angekauft: 14. Juli 1849.

Bl. 1—55 und 119—154: Brevier der arm. Kirche. — Bl. 57—112: Missale. — Bl. 113: Gebet von Thomas von Aquin. — Bl. 114: Nerses Lampronensis, Ermahnungen über die Celebration der Messe. — Bl. 159: Gebet von Mechithar Gosch u. s. w.

Cod. Arm. 10. — 319 Blätter (13×9 cm.), leere Blätter: 13 am Ende und Bl. 157a. — Text: 10,5×7 cm. — Zeilen: 20. — Papier: fest und glatt. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut. — Schrift: Rundschrift. Bl. 127—131 von anderer Hand u. s. w., mit vielen Zierleisten, Randverzierungen und Zierschriften. — Datum: 1364. — Schreiber: Ananias. — Schreibort: Ekeliatz (Akilisene) in Gross-Armenien, Kloster: Hl. Kyriakus. — Besitzer: Noroges, der Onkel des Schreibers. — Nachschriften: Bl. 17a, 126b, 144b, 148b, 156a, 181a, 239b, 259a, 299b, 318b u. s. w.

Bl. 1—100: Nerses Schnorhali's Gedicht: „Jesus Ordi". — Bl. 101—126: Verschiedene Werke desselben. — Bl. 131—144: Zwei Reden von Johann Mantakuni, (die zweite ist unedirt). — Bl. 153: Dialog zwischen Ashot und Eznik. — Bl. 158—259: Verschiedene Stücke von Gregor Skevratzi. — Bl. 260—313: Gebete von Ephrem Syrus. — Bl. 314—317: Gebete von Benik und Mesrop.

Cod. Arm. 11. — 541 Blätter: (27×20 cm.), leere Blätter: 4 vorne, 4 hinten und Bl. 508b, 541b u. s. w. — Text: (in 2 Columnen) 21×14 cm. — Zeilen: 37. — Papier: dick, fest und geglättet. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut. — Schrift: Cursivschrift von verschiedener Hand, mit 27 Zierschriften, 18 Randverzierungen, 7 Vogelschriften, einer Arabeske und vielen Zierleisten. — Datum: vor 1608. — Schreiber: Ter-Abraham. — Schreibort: vielleicht Suczawa. — Besitzer: der Priester Jacob, Stephan Athanowicz, der Consul von Zamoście, im Jahre 1696, dann Simeon Stetkiewiantz, im Jahre 1720. — Nachschriften: Bl. 251b, 281a, 362b, 407a, 540a u. s. w.

Bibel: das alte Testament, vollständig, mit Indices und Praeparationen, so z. B. eine Praeparation, die den Namen Epiphan's von Cypern führt u. s. w. und Vitae Prophetarum. — Bl. 451 ff: Praeparationen von Mechithar, Jesaias wardapet, Wartan und Nerses. — Bl. 528—540: „Paralipomena", d. h. die bekannten apokryphischen Testamente der zwölf Patriarchen.

Cod. Arm. 12. — 276 Blätter (22×17 cm.). — Text: (in 2 Columnen) 16 oder 18×14 cm. — Zeilen: 23—25. — Papier: fest, roh und ungeglättet. — Einband: mit Lederüberzug. — Zustand: gut. — Schrift: grosse, unschöne Cursivschrift. — Datum: vielleicht aus dem XVII. Jahrhundert. — Schreiber, Schreibort, Besitzer: unbekannt. — Nachschriften fehlen. — Angekauft: den 14. Juli 1849. Auf einem leeren Blatt steht zweimal geschrieben: „Gregor Ultiantz", vielleicht einer der Besitzer.

Armenisch-türkischer Psalter, das Türkische nach dem Armenischen übersetzt, ganz sclavisch, gemischt mit armenischen Wörtern u. s. w.

Cod. Arm. 13. — 210 Blätter (30,5×19 cm.), der Schluss fehlt. — Text: (in 2 Columnen) 25,5×13,5 cm. — Zeilen: 32. — Papier: veraltet. — Einband: mit Lederüberzug. — Zustand: gut. — Schrift: Rundschrift, mittelmässig gut, mit Zierschriften, Randverzierungen, einer Arabeske, Zierleisten und Bildern (Bl. 13b, 21b). — Datum: 1580. — Schreiber: Diakon Lussik. — Schreibort: vielleicht Zamoście. — Besitzer: später Simeon Stetkiewicz (im Jahre 1720) und Stephan Altunowicz. — Nachschriften: Bl. 21b, 44b, 58b, 62a, 72a, 91a, 119b, 139b, 161b, 177a, 186b.

Armenisch-tatarischer Psalter, das Tatarische nach dem armenischen Text übersetzt, ganz sclavisch, gemischt mit armenischen Wörtern u. s. w.

Cod. Arm. 14. — 79 Blätter (29,5×18,5 cm.), leere Blätter: 4 am Ende und Bl. 34b—35b, 39a, 79b. — Text: 22,5×14,5 cm. — Zeilen: 20—24. — Einband: ledern. — Zustand: nicht sehr gut. — Schrift: Bl. 1—39 von erster, Bl. 39b—46b von zweiter, Bl. 46a von dritter und Bl. 49a von vierter Hand. Bl. 52a—78a grosse und schöne Rundschrift von anderer Hand, Bl. 78a eine sehr schlechte Schrift. Man findet viele Randglossen und Correcturen und einige schlechte Randverzierungen und eine Arabeske. — Datum: 1645. — Schreiber: Marutha aus Amassia. — Schreibort: Zamoście. — Besitzer: Ter-Johannes. — Nachschrift: Bl. 74b.

Rituale (nur 8 Stück). — Bl. 39—78a: Missale.

Cod. Arm. 15. — 260 Blätter (13×9 cm.). — Text: 10×6 cm. — Zeilen: 19. — Pergament: ungeglättet. — Einband: ledern. — Zustand: gut. — Schrift: Rundschrift, mit Vogel- und Zierschriften, Zierleisten und Randverzierungen. — Datum: 1567. — Schreiber: Minas Diwriketzi. — Schreibort: „Low" (Lemberg), Kirche: Gottesgebärerin. — Besitzer: Adabey aus Low, der das Buch der Kirche in Zamoście als Geschenk hingab (im Jahre 1589). — Nachschriften: Bl. 25a, 87b, 257b. — Auf Bl. 260a hat F. C. Alter einen kurzen Urtheilspruch über den Inhalt des Buches niedergeschrieben (datirt: 14. Mai 1596).

Psalter in Canonen getheilt.

Cod. Arm. 16. — 409 Blätter (40,5×28 cm.), leere Blätter: 12 am Anfang, 17 am Ende und Bl. 407b, 409b. — Text: (in 2 Columnen) 32×20 cm. — Zeilen: 37. — Papier: fest und geglättet. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut. — Schrift: regelmässige Rundschrift, stark corrigirt und überklebt, so Bl. 36b, 57b, 62b, 63b, 64a, 65a, 66b—67a, 68b, 74b, 75a, 77a, 83a, 85b, 91b, 93b—94a, 100a—101b, 102b,—103a, vgl. auch Bl. 131a, 134b, 185a, 195a, 200a u. s. w. Die Handschrift ist reich an Randverzierungen, Zierschriften, Arabesken (Bl. 1a, 169a, 252a) und Bildern (Bl. 8b, 20a, 204a etc.). — Datum: 1618. — Schreiber: der Priester Jacob. — Schreibort: Zamoście, Kirche: Hl. Lussaworitsch. — Besitzer: Bernad (Bernhard) aus Low. — Nachschriften: Bl. 220a, 408 u. s. w.

Lectionarium. — Bl. 232: Nerses Lampronatzi's Rede über den Heiligen Geist. — Bl. 401a: Dormitio Joannis.

Cod. Arm. 17. — 510 Blätter (40,5×27 cm.), Columnen 2052. Leere Blätter: 15 am Ende, 2 am Anfang, 14 nach dem Index u. s. w. — Text: (in 2 Columnen) 32×19,5 cm. — Zeilen: 37. — Papier: dick, fest und geglättet. — Zustand: gut. — Schrift: nicht sehr regelmässige Cursivschrift, mit vielen Randverzierungen, Zierschriften und einer Arabeske, und zwar ganz gleich mit denjenigen in Cod. Arm. 16. Viele, meistens lateinische Randglossen erklären den Inhalt jedes Stückes. — Datum: 1617. — Schreiber: der Priester Jacob. — Schreibort: Zamoście. — Besitzer: der Schreiber. — Nachschriften: Bl. VIa, 9a, 55a, Columnen 1189—1208 unten, 2029—2032 u. s. w.

Martyrologium: ausführliche Sammlung vieler Lebensbeschreibungen der Kirchenväter u. s. w., darunter auch andere Stücke, z. B. Col. 39: Geschichte von Shidar, Col. 240: Geschichte der Verwüstung von Amida, Col. 809: Ephrem's Lobrede auf den heil. Stephanus, Col. 1277: Arakel's Lobrede auf Gregor, Col. 1370: Elishe's Rede über die Auferstehung Christi, Col. 1424: Jacob's von Sarug über den Apostel Thomas u. s. w. — Col. 1981—2028: Geschichte von Joasaph und Barlaam, übersetzt von Assat.

Cod. Arm. 18. — 101 + 38 Blätter (30,5×19 cm.), leere Blätter: 1b, 2a, 140b, 141b, 142—152, 154b, 155a, 156a, 158, 159. — Text: (in 2 Columnen) 24×14 und 25×16 cm. — Zeilen: 31 und 34. — Papier: I. Theil geglättet, II. Theil ungeglättet und roh. — Einband: ledern. — Schrift: mittelmässige Rundschrift, die Schrift des II. Theiles ist noch schlechter. — Zustand: gut. — Datum: vor 1702. — Schreiber: unbekannt. — Schreibort: vielleicht Lemberg. — Besitzer: Astanowicz und (im Jahre 1703) Simeon Stetkiewicz. — Nachschriften: Bl. 3 und auf dem letzten Blatt, aber nicht armenisch. Nach Bl. 2b war diese Handschrift um 1721 noch in Zamoście.

I. S. 1—38: Missale der Galizisch-Armenier. — S. 39—89: Lectionarium, unvollständig. — S. 90—103: Benedictionen, unvollständig. — S. 105—202: Rituale. — II. S. 1—72: Lectionarium und andere (auch lateinische) Stücke.

Cod. Arm. 19. — 186 Blätter (28×18 cm.), leere Blätter: 1 vorne, 1 hinten und Bl. 185b, 186b. — Text: 22×12 cm. — Zeilen: 17. — Papier: dick und geglättet. — Einband: neu. — Zustand: schlecht. — Schrift: grosse Cursivschrift. — Datum: 1653. — Schreiber: Warderes. — Schreibort: Zamoście. — Besitzer: Misko, Sohn von Christoph Mustafa. — Nachschriften: Bl. 24a, 183b.

Bl. 1—183: Brevier. — Bl. 102ff: Missale.

Cod. Arm. 20. — Ein langer Streifen (5 Meter, 10 cm. breit). — Papier und Zustand: gut. — Schrift: Cursivschrift, mit acht Bildern und vielen Kreisen. — Datum: 1685. — Besitzer: Melek. — Schreiber und Schreibort: unbekannt. — Nachschrift: am Schlusse.

Ein Amulet.

Cod. Arm. 21. — 38 Blätter: (29×19 cm.), leer: Bl. 1b, 2—6a, 7a, 8a, 14a, 20a, 21a, 36b, 38b. — Text: 24×16 cm. — Zeilen: 31. — Papier: dick, ungeglättet. — Zustand: gut. — Schrift: Cursivschrift, nicht gut. — Das Buch ist eine Sammlung von Bildern und Zierformen, Bl. 6b, 7b, 8b, 9a, 9b, 10a, 10b, 11a, 20b, 21b, 24a, 26b, 27a, 28b, 30b, 36a, 37a, 37b. — Datum: 1687—88. — Schreiber und Zeichner: Gabriel. — Schreibort: Braclaw. — Besitzer: der Schreiber. — Nachschrift: fast das ganze Buch.

Eine Sammlung von Zeichnungen und chronologischen Notizen über seine Person und Familie, über die Eroberung von Buda, über den österreichisch-türkischen Krieg im Jahre 1696 u. s. w. — Bl. 6—7: Verzeichniss vieler Waarenpreise. — Bl. 15aff: Beschreibung seiner Reise durch Europa. — Bl. 22a: Gedicht über die europäischen Mächte u. s. w. — Eben dieser Mann hat viele Briefe von Buda aus nach Wien gesendet, welche verschiedene Informationen über die Türken und deren Kräfte enthalten: diese Briefe übersetzte der oben erwähnte Hofcaplan Nerses, und man findet dieselben noch in den Archiven.

Cod. Arm. 22. — 376 Blätter (26,5×20 cm.), leere Blätter: 4 am Anfang, 5 am Ende und einige nach dem Schlusse eines jeden Theiles. — Text: 20×13,5 cm. (theils in 2 Columnen). — Papier: roh, fest und ungeglättet. — Einband: neu. — Schrift: regelmässige Rundschrift, obwohl von europäischer Hand. — Datum: 1713—19. — Schreiber: der bekannte Armenist La-Croze. — Schreibort: Berlin, Königliche Bibliothek. — Nachschriften: I. S. 340. II. S. 204, 271 u. s. w. — Angekauft: den 14. Juli 1849.

I. Bl. 1—174: Vier Evangelien, abgeschrieben von La-Croze. — Bl. 175ff: La-Croze's Notae in Matthaeum (leider unvollendet). — II. S. 1—204: Lebens-

geschichte von Johannes Chrysostomus, abgeschrieben aus der Handschrift: Ms. Or. Quart. 164 der Berliner Bibliothek. — S. 205—271: Lebensgeschichte des heil. Nicolaus (aus ebenderselben Handschrift). — III. S. 1—69: Mysteria Litterarum Graecarum ... lingua Aegyptiaca ex codice Huntingtoniano Captico-Arabico, num. 893. a Paulo Ernesto Jabloński). — IV. S. 1—4: Officium Hebdowadis Sanctae apud Aegyptos (ex Cod. Manuscr. Bibl. Sequerianae; p. 43: die XX Decemb. A. 1719). — S. 45—49: Canon lectionum ... in usum Ecclesiarum Aegyptiacarum etc.

Cod. Arm. 23. — 110 Blätter (26×20 cm.), leere Blätter: 4 vorn, 17 hinten. — Text: (I. Theil in 2 Columnen) 21,5×15 cm. — Zeilen: 26—32. — Papier: dick, fest, ungeglättet. — Einband: neu, mit Lederüberzug; auf der inneren Seite unten liest man: C. S. Jordani et Amicorum. — Zustand: gut. — Schrift, Datum, Schreiber und Schreibort: vgl. Cod. Arm. 22. — Nachschrift: I. S. 1, 50, II. S. 168 u. s. w. — Angekauft: den 14. Juli 1849.

I. p. 1—50: Compositio metrica narrationis Historicae de genere Armeniorum ... Autore Nerse fratre Domini Gregorii Catholici Armeniorum, arm.-lat. (das lateinische übersetzt von La-Croze). — p. 51—57: Carmen Historicum Hethumi Regis Armeniae, arm.-lat. (übersetzt von La-Croze). — p. 63—122: Annotationes II. — p. 123—182: Appendix (de Regibus Armeniae Minoris). — II. p. 1—146: Johannessik's Catalog der armenischen Könige, arm.-lat. — p. 134—145: Excerpta de Statu Armeniorum sub finem saec. XIV. ex Historia Schildtbergeri. — p. 146—168: Ein Theil der Geographie von Moses Chorenensis, arm.-lat. — p. 169—180: Verschiedenes.

Cod. Arm. 24. — 174 Blättter (18×8 cm.), am Anfang fehlen einige Blätter. 2 Pergamentblätter am Ende in mittelmesropianischer Schrift, Evangeliumfragmente. — Text: 9,5×5,5 cm. — Zeilen: 19. — Papier und Einband: neu. — Zustand: einige Blätter sind beschädigt. — Schrift: kleine, schöne Rundschrift. — Datum: 1780. — Schreiber: Johannes, Sohn Lussik's Tranchol. — Schreibort: unbestimmt. — Besitzer: der Schreiber und Warderes. — Nachschrift: S. 347.

Hymnarium der arm. Kirche.

Cod. Arm. 25. — X und 121 Blätter (9×6,5 cm.), leere Blätter: 9 vorn. — Text: 7,5×4,5 cm. — Zeilen: 15. — Pergament: dünn und geglättet. — Einband: ledern. — Zustand: einige Blätter beschädigt. — Schrift: neue Cursivschrift, mit kleinen Randverzierungen und Zierschriften. — Datum: 1565. — Schreiber: Minas Diwriketzi. — Schreibort: „Low". — Besitzer: Schreiber. — Nachschriften: Bl. 117a, 120b und viele Randbemerkungen u. s. w. — Angekauft: den 18. November 1876 von Arshak Altunian.

Kalendarium, Kalender-Tabellen.

Cod. Arm. 26. — 139 Blätter (26×20 cm.), leere Blätter: 2 am Anfang, 3 am Ende und Bl. 10b, 62b, 63a, 63b, 129. — Text: (in 2 Columnen) 19×14,5 cm. — Zeilen: 35. — Papier: fest, ungeglättet. — Einband: mit Lederüberzug und eingeprägtem Wappenbild. — Zustand: gut. — Schrift: grosse, unschöne Rundschrift. Schlecht sind namentlich Bl. 135—139. — Datum: 1675. — Schreiber: Nicolaus, Erzbischof der Armenier in Polen etc. — Schreibort: Rom. — Besitzer: der Schreiber. — Nachschriften: Bl. 9b, 62a, 135b.

Ordinationsbuch.

Cod. Arm. 27. — 26 Blätter (28,5×20 cm.), leere Blätter: 1 vorn, 2 hinten und Bl. 1a, 26b. — Text: (in 2 Columnen) 20×13 cm. — Zeilen: 36. — Papier: alt, hie und da beschädigt. — Einband: beschädigt. — Zustand: nicht sehr gut. — Schrift: Rundschrift, mit Randverzierungen, Zierschriften, Arabesken und Zierleisten. — Datum: 1664. — Schreiber: Johannes. — Schreibort: Karasu in Krimm. — Besitzer: später Aristaces wardapet. — Nachschriften: am Anfang und Bl. 26a.

Missale.

Cod. Arm. 28. — 46 Blätter (21,5×15,5 cm.), leer: Bl. 1 und 3 Blätter am Ende — Text: 15×9,5 cm. — Zeilen: 24. — Papier: geglättet. — Einband: neu. — Zustand: gut. — Schrift: schlechte Neucursivschrift; mit einer mangelhaft ausgeführten Zierleiste (1a) und einer Randverzierung (14a). — Datum: vielleicht aus dem XVII. Jahrhundert. — Schreiber: Gregor aus Brussa. — Schreibort: unbekannt. — Besitzer: Aristaces aus Diarbekr. — Nachschrift: Bl. 46.

Ordinationsbuch. — Bl. 1a—10a: Ermahnungen Arakel's aus Siunik.

Im Anhange haben wir noch die Beschreibung zweier Handschriften hinzugefügt, deren die erste (Cod. Arm. 29) sich in der Bibliothek des Benedictiner-Stiftes Schotten in Wien (Nr. 52. H. 15) befindet, die zweite (Cod. Arm. 30) im Besitze des bekannten Armenisten Herrn Prof. Dr. Friedrich Müller in Wien.

Cod. Arm. 29. — 404 Blätter (21×14 cm.), leere Blätter: 94a, 194b, 195, 196, 246b, 246, 247a, 287b, 288 und 4 am Anfang, 4 am Ende. — Text: 13×8 cm. — Zeilen: 25. — Papier: fest, schön geglättet. — Einband: neu. — Zustand: sehr gut. — Schrift: regelmässige, schöne Cursivschrift, mit vielen farbigen Arabesken, Randverzierungen (Bl. 10, 197a, 247b, 289a), Vogel- und Zierschriften. Auf Bl. 9b: Bild eines Mönches. Einige Anfangsbuchstaben, welche Zierschriften sein sollen, sind nicht ausgeführt worden. — Datum: 1714. — Schreiber: der Priester Jesaias. — Schreibort: scheint Constantin[illegible] zu sein. — Besitzer: Ter-Johannes wardapet. — Nachschriften: Bl. 194a, 365a, 404a.

Bl. 1—196: Erklärung der sechstägigen Schöpfungsgeschichte, armenisch verfasst von dem berühmten lateinischen Bischof Bartholomäus. — Bl. 197 ff: Rede über die Seele und deren Kräfte. — Bl. 247 ff: Ueber die Tugenden. — Bl. 289a ff: Ueber die Natur der Engel. — Bl. 365—370: Zwei kleinere Abhandlungen. — Bl. 371a ff: Rede über die Erzengel von Nerses Katholikos.

Laut der Nachschrift auf Bl. 365 sind die Stücke Bl. 197—364 auf Ansuchen eines Priesters Namens Petrus in dem Kloster Statew geschrieben worden.

Cod. Arm. 30. — 324 Blätter (12×9 cm.), die Blätter 50—51 fehlen. — Text: 8,5×6 cm. — Zeilen: 23. — Papier: dünn, jetzt vielfach abgenützt. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: mehrere Blätter stark beschädigt, so Bl. 1—10, 11, 32, 34, 42, 45, 52, 89, 94, 101, 129, 148, 198, 204, 226, 227, 248, 260, 261, 320—324. — Schrift: regelmässige kleine Rundschrift, mit vielen Randverzierungen, farbigen Randbildern, Zierschriften, Arabesken (1a, 163a), Zierleisten (8b, 53a, 102b, 209b, 262b, 282b, 296b) und nicht schönen Bildern (Bl. 11b, 32a, 52b). — Datum: vielleicht aus dem XVII. Jahrhundert. — Schreiber: Ter-Margar. — Schreibort: unbekannt. — Nachschriften: Bl. 1a, 9a, 324b.

Hymnarium der arm. Kirche.

Die zwei Titelleisten (eine Arabeske und eine Zierleiste mit Randverzierungen und Thier- und Fischbuchstaben auf S. 3 und 8 dieses Heftes) sind nicht aus den Handschriften der k. k. Hof-Bibliothek, sondern aus einer im Jahre 1375 ausgemalten Bibelhandschrift der Mechitharisten-Bibliothek zu Wien (Cod. Arm. 14) entnommen.

ՅՈՒՅՑԱԿ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳՐԱՑ

ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ Ի ՎԻԵՆՆԱ

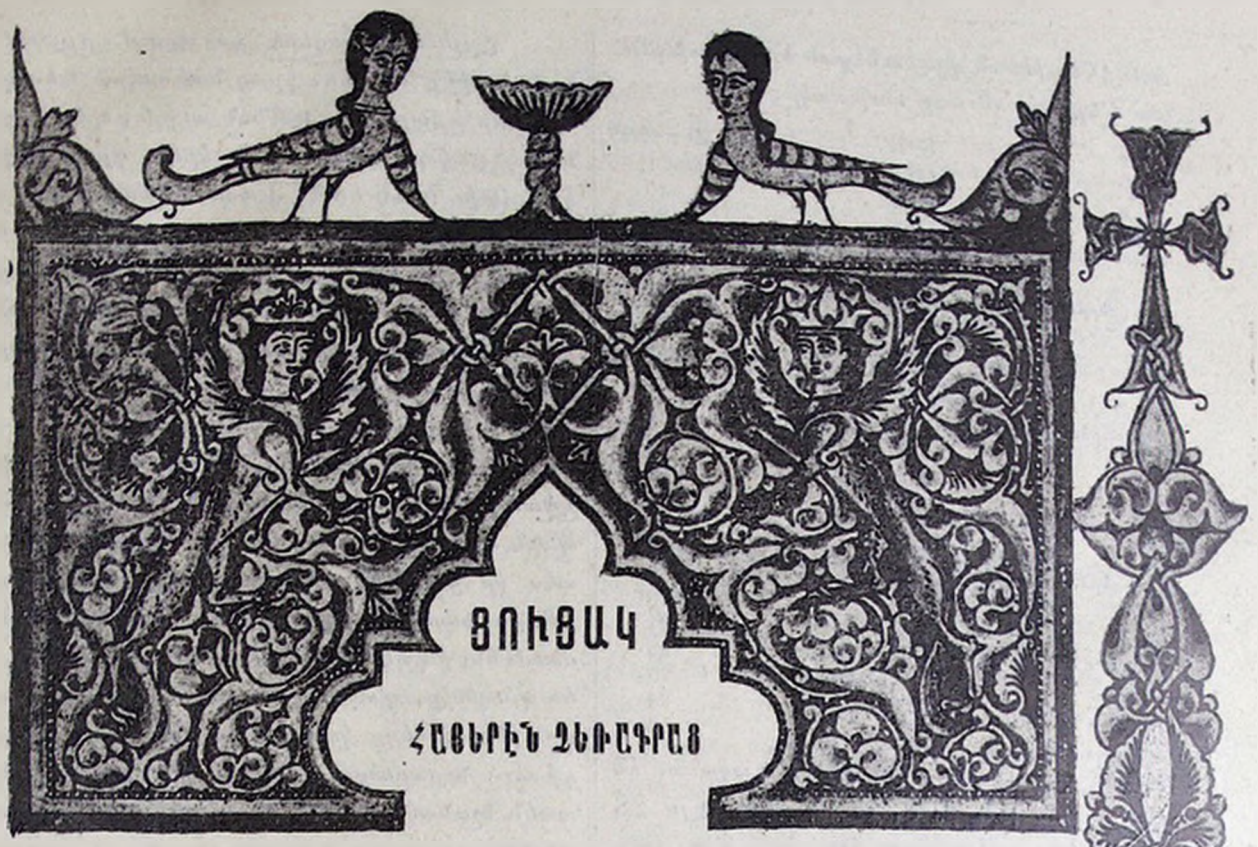

ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ Ի ՎԻԵՆՆԱ

ակաւաթիւ է Վիեննայի կայսերական գրատան հայ ձեռագրաց հաւաքածոյքը, թէեւ բաւական հին է այս հաւաքածոյից սկզբնաւորութիւնը. վասն զի ապահովութեամբ գոնէ ԺԷ դարուն վերջերէն կը գտնենք գրատունս մտած հայ ձեռագիրներ։ Մինչդեռ ուրիշ եւրոպական քանի մը գլխաւոր քաղաքներ (զոր օրինակ Պերլին, որ նոյն ժամանակէն սկսած է հայերէն ձեռագիր ունենալ,) այժմ բաւական հարուստ ժողովածու ունին, զգալապէս աղքատ մնացած է Վիեննա. այնպէս որ չի կրնար այս կողմանէ համեմատուիլ ոչ Փարիզի եւ ոչ Պերլինի, այլ միայն Միւնխէնի հետ։ Թուական աղքատութեան աջակից է նաեւ բովանդակութեան աղքատութիւնը. վասն զի այս սակաւաթիւ ձեռագրաց մեծ մասն աննշանակ է գիտութեան եւ մատենագրութեան առջեւ։ Եւ սակայն կ'արժէ գիտնալ թէ քանի՞ եւ ինչ գործեր եւ հայ մատանց ճգունք շեղած ինկած են այստեղ։

Հաւաքածոյից մէջ կան 28 թուով ձեռագիրք, որոնց հնութիւնն ԺԸ—ԺԴ դար կ'ելլէ միայն։ Ամենէն հնագոյն գրութեան տարին կը գտնենք այս ձեռագրաց՝ 1354 ց. ք. (թիւ 1.) ամենէն նորագոյնը՝ 1795 ց. ք. (թիւ. 4։) Մնացեալոց մեծ մասը ԺԷ դարուն է, 3 հատ ապահովութեամբ ԺԶ դարէն, որոնց հետ կրնանք դասել նաեւ չորրորդ մը. (թիւ 11։) Չորս հատ կը գտնենք ԺԸ, եւ երկու հատ հնագոյն ԺԴ դարէն։ Բաց աստի՝ չորս ձեռագրաց թուականն անծանօթ է, ուստի ենթադրութեամբ միայն կրնանք որոշել անոնց հնութիւնը. չորս հատինն ալ մերձաւորապէս գիտենք, այսինքն՝ ծանօթ է մեզի թէ ո՞ր տարիէն վերջը չեն կրնար գրուած ըլլալ։ Եթէ հաւաքինք

ասոնց հնութեան վրայ ունեցած ծանօթութիւնները՝ կ'ելլէ հետեւեալ տախտակը.

	Տ-ին	Թիւ Ձեռ-գրին
Դ-ր	1354	1.
ԺԴ	1364	10.
"	1565	25.
ԺԶ	1567	15.
"	1580	13.
" (մերձաւորապէս)	1608էն յառաջ	11.
"	1613	16.
ԺԷ	1617	17.
"	1631	5.
"	1635	9.
" (մերձաւորապէս)	1638էն յառաջ	8.
"	1638	7.
"	1645	14.
"	1653	19.
"	1664	27.
"	1675	26.
" (մերձաւորապէս)	1684էն յառաջ կ'երեւայ.	6.
"	1685	20
"	1688	21
" (մերձաւորապէս)	1702էն յառաջ	18.
ԺԸ	1718 (երկու հատ) 22 եւ	23.
"	1780	24.
"	1795	4.

Ասոնցմէ զատ՝ ըսինք անծանօթ թուականաւ են չորս, եւ են թիւ 2, 8, 12 եւ 28։ Այս 28 կտորին վրայ աւելցընելու ենք հատ մ'ալ (մեր ցուցակին թիւ 29) որ կը գտնուի Վիեննայի Սխոթոյի (Schotten) կոչուած Բենեդիկտեան կրօնաւորաց գրատունը, եւ գրուած է 1714ին. եւ երկրորդ մը (թիւ 30) հայագէտ Փրեդերիկոս Միւլլերի քով, որոյ թուականն անյայտ է։

Արդէն այն պարագայն՝ որ այս ձեռագրաց մեծ մասը ԺԷ դարէն է, կրնայինք նշան համարիլ որ մեծաւ մասամբ Աւստրիոյ հպատակ երկիրներէն հաւաքուած են։ Բայց նաեւ շատ մ'այլ տեղերէ ալ շեղեր եկեր են այլեւայլ կտորներ, այնպէս որ 13 այլեւայլ քաղաքներու անուանք կը գտնենք ասոնց շարքին մէջ։ Առաջին տեղ կը գրաւէ ի հարկէ "Զամոսցա" "նորաշէն քաղաքը", որմէ 5—6 կտոր կայ (թիւք 7, 13 (*), 14, 16, 17, 19.) երկու կամ երեք, "Լով" կամ Լեմպերկ (թիւ 15, 18 (*), 25) երկու պեռլին (թիւ 22, 23։) Մէկ մէկ հատ մնացեալ քաղաքները, որ են՝ Բիզա (թիւ 1), Թրիեստ (թիւ 4), կամենից (թիւ 5), Էջմիածին (թիւ 6), կ. Պոլիս (թիւ 9), "Նկեղեցաց գաւառ" (թիւ 10), "Սէջով" (թիւ 11), "Պռասլով" (թիւ 21), Հռոմ (թիւ 26), Ղարասու. (թիւ 27։) Անյայտ կը մնան եօթն ձեռագիրք (թիւ 2, 3, 8, 12, 18, 24 եւ 28) որոնց ոմանք "Զամոսցա" գրուած ըլլալու են։

Այլեւայլ տեղերէ հաւաքում ըլլալով նաեւ գրիչք եւ ձեռագրաց նախնական տեարք տարբեր ըլլալու են։ Ամէնէն աւելի գործք ունի նախ "Յակոբ երէց", որմէ երեք գրութիւնք կան, (թիւ 7, 16 եւ 17.) ապա "Մինաս Տիւերկրցի", (թիւ 15 եւ 25։) Երկրորդ հայագէտն Լակրոզ, որմէ կան երկու գրութիւնք շահաւէտք նաեւ պժմ (թիւ 22 եւ 23։) Ցերանց մեծ մասն հպ է ի հարկէ, բայց կը գտնենք երկու օտար Ցենդեվիլ եւ երրորդ մ'ալ վերջապէս Քրիսոֆոր Գլոֆով անուն անձի ձեռք ինկած (թիւ 1, 3, 8։) Աւելորդ է յիշել միւսներն։ — Մեծ շրջան ըրած են այս ձեռագիրներէն ոմանք, ոչ միայն այլեւայլ անձանց ձեռքն անցնելով, ինչպէս կը ցուցընեն յիշատակարանք, այլ նաեւ ոմանք փարիզի կայսերական մատենադարան մնած են, ինչպէս պիտի տեսնենք։ Քիչ չեն նաեւ այնպիսիք, որոնց ինչպէս ժամանակը՝ նոյնպէս գրութեան տեղը կամ գրիչը կամ տէրը չենք գիտեր։ Իւրաքանչիւր ձեռագրին վրայ խօսած ատեն նշանակուած են մի առ մի գրիչներն եւ տեարք։

Չի գիտցուիր թէ այս ձեռագիրք Երբ կամ ինչպէս մնած են այս գրատունը. բացառութիւնք են քանի մը հատը, որոնց վրայ ունինք դոյզն տեղեկութիւն։ Ասոնցմէ ոմանց գիտենք ստուգութեամբ տարին, եւ թէ Երբ մնած են մատենադարանիս մէջ. այլոց այլ այն տարին՝ որմէ յառաջ կամ վերջը չեն կրնար ըլլալ։ Հնագոյնը՝ որ ստոյգ գիտենք թուականաւ՝ է թիւ 6, որ պարգեւ տրուած է 1697ին Աւստրիոյ կարոլոս Լէոբոլտոս արքիդքսին, եւ կ'ենթադրենք որ շատ չանցած՝ եկած է մատենադարան։ Ասոր ընկեր են հնութեան կողմանէ թիւ 1, 8, եւ 3։ Առաջինը կը վերաբերէր Ցենդեվիլ անձին, եւ խոմոռ է մատենադարանին համար 1754 թուին. նոյն անձին կը վերաբերէր նաեւ թիւ 8, որոնք ասով ԺԸ դարու սկիզբներն ստացուած կ'երեւան։ ԺԸ դարուն կար նաեւ թիւ 3, որ Նաբոլէոն Ա.ի ժամանակ փարիզ տարուեցաւ, եւ որուն նշան դրոշմուած է կնիք մը (թղ. 1 a եւ 191 b.) նոյնպէս նաեւ թիւ 6 (թղ. 3 եւ 132b։) թիւ 4 ընդօրինակուած է 1795ին Թրեստի Մխիթարեան հարց ձեռքը, եւ թերեւս քիչ մ'ետքը կայսերական գրատուն մնած. որով այս 5 հատն հիմա եղած կ'երեւան հաւաքա-

ծոյիս։ Բաւական թուով գնուած են 1849 յուլիս 14ին. այսպէս թիւ 9, 12, 22, 23։ Երկու հատ ալ Կ.Պոլսեցի "Արշակ Ալթունեանէն„ գնուած են 1876ին (թիւ 24, եւ 25) երկուքն ի միասին 25 ֆլ. արժողութեամբ։ Մնացեալներուն վրայ քիչ բան գիտենք։ Ապահովութեամբ 1721էն վերջը հոս մտեր է թիւ 18, ինչպէս նաեւ թիւ 13 ստուգութեամբ 1720էն՝ իսկ թիւ 11 գէթ 1696էն յառաջ չեն եկած հոս, եւ թիւ 17 հազիւ 1768էն ետքը առնուած է։

Քիչ մ'ալ այս ձեռագրաց յարգը տեսնենք։ Արդէն ցայժմ ըսուածէն կրնայ իմացուիլ որ հայերէն ձեռագիր հաւաքելու մասնաւոր խնամք ցուցուած չէ, եւ հաւաքեալ կտորները պատահական եղանակաւ եկած են եւ ոչ ընտրութեամբ։ Ասոր համար ալ նիւթոց կողմանէ աննշանակ են մեծաւ մասամբ։ Այս 28 ձեռագրաց գէթ 13 հատը մատենագրութեան համար աննշան է, եւ են Մաշտոցք 4, Ժամագիրք 2, Ձեռնադրութեան գիրք 2, Ճաշոցք 2, Շարակնոց 1, Սաղմոսարան 1 եւ Պատարագամատոյց 1։ Մնացեալներէն 5 հատը քիչ մ'աւելի յարգ ունի, բայց լոկ եկեղեցական մատենագրութեան համար. եւ են Յայսմաւուրք մը (պլեւայլ հետաքրքրական կտորներով), Ժամագիրք մը, որ Հայալեզու Քարոզչաց ժամակարգութիւնն է, Սաղմոսք երկու, որոնք հայ ձեռքէ թարգմանութիւն են է Ֆոֆլերէն եւ ի Ռոմբերէն, թէեւ ստրկօրէն. Աստուածաշունչ մ'որ մեծ յարգ ունի, ոչ միայն վասն զի հին կտակարանի ձեռագիրք շատ բազմաթիւ չեն մեր քով, այլ նաեւ իւր կատարելութեան համար, որով շատ մ'այլ գրութիւնք ալ ունի իւր մէջ, ի մասնաւորի Կոֆ։ Եբէոդաան Նահապետաց անվաւերականը լի եւ անթերի։ Այս 5 հատէն զատ երկու հատ կը մնան ասորաբնակ նիւթով, եւ են թարգմանութիւն լատիներէն բնագիրներէ. բայց նաեւ ասոր համար աւելի յարգ ունին՝ որ ուրիշ տեղ այսպիսիք շատ չեն գտնուիր, մանաւանդ որ թիւ 2 թարգմանչին ինքնագիր օրինակէն կ'երեւայ։ — Ասոնց կարգէն է նաեւ Ձեռագիր թիւ 29 կամ Սկովտացի Բենեդիկտեանց օրինակէն. իսկ թիւ 30 (Փրեդ. Միւլլէրի) Շարակնոց է։ Եթէ չհաշուենք պարզատուամար եւ Ցուցակիր մը, կը մնան արժէք ունեցող լոկ 6 ձեռագիր, եւ են. 1. թիւ 4, որ համեմատութիւն է աստուածաշնչի տպագրութեան Երուսաղէմ գտնուած հայ ձեռագրաց հետ։ Բայց ընդօրինակութիւն է այս թիւը, որուն սկզբնագիրը ի Վիեննա Մխիթարեանց մատենադարանը կը պահուի։ 2. թիւ 3. Հաւաքածոյք պլեւայլ բառագրաց։ 3. թիւ 10. Հաւաքածոյք պլեւայլ գործոց Շնորհալւոյ, Եփրեմայ, Մանդակունւոյ եւ պլոց։ 4. թիւ 21. Ժողովածու նկարուց, ժամանակագրական տեղեկութեամբք եւն։ 5. թիւ 22 եւ 23. Լակրոզի գործքեր, ընդօրինակութիւնք, թարգմանութիւնք ի լատիներէն, եւ ծանօթութիւնք։

Մեր այս ցուցակին մէջ իւրաքանչիւր ձեռագրին վրայ երեք մասով կը խօսինք։ Առաջնոյն մէջ կը դնենք այն ամէն բան՝ զոր գիտնալ բաղձալի է, այսինքն գրոց մեծութեան, դրից, թղթոյն, կազմին, հնութեան, գրութեան, տեղւոյն, գրչին եւ ստացողին վրայ տեղեկութիւնք։ Երկրորդ մասը կը կազմէ գրոց բուն մարմինը։ Երրորդին մէջ իբրեւ ուրոյն բաժին՝ զետեղուած են յիշատակագրութիւնք (կամ յիշատակարանք եւ լուսանցագրութիւնք։) Վերջապէս ամէնէն վերջը կամ նաեւ մարմնոյն մէջ զետեղուած են աստ անդ պլեւայլ ծանօթութիւնք. բայց նպատակնիս չէ այս մասն ընդարձակ բռնել, որով ցուցակի շրջանէն դուրս կ'ելլէինք։ Ձեռագրաց այս հաւաքածոյն շատ սակաւաթիւ եւ բովանդակութեամբ շատ նման ըլլալով՝ աւելորդ համարեցանք նիւթոց կարգաւ դասաւորել ձեռագիրներն. այլ շատացանք այնու կարգաւ խօսիլ, որով գրատան մէջ զետեղուած են։

Մասնաւոր մտադրութիւն եղած է նաեւ ձեռագրաց զարդագծերու, եւ մանրանկարներու։ Դժբախտութեամբ Վիեննայի կայսերական Մատենադարանի ձեռագիրք գրեթէ աննշանակ են այս կողմանէ. հազիւ մի քանին ունի մանրանկարներ եւ այն՝ ոչ շատ յաջող։ Այս պատճառաւ՝ ներածութեանս ճակատն դրուած խորանն եւ բուն ցուցակին սկիզբն եղած կիսախորանը Վանայոց Մատենադարանին ձեռագիրներէն են[1]։

Թէպէտ ձեռագրաց վրայ մանրամասն խօսած ենք յընթացս ցուցակիս՝ առաւել լուսաւորութեան համար կը դնենք հոս ընդհանուր ցախտակ մը ձեռագրաց։

---

[1] Թիւ 14, աստուածաշունչ գրեալ յամի 1875։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԱԽՏԱԿ ՁԵՌԱԳՐԱՑ

Թ.	Նիւթ	Մեծութիւն	Դիր	Ժամանակ	Գրիչ	Տեղ	Տէր	Բովանդակութիւն
1	թուղթ	թուղթք 115 (20X13, 5 cm.)	բոլորգիր	1354	Թորոս ալվոցի	Հայաուն Պիշայի	գրիչը	"Գիրք մեկնութեան։"
2	„	379 (21X15, 5)	նոր նոտր.	ԺԸ դար (?)	անյայտ	անյայտ	անյայտ	"Ընալօձիա։"
3	„	95 (20X16)	„	1638 (?)	անյայտ	անյայտ	Ներսէս Հոլուպ	Հաւաքածոյք։
4	„	74 (29X20, 5)	„	1795	Մխիթարեան հայր	Թրիեստ	գրիչը։	Համամասուն ձեռագր.։
5	„	289 (20X16)	բոլորգիր	1631	Գրիգոր քահանայ	Կամենից	գրիչը	Մաշտոց։
6	մագաղաթ	132 (14, 5X10, 5)	„	1684 (?)	Մովսէս կամ Ուռդ	Էջմիածին	Մանդրն. Էջմիածնի	„
7	թուղթ	224 (14, 5X10, 5)	նոր նոտր.	1638	Յակոբ երէց	Զամոսցա	Պետրոս երէց	„
8	„	239 (9X5, 5)	բոլորգիր	ԺԵդար (?)	անյայտ	անյայտ	անյայտ	Ժամագիրք Քարոզչաց։
9	մագաղաթ	186 (11, 5X9)	„	1635	Յակոբ ակնեցի	Կ. Պոլիս	Դասդար երէց	Ժամագիրք։
10	թուղթ	319 (13X9)	„	1364	Անանիա	Եկեղեաց գաւառ	Նորոգէս քահանայ	Ժողովածոյ։
11	„	541 (27X20)	նոտր.	1608 (?)	Տէր Աբրահամ	Սէլով	գրիչն Յակ. երէցեւն.	Աստուածաշունչ։
12	„	276 (22X17)	„	ԺԵդար (?)	անյայտ	անյայտ	անյայտ	Սաղմոս Հայ-ռամիկ։
13	„	210 (30, 5X19)	բոլորգիր	1580	Լուսիկ ռարկաւագ	(Զամոսցա)	Ս. Սդեդքեվանց	Սաղմոս Հայ-թաթար։
14	„	79 (29, 5X18, 5)	խաւն	1645	Մարութա ամասիացի	Զամոսցա	Տէր Յովհաննէս	Մաշտոց։
15	մագաղաթ	260 (13X9)	բոլորգիր	1567	Մինաս տիվրիկցի	Լով	Իլովի Ադոգէյ	Սաղմոս։
16	թուղթ	409 (40, 5X28)	„	1613	Յակոբ երէց	Զամոսցա	Իլովի Պետնան	Ճաշոց։
17	„	510 (40, 5X27)	նոր նոտր.	1617	„	„	գրիչը	Յայսմաւուրք։
18	„	101+38 (30, 5X19)	բոլորգիր	1702 (?)	անյայտ	Լեմբերկ (?)	Ս. Սդեդքեվանց	Ժողովածոյ։
19	„	186 (28X18)	նոտր.	1653	Վարդերես	Զամոսցա	Բան Միքա	Ժամագիրք։
20	„	(չերտ. 5 մեդր X10 cm.)	„	1685	անյայտ	անյայտ	Մելէք	Յուսուսիգիր։
21	„	38 (29X19)	նոր նոտր.	1688	Գաբրիել	Պրասլով	գրիչը	Նկարք եւ այլեւայլք։
22	„	376 (26, 5X20)	բոլորգիր	1713	Լաքրոզ	Պերլին	գրիչը	Հաւաքածոյ։
23	„	Հիշք 182+192 (26X20)	„	„	„	„	„	„
24	„	174 (13X8)	„	1780	Յովհաննէս Դրանխալ	անյայտ	գրիչը	Շարակնոց։
25	մագաղաթ	Ժ+121 (9X6, 5)	նոր նոտր.	1565	Մինաս տիվրիկցի	Լով	գրիչը	Պարզաւուամբ։
26	թուղթ	139 (26X20)	բոլորգիր	1675	Նիկողայոս աղբեպ.	Հռոմ	գրիչը	Գիրք մեռնադրութեան։
27	„	26 (28, 5X20)	„	1664	Յովհաննէս աբեղայ.	Ղարասու	Լուիսակէս վրդպ.	Պատարագամատոյց։
28	„	46 (21, 5X15, 5)	նոր նոտր.	ԺԷդար (?)	Գրիգոր երէց	անյայտ	„	Գիրք մեռնադրութեան։
29	„	404 (21X14)	„	1714	Իսայի երէց	Կ. Պոլիս (?)	Յովհաննէս վրդպ.	Ժողովածոյ։
30	„	324 (12X9)	բոլորգիր	ԺԶդար (?)	Տէր Մարգար	անյայտ	գրիչը	Շարակնոց։

1.

ԳԻՐՔ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆ

Cod. Arm. 1. — ՌՃԾԴ — 1354։

*ՆԾՈՒԹԻՒՆ 20×13,5 cm. — ԹՈՒՂԹՔ 115, էջք 229։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ միասիւն 15,5×10 cm. — ՏՈՂՔ 25—30։ — ՆԻՒԹ. թուղթ նոր, սլինդ եւ ոչ ողորկ։ — ԿԱՋՄ. նոր, կաշեկազմ։ Կողին առաջին երեսին վերի կողմը դրոշմուած են E * A * B * C * V *. մէջտեղը նշան մը, եւ տակը դրոշմուած՝ 17 * G * L * B * V * S * B * 54 *. որմէ կը հետեւի 1754 տարեթիւը։ Այս տարին կայսերական գրատան համար կազմուած է գիրքը։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ. մաքուր պահուած։ — ԳԻՐ. բոլորգիր, ոչ մարդուր եւ ոչ յաջող. այլեւայլ ձեռք կ'երեւան գրչաց, էջ 1—178 եւ 203—221 առաջին ընիկ ձեռքէ. էջ 179—202 ուրիշ գրչէ մըն է. էջ 223—229 նորագոյն ձեռք մը ՑԱՆԿ գրեր է։ — ԴԱՏԱՐԿ. թուղթ մը սկիզբէն եւ 4 թուղթ վերջէն։ — ԼՈՒՍԱՆՑԻՒ վրայ նշանակուած են գրոց բաժանումները։ — ՎԵՐՆԱԳԻՐՔ գրութեան մէջ կարդացուած են։ — ԺԱՄԱՆԱԿ գրութեանս՝ "ՌՃԾԴ (= 1354) Մարդեղութեան Տեառն„։ — ԳՐԻՉ. Թորոս աբեղայ Աւէրյէ։ — ՏԵՂԻ. Պիզ (Բիզա քաղաք Իտալիոյ,) ընդ հովանեաւ Սրբոյն Անդոնի Հայտան։ — ՑԵՐ. Թերեւս գրիչը։ — ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. էջ 1 (ճակատ,) 3, 221 եւ 222։ — ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ։ ճակատէն յառաջ գրուած կայ. Innocentii III Pont. Max. libri sex de sacro altaris Mysterio, Armenice. — Latinum exemplar habetur in Biblioth. Caes. IV. U. 6. MDCCLIV (1754). Գիրքը նախնաբար կը վերաբերէր Սեբաստիանոս Տիրոլիւ անուն անձի (հմմտ. յիշատակ. 1։)*

Ա՝առաջնոյ է. (էջ 1.)

"Գէրէ դիրոլիան ամենասուրբ խորհրդոյ պատարագին, Աբրահամ Իննոցենտիոս Երբորդ պապն ի վերերորդ (=յոգեւ=) գիրս բաժանեալ։ Իսկ ի Թուին փրկչին ՌՃԾԴ. թարգմանեալ ի լատին լեզուէ ի հայ բարբառ ի Թորոս կաթողիկոս Եպիսկոպոսէ ի կարգէ քարոզչաց։ Եւ օրինակեալ ի նոյնոմ Ղուսին ի Թորոս Աբեղայէ Ալէրցոյ ի քաղաքն Պիզ ընդ հովանեաւ սրբոյն Անդոնի Հայտան, ի հայրապետութեան Իննոցենտիոսի վերերորդի„։

1. Էջ 1— 56. Գիրք Ա։
2. Էջ 56—101. Գիրք Բ։
3. Էջ 101—118. Գիրք Գ։
4. Էջ 119—160. Գիրք Դ։
5. Էջ 160—210. Գիրք Ե։
6. Էջ 210—221. Գիրք Զ։
7. Ցանկ գրոցս. էջ 223—229։

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ։ 1. Էջ 3 գրուած է վերի լուսանցքի վրայ. Ex libris Sebastiani Tongnagel l. v. d. et Sac. Caes. Mat. Bibliothec.

2. Նոյն էջ՝ ի սկզբան, կարմրագիր. "Սկսանի գիրք յաղագս պատարագաց խորհրդոց. բացատրեալ մեկնութեան ի Տեառնէ Իննոցենտիոսէ երբորդէ եւ թարգմանեալ ի Լատինացս լեզուէ ի հայկականս ի Տէր Թադիոսէ կաթողիկոսէ։„

3. Էջ 221, տող 13. "Կատարեցաւ գիրքս այսմիկ գործոյս (Բոնէ՛ֆրատ՝ գծոյս)։ — Ցամի մարգեղութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։ ՌՃ. Ծ. եւ Դ։ Ցամ սեան .... (անընթերելի) թարգմանեցաւ գիրքս որ կոչի մեկնութիւն պատարագին. ձեռամբ Թադիոսին Եպիսկոպոսի՝ Լոփոյին, ի կարգէ քարոզչացն։ Եւ գրեցաւ. ձեռամբ արուղ եւ փոյթն գրչի. Թորոսի աբեղի։ Աւէրյոյն։ Ի յամին նոյնումն Տեառն մերոյ եւ փրկչին։ ՌՃ. Ծ. եւ Դ.։ յամենանն։ աւգոստոսի։ Ժ. եւ Գ։ աւարտեցաւ գիրքս. ի քաղաքիս որ կոչի Պիզ ընդ հովանեաւ սրբոյն Անդոնի Հայտան. եւ ի հայրապետութեան պապին Իննոցենտիոս։ Զ. երբորդն։ եւ փառք„ եւն։ — Լատիներէն տող մ՝անընթեռնելի։*

4. Էջ 222 լատիներէն կտոր մը հայ տառերով՝ աննշանակ գրութիւն, դժուարընթեռնելի մասամբ։

Աւելոր է հին գիւղ Բասենոյ գաւառին (հմմտ. Ղազար Փարպ. տպ. Վենետ. 1873, էջ 470, 18։) Պիզ է Բիզա քաղաք Իտալիոյ, իսկ Հայտան = Հայոց տան։ "Հայտան, այսինքն Հայոց տուն կոչէին վանատունք Հայոց հաստատեալք յայլեւայլ քաղաքս Իտալիոյ ի ԺԳ—ԺԴ դար։

յորոց մի էր եւ ի Պիզ կամ Բիզա քաղաքի Տոսկանայ. եւ եկեղեցի նորին նուիրեալ էր Ս. Անդոնի. եւ յիշի գրեալթէ յընթացս ամաց երկու հարիւրոց։„ (Այրարատ, էջ 545, ծ. 2։) Թագէոս է եպիսկոպոս կոչ- քաղաքին, որուն համար գիտենք. "Երկու համանուն եպիսկոպոսք երեւին կացեալ ի կաթողիկոսարանի, մեքենաժամանակք. կամ երկիցս կալեալ միոյն զաթոռն. զի յետ թագէի՝ զոր նուիրակ առաքեաց Յովհաննէս ԻԲ առ Լեւոն Դ. թագաւոր մեր, յիշի Սահակեանս եւ այլ. ոմն եպիսկոպոս կաթողիկոս, եւ ապա դարձեալ թագէոս. որոյ եւ վախճան յիշի յայլում ձեռագրի, (եւ այն պահեալ ի քաղաքի ուրեմն։ յիսաղիա). "Յամի Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ՌՃԾԴԷ. ամիս օգոստոս ԻԳ. ի չորս ժամն հանգեաւ ի Քրիստոս պատուելի Հայրն Տէր Թագէոսն եպիսկոպոս կաթողիկոս։„ (Հմմտ. Այրարատ, էջ 545, ծ. 1։)

---

1 Դժբախտաբար չի յիշուիր թէ որ քաղաքին եւ ինչ ձեռագրի մէջ է այս յիշատակարանը։

2.

ԱՆԱԼՕՅԻԱՑ

Cod. Arm. 2. — ԺԸ դար (*)։

ԹՈՒՂԹՔ 379: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 21×15,5 cm. — ԳՐՈՒԹԻՒՆՆ միասին 15×11 cm. — ՑՈՂՔ 23: — ՆԻՒԹ. թուղթ փայլուն եւ ողորկ: — ԿԱՋՄ. կաշեկազմ մսքուր: — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ. մաքուր եւ լաւ վիճակի մէջ: — ԳԻՐ. նոր նօտրագիր կամ փետրագիր՝ միշտ մաքրութեամբ, լի սղագրութեամբ: Այլեւայլ ձեռք կը նշմարուին: — ՎԵՐՆԱԳԻՐՔ եւ ՍԿԶԲՆԱԳԻՐՔ կարմրով են, նոյնպէս նաեւ հատածներուն այսպիսի սկզբնաբառք. "Ենթադրեմ. Պատասխանեմ. Նախ. Ապա„ եւն: — ԼՈՒՍԱՆՑՔ կարմիր գծերով նշանակուած են: — ԺԱՄԱՆԱԿ գրութեան անծանօթ: — ԳՐՈՂ եւ ՏԷՐ անյայտ եւ անծանօթ: — ՏԵՂԻ. նոյնպէս անյայտ: — ԳԻՇԵՑԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ, էջ 1 (ծնակատ.) թղթ. 8ա, 6—8b: — ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ: Գրքին սկիզբն դատարկ թղթոյ մը վրայ գրուած է. Martin Bekann, Jesuit, ins Armenische übersetzt. Vergleich des alten und neuen Testaments. (Մարտին Բեկան՝ յիսուսեան, թրգմ. ի հայերէն: Համեմատութիւն հին եւ նոր կտակարանի:)

Ս՝ատեանս է. (էջ 1 կարմրագիր.)

"Անալօյիս, Այսինքն համեմատութիւն հնոյն եւ նորոյս կրօնքի. Յորում նախակայութիւն հնոյն կատարին. եւ յետոյ համակամութիւն. յարմարութիւնն եւ միաբանութիւնն ընդ նորոյս կատարի մեկնաբանի. Շարադրեցեալ նախ ի Մարտինոսէ պեկանեան. յԱստուածաբան վարդապետէ Յիսուսեան կարգէ. լեզուաւ լատինական. Եւ անտի թարգմանեցեալ ի հայական լեզու ի պերոսէ վարդապետէ թիֆլիսեցւոյ։ (նոր յեռեռ) ի փառս Աստուծոյ։„

Թղ. 1ա—8b. "Առաջաբանութիւն հեղինակին։„ Բայց՝

2b—8ա. Ցանկ գրոցս։

Թղ. 8ա, 6—8b. "Առ ազդեցութիւնքս ի թարգմանչէ։„

Թղ. 10էն սկսեալ նոր ձեռք մը կը սկսի էջերը հաշուել 1—741, մինչ թղթաթիւն ալ կը շարունակուի՝ մինչեւ 379։

Էջ 731—741. "Ցանկ այբբենական խնդրոց։„ Բովանդակն Իզ գլուխք, որոց ամէն մէկը "ինդիրներս„ բաժնուած է։

ՑԻՇԵՑԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ։ Թղ. 8ա, 6. "Առ ազդեցութիւնքս ի թարգմանչէ։ Ծանիր ընթերցող. առ ի բարւոք ըմբռնել զիմացուածն գրոյս. պարտ է գիտել զայսոսիկ իրս։„ Հոս կը խօսի նախ հարցական կէտի, ապա չակերտի գործածութեան վրայ, որոնց մէջ կը յաւելու թէ "Առ ի ոչ երկարացուցանել զբառսն. կամացայ զանուանսն, զգլուխն, եւ զթիւն ասուածաշունչ գրոց համառօտել եւն։„ Ապա (8ա, 21) կը գրուի. "Այս երկու իրք նկատին. նախ գերազանցագոյն վարդապետութիւնն մատենիս. երկրորդ. թարգմանութիւնն սորին։„ (8b, 23) "Յազագս թարգմանութեան ասեմ. թէ որովհետեւ եմ ես շնչին եւ անօգուտ ի մէջ ամենից թարգմանչացն ժամանակիս այսորիկ ոչ է զարմանք. թէ եւս թարգմանութիւնն իմ իցէ անօգուտ. եւ տարնագոյն քան զայլոց թարգմանութիւնն. բայց խօսելով զվարդապետութենէ սորին կարեմ ասել ամենայնիւ ճշմարտութիւն. թէ առ ի զմայլել. քաղցրագունիւ վարդապետութեամբ ասուածաշունչ գրոց. եւ առ ի ըմբռնել զխորին խորհուրդս նոցին. նաեւ առ ի առաւել հաստատել ի քրիստոսի առաւել օգտակցիս ընթերցմամբ սակաւուց տեսերցս այսոցիկ. քան թէ ընթեռնուլով բազմից զբոլոր ասուածաշունչն. եթէ ոչ հաւատս (=յուսոյ) ինչ ընթերցիր եւ տես. եւ աղօթեայ վասն իմ. եւ վասն նորա որ զիս արդարեաց առ այս գործ։ Ողջ լեր ի տէր Ամէն։„

Թղ. 8b, 9 իւր գործածած չակերտ եւ այլ նշանաց համար կ'ըսէ "Արդ թէպէտ ես զայսոսիկ եդի ասա. բայց սակայն նա որ կամի զգիրս այս ի ձեռն գրման ի լոյս ածել. կարէ կամ ամենեւիմբ ի բաց բառնալ զայսոսիկ նշանսն. կամ ըստ հաճութեան իւրում այլով նշանաւ բացայայտել զնոսանն։„

Becanus (Martin) էր յիսուսեանց կարգէն եւ ծնած ի Hilvarenbeck, որ Brabantի մէջ քաղաքիկ մըն է, եւ մեռաւ 1624ին 68 տարեկան։ Ունի բազմաթիւ ասուածաբանական գրութիւններ։ ԺԸ. դարուն է անշուշտ հայ թարգմանութիւնս։ Ձեռագիրս մեզի թարգմանչին սկզբնագիր օրինակին վրայէն կ'երեւայ։

3.

ՀԱՒԱՔԱԾՈՅՔ

Cod. Arm. 3. — ՌՁԻ = 1638էն յառաջ։

ԹՈՒՂԹՔ 95, էջք 191: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 20×16 cm. — ԴՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն, որոնց ամէն մէկը 16,5×14 cm. — ՏՈՂՔ 31: — ՆԻՒԹ. թուղթ կոշտ եւ ոչ ողորկ: — ԿԱՖԱՐ. կաշեկազմ: Կողին վրայ դրոշմուած է. „Dictionar Armenorum. Christophori Gluskovii.“ — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ. հնացեալ, ջոկ եւ խոնաւութենէ վնասեալ: — ԴԻՐ. նորագոյն նօտրգիր, յոռի, այլեւայլ գրչութեամբ: ԼՈՒՍԱՆՑՔ սեւ գծկով են: մակատ չունի: — ՍԿԶԲՄԱԳԻՐՔ կարմիր նշանակուած: — ԴԱՏԱՐԿ. թղ. 106b, 107, 173b, 174, 176, 177, 179, 182, 183b, 184, 185b, 186, 187, 188, 189, 191b. — ԺԱՄԱՆԱԿ. ՌՁԻ (= 1638) տարիէն յառաջ: — ԴՐԻՉ եւ ՑՆԴԻ ամայոյ: — ՑԼՐ. "ՑԼՐ ՆԵՐՍԷՍ Հօրուպ Վոյթ օղու „ եւն. տես Ցիշատակագրութիւն: — ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. թղ. 1a: — ՑՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՔ: Այս ձեռագիրը Նալբանդեան Ա.ի ժամանակ փարիզ տարուեցաւ, բայց յետոյ նոր առնուեցաւ. ինչպէս նշանակուած է ձեռագիրը ցուցակին մէջ: Մինչեւ կայ թղ 1a եւ 191b „Bibliotheque Imperiale“.

Պատահանս է հաւաքածոյս, որուն մէջ կան՝

1. Բառգիրք Հայերէնէ ի Թուրքերէն. էջ 1—106a։

Նոր մէկը տեղ տեղ լատիներէն ալ գրեր է գիմացը, բայց ոչ շատ յաճախ։ Օրինակ. (Թղ. 86a. ա). "Զմուլ. խաթուն քիչի բարուճու։„ "Պոտրոլ. չարշով Syndon „ եւն։ Նոր ձեռք մ՝ալ քանի մը տեղ որդեգրութիւններ գրած է։ Թղ. 106b—107b դատարկ։

2. "Բառ Եբրայեցւոց.„ էջ 108—118, Հայերէն մեկնութեամբք։ Սկիզբն. "Ադամ. Երկիր կամ. կոյս. կամ. Երկիր մարմնացեալ. կամ Երկիր կարմիր կամ Երկրէ „ եւն։

Սուրբ գրոց յատուկ անուանց մեկնութեանց կոյս մըն է՝ խառն այլ բառերու հետ։ Բառական յաճախ կը գտնուին ձեռագրաց հաւաքածոյից մէջ այս եւ յաջորդ կարգերը։

3. "Բառգիրք տերմնոլոն. „ էջ 118—159։ Թղ. 118a, ա, 6. Կարմրագիր գրուած. "Այս բառք են քերթողականք վասն չափոյ հոմերական առաղին. վասն զի քերթողական. արհեստքն չափաբերականք են եւ չափով վարին. Եւ են որ գեղջուկք են որով ճարտասանքն վարին զի յաճախապէս փոխարերին սակս զարդու ճարտասանիցն եւ հարկ է յոգնահամար եղանիլ։„

Օրինակ. "Ապոտոդոն առուսուածազարդ. — Ապոտոդոպոլի. ասին յեղյեղուկք. որ զգիրս սուրբս կամակարին։„ — "Ագաթանգեղոս՝ բարի հրեշտակ։„ — Այս գիրքը բոլորովին ուրիշ գիր է քան թիւ 1. այլ նոյն է Զին։

4. Մեկնողական բառգիրք սակաւ բառերու. էջ 159—168։ Սկիզբն "Ապոտոդ վսեմական եւ ինքնաբուն գոյութիւն „։

5. "Հանդէս բանասիրական ֆիլոնոմիքոր ապարդիլ. նորվորժիցն ասի բառեր ֆեղլուֆ. „ էջ 168—172։ Սկիզբն. "Անհատ անճառ. անպատուար. անբաւ։„

6. "Թարգմանութիւն Պարոյն Վարդան գրոց.„ էջ 172—173։ Երեսուն եւ վեց բառերու մեկնութիւն։ Սկիզբն. "Ամբարտաւան (՝) Ջահակրաւն. կամ լուսամիտ։ Բաղդոյիր. մեղայդ. գրաւարան. կ. կոչից (՝) գեներումն։ Գոմեղն աշնաւ խոտ է զոր այլ գիրք աւճառ ասէ լուալեաց. կ. գոզ եղանց „ եւն։

— Էջ 173 վերջերը կայ "Հոլովման անուանց „, այսինքն Ասուած բառին հոլովման ուսխատակ մը։

7. Բառարան լատիներէն. էջ 175—190։

Էջ 175. E տառը։
Էջ 178. F „
Էջ 181. G „
Էջ 183. H „
Էջ 185. I „
Էջ 190. L „

Բովանդակ այս կարգը մէկ ձեռքէ է։

8. "Գոմէ՝ ազգն կոյս Մարիամու.„ էջ 191։ Սկիզբն. "Սկիզբն այսպէս արա. յառաջն ասա Հայր մեր եւն։„ Բոլորովին ուրիշ ձեռքէ։

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ։ Թղ. 1a, սիւն բ. ճշգիւ այսպէս "Մէն տեր Նէրսէս Հօլոդ Վ՝ոյ օղլ Ալամ ուրուն պոս բառգիրքնի։ բարոն (՝) Պաղյաշվակերիմուն (՝). դեր ասդասդասոր օղլ ըէվնց (՝) սմկա (ոյդէ ուղէր) Թվ. ՌՁԻ. յունվար. Ի. գշ. խայսին օլ օլսա վէլիյաթքնա ալայ ժէ սաթուն ալբրէսի. զ լեվքովրյդալարկա (ուղէր)։„

Սարգիսանոս Ռոշքա ի ժամանակագրութեան ամի 1662 (Ձեռ. մեր Մատենադարանի թիւ 7Բ) կը գրէ "Նոյն Նիկողայոսն եկեալ ի Կամենից. ի Խնդրոյ Դասաւորացն կոնդակաւ վերսին հասատաւ զոր ինչ յառաջագոյն դաշնաւորեալն էր։ եւ զտէր Նէրսէսն Հօլոդովիչ օֆիցիալ Կամենիցու կացուցանէ։ յամի 1662։ Նայեմ. 8։„

4.

ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹԻՒՆ ՁԵՌԱԳՐԱՑ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

Cod. Arm. 4. — ՌՄԽԴ = 1795։

ԹՈՒՂԹՔ 74։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 29×20.5 cm. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ 24×17 cm. — ՏՈՂՔ 39։ — ՆԻՒԹ. թուղթ պինդ եւ կոշտ։ — ՆԱԶՄ. կիսակաշի. (կաշին կարմիր է։) Գրոց կռնակը դրոշմուած է "Սերգիս Մալեան." "Sergio Malian." — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ. մարուր պահուած։ — ԳԻՐ. նոր նօտրագիր կամ փետրագիր. մինչեւ մաքրութեամբ։ Գիրքը համեմատութիւն ըլլալով ամէն երես սիւնակներու բաժնուած է, որոնց առաջինը կը ցուցընէ համեմատելոյն էջը. երկրորդը՝ Աստուածաշնչի համեմատեալ տեղը. երրորդին մէջ կը դրուին տարբերութիւնք, չորրորդ եւ այլ սիւնք տարբերութիւն ունեցող ձեռագրաց թիւն են։ — ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ վրայ երբեմն դիտողութիւնք կան հաւաքչէն։ — ԺԱՄԱՆԱԿ. 1795։ — ԳՐԻՉ. անշուշտ Թրիեստի հարց Մխիթարեանց մէկը (Տմոմ. Ցիշատակագր.) — ՏԵՂԻ. Թրիեստ։ — ՏԷՐ. նախապար՝ Մխիթարեանք Թրիեստի։ ԿԱՅԻՇԵՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ (էջ 1), 96, 123, 246 եւ զանատրաբար՝ էջ 143—148։ — ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ։ Թղ 75 (դատարկ) ներքեւի կողմը կապարագրչաւ նշանակուած է. Triest, 1795, Anton Ütschkardaschean Mechitharista. Dor. (Թրիեստ, 1795, Անտոն Ուշգարտաշեան վ. Մխիթարեան։)

Ա՝ատեանս է համեմատութիւն ձեռագրաց սուրբ գրոց տպագրութեան հետ։

Էջ 1. "Եղեւ յԱմ Տեառն 1773.

"Աստուածաշունչն տպագրեցեալ ի Մէնիոր Աբբայեն հոմմոթեցի ընդ Գրիգոր Աստուածաշնչէից, որք էին ի Գրիգորեան Սրբոյ Յակոբեանց ի սուրբ քաղաքս Երուսաղէմ. եւ որ ինչ անհամեմատ կամ աւելի (կամ) պակաս գտանեցաւ ի Գրիգորեանս, Գրիգորին եւ համարոին ասա ժողովեցի։ Իսկ զկնի բանից եւ դեռեալ Հայերէն թիւքն, ցուցանեն զթիւս Աստուածաշնչին թէ ի քանիսն տեսեալ եմք նոյնպէս։

Հոմնեցի Սերգիս Աբեղայ։"

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ։ 1. Էջ 96. Բառարաքայ գրէն եղբը. "Վէյէրդ էլոին Բարոյոյ թղթոյն ի մի օրինակում միայն գտանեցաւ, եւ այն եւս ոչ երյարմար ընդ դոդէրեցլոյն, վասն որոյ ոչ եղեւ համեմատել. կարծէի թէ Ոսկան վարդապետն ոչ տեսանելով ի մէջ Հայոց, ինքն նորոգ թարգմանեալ է. զայս ասացի վասն անհամեմատութեանն եւ ոչ հաւատի կարծեցք։"

2. Էջ 123 կը սկսի նոր կտակարանի համեմատութիւնն, եւ գրուած է "Հեռեւի ասէն համեմատութիւն նոր կտակարանի, եւ ընթացքն է ըստ առաջին գրելոյն, սակայն առանց պատուոյ եղեալ հին կտակարանն գիրն նշանակէ եւ ցուցակէ զայս որ ի այն գրելոյս ի հարեւ Եսթեր-ին։ Եւ վասն Եւ Վեց թուին տպագրեցեալ փոքր կտակարանն եղեալ կան. իսկ մեծագեալքն ոչ գտանին անդ։"

3. Էջ 124b գրչութեան մէջ համար "Միայն ի մի աստուածաշունչ գրեցեալ ի հ-գիր. ի ժամանակի սուլթան մեւրատին։"

Մէկ թուղթ է լոկ չորս աւետարանաց համեմատութիւնը։

4. Էջ 143—148. "Ծանոյցուցանէ վասն ցանկի ժողովածոյ սոյն բանիս։

"Ամենայն եւ գրաւոր եւ ընթերցասէր անձանց յայտ է թէ որքան սխալանք եւ պակասութիւնք եւ աւելորդութիւնք տառից՝ բառից եւ բանից. եւ կամ զանազանութիւնք հոլովմանց եւ թուոց եւ դիմաց գտանին ի գրչագիր գրեանս մեր. պատճառն է նախ անզգուշութիւն եւ անհմտութիւն գրչագրաց՝ երկրորդ՝ երկարութիւնն ժամանակին յորմէ հետէ թարգմանեցան. եւ երրորդն զանազանութիւն օրինակաց ի զանազան գաւառս։ . . . . (Էջ 144, 10) Վասն որոյ եւ ես ի ներքոյ գրեցեալ յետին եւ արուպս ամենայն կրօնաւորաց Հայոց, 1773 թուին Քրիստոսի, ի սուրբ քաղաքս Երուսաղէմ զոր ինչ գտայ հին եւ նոր կտակարան գտանեցաւ. ի սուրբ Յակոբ եւ յայլ վիճակս Հայոց, զամենեսեան ի մի վայր ժողովեցի. որ կտակարանք հինգ էր. եւ նորդ. է. եւ եռայեայ մարգարէութիւնն է. եւ այլ աւելի գտանեցաւ եւ զոր ինչ եգեալ կայր ի լուսանցսն Աբրայի տպեցուցեալ Աստուածաշնչին, յանդամ տարբերելոյ եւ զլգտանեցեալս . . . գիտով եւ համարով ցանկս ժողովի։ Եւ զկնի ընթերցեալ զերկուս բառարանն, եւ յայնս զինչ յիշատակութիւնք գային վասն տեղեաց սուրբ գրոց, վասն սմանց սխալանաց տառից՝ բառից . . . . ցանկապէս կարգագրեալ որոնցի յամենայն աստուածաշունչ գիրս. եւ զոր ինչ ըստ մտաց գրեցելոցն գտանեցան՝ առեալ զնոսա ի վրայ յատուկ թղթոյ՝ զմտացեալսն թողի ի բաց։ Եւ զկնի ոգոց ընարեալ յԱստուածաշնչէից զժամանակաւ կարի հնագոյնսն, ընդ-ելոյ-ելոյ-ելոյ գրեալ սարեալ ուրեմն փոխ առ փոխ երկիցս ընթերցեալ համեմատեցաք տպագրեցեալ Աստուածաշնչին, եւ զոր ինչ աւելի կամ այլազան մտաց բանից գտանեցան՝ զայնս եւս ժողովեցի ի տեսարան . . . ։"

Դիտ. շատ երկար է այս յիշատակագիրն, որուն մէջ մի առ մի կը տեսնուի իւր համեմատութեան կերպն. եւն. զոր հոս գնել աւելորդ համարեցանք։ Կը յիշէ նաեւ (էջ 145, 16) Աստուածաշունչ մը գրեալ յեղեկայ յամի ԻԾԹԸ (= 1269.) եւ թէ (էջ 145, 18) "Սակաւ ինչ տիպիոնիան ասնելով դր դոդոնիան Աբրայոց, նայեցաք զտեղիս զայս (Գ. Եզրաս Բ, 13) յԱստուածաշունչն, որ լատիներէն եւ արապերէն ի միասին տպեալ են" եւն։ Կը յիշէ նաեւ քանի մը հին ձեռագիրներ, այսպէս հատ մը "ԻԾԹԸ թուին ի Սիս գրեցեալ"։ Թէ "Ի հին կտակարանէն յոյժ հինն այն է, որ է գրեցեալ ի ՁԾԸ

թուին։ . . . Բայց առաքելական գրեանք, եւ եւայլեայ մարգարէութիւնն շուրջ զվեց հարիւր թուականաւ գրեցեալք գտանին։" "Ի միում Աստուածաշնչի, որ գրեցեալ է ի ԷՃԾԴ թուին, բան մասին ի Մաղուսայն Կիպրոսու, եւ բան մասին մերձ ի Լամբրոնի ի Սկեւռայ անապատն։" — Էջ 148, 21 կը լինայ այս յիշատակագրութիւնն եւ կը սորագրուի. "Նուաստս եւ անարժան ծառայ Տեառն Սարգիս վարդապետ հաճենցի ասհմիւ մեղեան. միմեղեան միաբան եւ ժամբհնող ի սուրբ քաղաքս Երուսաղէմ. ի սրբոյ Յակոբեանց հրաշալի տաճարս։"

5. Հոս տակը սորագրուած է. "Ես ի ներքոյ գրեալս վկայեմ ամենայն հաւատարմութեամբ. զի այս ձեռագիր մատեանս՝ ոչինչ եղեւ բան ամենայնի բառ առ բառ կէս առ կէս բան բոլորին. ի քառն Տ-ոտէր դեղջ Տեառն Սարգիս վարդապետի Մալեան հաճենցւոյ։ Ի Թրեստ։ Յամի Տեառն 1795. ի վերջն գեկտեմբերի։

Հայր Անտոն Իւշգարաշեան, վարդապետ Մխիթարեան եւ Մեծաւոր Վանաց Թրեստեան եւ ժողովրդապետ Հայոց բնակելոց ի քաղաքիս։"

Բուն ձեռագիրն մեր մատենադարանն է, թիւ 64 Բ։ Ամբողջապէս ուրիշ առթիւ կը հրատարակենք այս ծանուցումը։

5.

ՄԱՇՏՈՑ

Cod. Arm. 5. — Ռ2 = 1631։

ԹՈՒՂԹՔ 289։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 20×16 cm. — ԴՐՈՒԹԻՒՆ միասիւն 14×10,5 cm. — ՏՈՂՔ 19։ — ՆԻՒԹ. թուղթ պինդ եւ ոչ ողորկ։ — ԿԱԶՄ. փայտեայ կազմ կաշեպատ՝ ըստ արեւելեան ճաշակի, ներքին կողմն լաթապատ։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ. մաքուր. — ԳԻՐ. բոլորգիր մեծ եւ կոշտ։ — ԽՈՐԱԳԻՐՔ, ՎԵՐՆԱԳԻՐՔ եւ ՍԿԶՄՆԱՑԱՌՔ կարմրաւ, տեղ տեղ ալ կապոյտ։ Մինչեւ թղ. 209a ամէն նոր նիւթոյ սկիզբն ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ կայ, որոնց մէջ նշանակուած է հատուածակարգը (Ա. Բ. Գ. եւն։) ԽՈՐԱՆ թղ. 3a կայ միայն։ Առաջին գրիրը մինչեւ ԶԱՐԴԱԳԻՐ, առաջին տողք կարմրաւ եւ երկրորդը՝ կապոյտ։ Բայց թղ 209—231 կը պակսի այս ամէնն։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱՌի վրայ նիւթերը նշանակուած են։ "ՑԱՆԿ" զրոց կայ թղ. 1b—2b. — ԴԱՏԱՐԿ կան 3 թուղթք վերջը եւ 1 սկիզբն, նաեւ թղ. 1a, 285b. — ԺԱՄԱՆԱԿ. Ռ2 (= 1631։) — ԳՐԻՉ. Գէորգ քահանայ, որդի Անդրէասին։ — ՏԵՂԻ. "Յաշխարհս Իլնաց. ի քաղաքն Դամենից"։ "ընդ հովանեաւ սուրբ աստուածածնին եւ սուրբ Նիկոլայոսի արանշնաւորածի։" — ՏԻՐ. թերեւս գրիչը։ — ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. թղ. 383a։

Պատահանս է * Մ-ղ-ց, յորում կան.

1. Թղ. 2b. Կանոն Յորժամ քրիստոնեայ առնեն։ — 2. Թղ. 4a. Կանոն Մկրտութեան։ — 3. Թղ. 15b. Կանոն յորժամ աղայն ուխտաւորեայ լինի։ — 4. Թղ. 16a. Կանոն յորժամ քառասնաւորեայ բերեն յեկեղեցի։ — 5. Թղ. 17b. Կանոն պսակ առնելոյ։ — 6. Թղ. 25a. Կանոն Հաղորդ տալոյ։ — 7. Թղ. 29b. Կանոն Զամենայն ննջեցեալսն Յուղարկել առ Քրիստոս։ — 8. Թղ. 52a. Կանոն Է աւուրն ժԷեայ։ Եւ ամենն եւ տարէլցոյն։ — 9. Թղ. 56a. Կանոն յորժամ աղայ վաղճանի։ — 10. Թղ. 71b. Կանոն յորժամ կրօնաւոր վաղճանի։ — 11. Թղ. 79b. Կանոն Ոգեհանգիստ առնելոյ ննջեցելոցն։ — 12. Թղ. 88b. Կանոն Տէրունական աւրհնել։ — 13. Թղ. 96b. Կանոն Նկարեալ եկեղեցի աւրհնել։ — 14. Թղ. 97b. Կանոն խաչ աւրհնելոյ։ — 15. Թղ. 116b. Կանոն Նաւակատեաց եկեղեցւոյ Պղծել անօրինաց եւ շարժեալ սեղանոյն։ — 16. Թղ. 125a. Կանոն Զարմանիս սերմանց, ղՇՆղՁ եւ զՀնձան աւրհնելոյ։ — 17. Թղ. 129b. Աղաւթք վասն երաշտութեան։ — 18. Թղ. 130a. Կանոն Աւազան աւրհնելոյ։ — 19. Թղ. 136a. Կանոն Խաչլուս առնել։ — 20. Թղ. 141a. Կանոն Զրհոր աւրհնելոյ։ — 21. Թղ. 144b. Կանոն Մեծի Հինգշաբաթի Ոտնլուային։ — 22. Թղ. 161a. Կանոն Զրհոր աւրհնել Յաւուրն ծննդեան։ — 23. Թղ. 177b. Կանոն ի վրայ Զրհորոց Յորժամ հեղձնուին ի նա։ — 24. Թղ. 179b. Կանոն ապաշխարող աւրհնելոյ։ — 25. Թղ. 190a. Կանոն Մեծի Եղի Զապաշխարողն արձակելոյ։ — 26. Թղ. 205b. Կանոն Եղբայրակցութեան։ — 27. Թղ. 208b. Կանոն Խաղող աւրհնել։ — 28. Թղ. 210b. Ձէթ աւրհնել։ — 29. Թղ. 211a. Աւրհնութիւն Հաւուց Աղաւնեաց։ — 30. Թղ. 211b. Կանոն Յորժամ Նոր Դուռն դնեն եկեղեցոյ։ — 31. Թղ. 212b. Աւրհնութիւն Սկոյ եւ Մաղմայի։ — 32. Թղ. 214a. Աւրհնութիւն Գորգ-բոյսի եւ զասատուակաց սուրբ սեղանոյ եւ խորհրդանոցաց։ — 33. Թղ. 216b. Կանոն Խունկ աւրհնել։ — 34. Թղ. 217a. Կանոն Նորակերտ դիրս աւրհնել։ — 35. Թղ. 218b. Կանոն ժամհար եւ զանկակ աւրհնելոյ։ — 36. Թղ. 220b. Աւրհնութիւն օմոֆորոնի։ — 37. Թղ. 223b. Կանոն Հանդերձեղէն սպասս աւրհնելոյ Վարագուր կամ սեղանոյ ծածկոյթ։ — 38. Թղ. 228a. Կանոն Պատկեր աւրհնելոյ։ — 39. Թղ. 231a. Ժամատուն աւրհնել։ — 40. Թղ. 237a. Կանոն Նկարեալ եկեղեցի աւրհնելոյ։ — 41. Թղ. 240a. Հիմնարկէք։ — 42. Թղ. 253a. Նորին Նաւակատեաց յեկեղեցոյ Կանոն աւրհնութեան եկեղեցւոյ։ — Կը տեսնէ մինչեւ Թղ. 282a։

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ։ Թղ. 283a. "Փառք ամենասուրբ Երրորդութեան. . . ։ Որ եւ կարողութիւն

ակաբ յանձին իմոյ մեղաց լցեալ անարժան գրչիս յանգ եւ յաւարտ հասանել այս սուրբ գրոցս որ կոչի հայր մատեան։ Արդ եղեւ զբաւ սուրբ գանձարանիս ի թվականութեան ՌԶ։ Հայոց։ ՌԶ։ եւ Հոկտեմբերք ԺԵ։ Ձեռամբ մեղաւորիս եւ անհմուտ գրչի Գրիգոր քահանայի որդոյ Անարեասին . . . բայց գրեցաւ ի յաշխարհս Իլեհայ. ի քաղաքն Կամենից. ընդ հովանեաւ սուրբ աստուածածնին եւ սուրբ Նիկողայոսի աքանչելագործի։ ի Հայրապետութեան Հայոց Տեառն տէր Մովսէսին։ Եւ ի թագաւորութեան երրորդ զիկմանդին։ Աղաչեմ զձեզ . . . յիշողք . . . զծնողն իմ զԱնդրէաս հանդերձ մայրն իմով յԱննայիւ . . .։ „ Մինչեւ այն իրերը դեռ եւս կը կրկնէ երկար բանիւք եւ ստանաւոր գրութեամբ մը. որ կը վերջանայ այսպէս.

Ձեռքս մեռնի եւ հոգ գառնա.
Մոխիր փոշի գալախանա.
Գիրս յիշատակ առ ձեզ մնա.
Թէպէտ խաշոր է գիր սորա։
Այլ դիւր ընթերց ով գիտանա։
Նրբ սովորի եւ հմտանա.
Որք ընթերնուք օգտիք ի սմա.
Յիշեցէք առ տէր զգծող սորա։
Զգրիգոր անուն մեղաւոր լցեալ ծառայ։
Հմմտ. թիւ 16. Յիշատակագրութիւն 3։

6.

ՄԱՇՏՈՑ

Cod. Arm. 6. — ՌՃԼԳ = 1684 (*)։

*թերագրեալ 132։ — Մնծութիւն 14,5×10,5 cm. — Գրութիւն միասիւն 9,5×6 cm. — Տողք 19։ — Նիւթ. մագաղաթ սղոցկ եւ մսքուր։ — Կազմ. կաշեկազմ, ոսկեզարդերով. մէջտեղը խաչ, եւ թիկունքը ոսկեզիր դրոշմուած N. 574։ — Հանգամանք. ընդհանրապէս լաւ, բայց տեղ տեղ քաւական վնասեալ։ — Գիր. բոլորգիր մսքուր, տեղ տեղ շատ մանր եւ զեղեցիկ։ — Լուսանցազարդք շատ բազմութիւ եւ զեղեցիկ ոսկով եւ այլ կենդանի գոյներով։ Հօրանք կան երկու, կիսահօրանք կան հինգ։ Նկարք թուով երկու. մեծ. ամէնն ալ զեղեցիկ, գոյնը այլեւայլ. կայ եւ ոսկի։ Սկզբնատառք կարմրաւ են։ — Ժամանակ. Ռճլգ (= 1684) (*)։ — Գրիչ. կամ Մովսէս կամ Աւագ։ — Տեղի. Էջմիածին։ — Տէր. Դրատուն Էջմիածնի (նուէր գրչին)։ — Յիշատակագրութիւնք. թղ. 4a, 23a, 131a, 132a, 132b. — Տեղեկութիւնք։ Առաջին (դատարկ) թերթին եռեւ գրուած է. Rituale est; Ceremoniale Episcoporum Armeniorum, Armenicè scriptum, quod Ser. Archiducj Austriae Carolo Leopoldj Magni ex Magdalena Ducissa Neoburgica filio in vigilia SS. trium Regum praesentavit Narcissus Elachedj Capellanus Caesareus Armenus 1697. (Մաշտոց, ծիսարան եպիսկոպոսաց Հայոց, գրեալ ի հայ բարբառ, զոր Օգոստ. Արքիդքսի Աւստրիայ Կարոլոսի՝ որդւոյ Լէոպոլդոսի Մնծի ի դրան տիկնոջէն Մագդալենայ Նէոբուրգացւոյ՝ յառաջնում աւուր (ի նախատօնակի) տօնի Սրբոց Մոգուցն՝ նուիրեաց Ներսէս Elachedj հայ յազգէ, մատրանապետ կայսերս։) Տես վերը Ցեղագրութիւն 4։

* Մատեանս է Մաշտոց. (ուստի նոյն ընդ թ. 5։) Միայն թէ աւելի սակաւ են թուով ասոր մէջ գտնուած կանոնք, նուազ կատարեալ քան զառաջինն։ Երկուքին կարգն ընդհանրապէս նոյն։

Ցիշատակագրութիւնք։ 1. Թղ. 4a. "Դարձեալ աղաչեմ զձեզ ով ընթերցող հայրք եւ եղբարք յիշեցէք զմեղապարտ սուտանուն Մովսէս Վարդապետ եւ զծնողքն իմ զՑուհանէն ի Զոհրապէն, եւ զուրք յիշեալ լիցիք „ եւն։

2. Թղ. 23a որ է կրկնութիւն յիշատակարանին ի Թղ. 131a վերը. "Փառք . . ։ Արդ գրեցաւ մաշտոցս լաւ եւ ընտիր . . .։ որ ես եղուկ եւ ամենեցուն ծառայ. տէր Աստուած Յիսուս Քրիստոս արարիչ արարածոց. երկնի եւ երկրի. թողութիւն շնորհեա զմեղաւոր եւ անարժան եւ անիմաստ ծառայ —ԷԷ . . . (տող մը ընթերցանք) —ԷԷ լուսոյ անուամբ միայն եմ քրիստոս . . . (հինգ տող ընթերցանք) անուանէ։ „

3. Թղ. 132a, մեծ գրով. "Փառք . . . Արդ երեւանեցեալ աղաչեմ. . . որք հանդիպիք տեսութեան սուրբ գրոյս կարդալով կամ օրինակելով յիշեցէք յաղթս ձեր . . . մեղապարտ եւ անարժան սուտանուն Մովսէս վարդապետս եւ զծնողքն իմ զՑովանէսն եւ զՑուսանէն. եւ իւր առաւարեան մերձաւորացն հոգոց իւրոց. եւ եդ յիշատակ ի սուն սուրբ Էջմիածնայ. եւ որ մի հայր մեղայիս . . .։ Թվին ՌՃԼԳ (= 1684։)

4. Թղ. 132b կնիք կայ գրոշմուած, ապա երկու դատարկ թերթեր եւ ապա հակառակ գրիչ չորս տող գրութիւն մ՝անընթեռնելի եւ ջնջեալ։ Նոյնպէս թղ. 3։

Այս կնքոց համար կայսերական գրատան ձեռագիր ցուցակին մէջ կը գրուի. "Ձեռագիրքը Ն-Բ-Լ-Ն-Ի յառաջ կայս. եւ Արք. Գրատան մէջ մնած էր, ինչպէս թղ. 3 եւ 132b գրոշմուած կնքէն յայտնի է։ „ — (Հմմտ. թիւ 3։) Ցիշատակարան չէն կրնայ թերեւս հեռուցուիլ, որ ձեռագիրս շատ աւելի հին է քան ՌՃԼԳ թուականը, բայց սուտգութեամբ ըսել չենք կրնար։

Սանփանոս Ռուշքա (Ժամանակագրութիւն, 1695) կը գրէ. "Ներսէս վարդապետն Երէսոնցի (կամ որպէս Վ.Վ. Վրցի), կանոնիկոսն Վ.ինոյի, զայսու ժամանակի վախճանի։ Սա ի գրատանն Ս.ուրբանեան աշակերտեալ, եւ ուսեալ զգիտութիւնս, եւ զի ոչ գոյր ի Հռոմ հայ եպիսկոպոս, յորմէ քահանայ ձեռնադրիւր, գայ

[1] Դիտմամբ սուրուած 7 տող, եւ վրան տեղ տեղ անոնցմէ իրեր գրուած։

ի Լէպրոյիս հրամանաւ Սուրբ Ժողովոյն եւ յԱրքեպիսկոպոսէն Նիկողայոսէ քահանայ օրհնի։ Ընտի գարձեալ ի Հռոմ, հանդիպի ի Վիեննայ. յորժամ սատակէ ժամանամանն էր անդրէն, ուր աներկիւղ պաշտէ զխորհուրդս Եկեղեցւոյ սխաստացեալոցն ժամանամանուամբն, թագէ, եւն։ Վասն որոյ Եպիսկոպոսն Վիեննայու, իբրեւ դադարեաց մահն, դիտացեալ զսոքա բարութիւնն, թոյլատուութեամբ սուրբ ժողովոյն առնէ զնա Պենեֆէյտոս Աթոռակալ Եկեղեցւոյն Սբ. Ստեփանոսի նախավկային։ Յառնուն Լէոբոլտի կայսեր գՊուտայ ի Տաճկաց, զտէր Ներսէսն վասն Բրբիանուբիան Բղեի հայոց սրբոյ (Հմմտ. Թիւ 21), որ ի Պուտայն էր, եւ զհուր ետ պարութիւն, առնէ զնա պաշտօն էրոյ էրէց, որ կոչի Տ-Բէլ, եւ յետոյ կանոնիկոս նոյն Եկեղեցւոյ։ Սա, որպէս ինքն իսկ պատմեաց ինձ, (զի էր իմ դէր բարեկամ,) զհազար, եւ զերկուս հարիւր Տաճիկս գերեալս մկրտեաց։»

7.

ՄԱՇՏՈՑ

Cod. Arm. 7. — ՌՃԼ = 1638։

Թուղթք 224։ — Մեծութիւն 14,5×10,5 cm. — Դրութիւն միասիւն 10×7,5 cm. — Տողք 15։ — Նիւթ. թուղթ սպիտակ, եւ ոչ ողորկ։ — Կազմ. կաշեկազմ, եւրոպական։ — Հանդամանք. մաքուր պահուած ամբողջը։ — Դիր. նոր նօտրագիր կամ փիտրագիր։ Այլեւայլ ձեռք կը տեսնուին, այսպէս էջ 1, բայց մնացեալ թղ. 212—218։ — Խորագիրք կարմրաւ։ Սկիզբն Աստուծոյ զարդագիր, այլ ոչ զունաւոր։ — Դաստակ. թուղթ մը սկիզբն, եւ 1a, 2, 3a, 4, 5, 224b. — Ժամանակ. ՌՃԼ (= 1638։) — Դրիչ. Յակոբ Նրէց։ — Տեղի. "Ի քաղաքս Զամնսցա, առ դուռն Ս. Աստուածածնին։" — Տէր. Պետրոս Նրէց (որդի զրչին։) — Յիշատակագրութիւն. 210b.

* Ա՝սահանս է Մաշտոց։ (Հմմտ. Թ. 5։) Ի՝սայն 20 կանոնք կան սաստ մէջ, ուստի Թ. 5 ինչ ինչ կարգ աւելի ունի։ Կան նաեւ՝

Էջ 1. Ղուկասու աւետարանէ հատած մը "Եւ մտեալ Յիսուս շրջէր ընդ Երիքովայ" եւն։

Թղ. 3b Յանի նիւթոց։

Թղ. 6. Ծանուցում Մկրտութեան վրայ։ Հաս կիսախորան մ՝անգամն եւ յոսի։

Թղ. 7. — 210a. կան 20 կանոնք մաշտոցի։

Յիշատակագրութենէ վերջն ուրիշ ձեռքէ մը գրուած։

1. Թղ. 212a. Կանոն պատկեր աւրհնելոյ։

2. Թղ. 214b. Յաւուր փոխման ամենօրհնեալ կուսին Մարիամու օրհնութիւն դալար խաղոց։

3. Թղ. 217a. Օրհնութիւն նոր տան։

4. Թղ. 218b. Օրհնութիւն ջրոց։

5. Թղ. 223b. Օրհնութիւն առաջ ասան։

Յիշատակագրութիւն։ Թղ. 210b. "Փառք ... որ ետ կարողութիւն տկարութեան ծերացեալ եւ փառեալ մարմնոյս յանգ ելանել սուրբ գրոյս որ կոչի մաշթոց. Արդ գրեցաւ սա ձեռամբ յոգնամեղ Յ-ի-ի էրէց-- ի յերկիր Իլ-ի-ց ի ժ-ղ-ի Զ-մ-ս-ց-, առ դուռն սուրբ սուրբ-ածածնին. ի թվականութեան Հայոց ՌՃԼ ամի ի ժամանակս թագաւորութեան Իսլամայ չորրորդ վ.լտանալաւին եւ Հայրապետութեան սուրբ Էջմիածնայ Տեառն Տեր Փիլիպպոս կաթուղիկոսին. փետրվարի ամսոյ ի էր. յանգ ելաւ ի վ-ի-ա-ն անդրանիկ որդոյ իմոյ Տեր Պետրոս քահանային. զոր արտասուաթոր մաղթանօք հայցեմ յԱստուծոյ ամենակալէ. զի բարով վայելել տայցէ ... Արդ՝ երեսանկեալ աղաչեմ զձեզ եղբայրք, որք հանդիպիք սմա կարդալով կամ օրինակելով, ասացէք առատաւատ ողորմի մեղաւոր յակոբ իրիցուն եւ որդոյ նորին Տեր պետրոս քահանային։ ... Յայսմ ամի մեռաւ մեծ իշխանն տէր քաղաքիս բան թուական զամոյգքին, այր հանճարեղ ...»

8.

ԺԱՄԱԳԻՐՔ

Cod. Arm. 8. — ԺԵ· դար (°)։

Թուղթք 239։ — Մեծութիւն 9×5,5 cm. — Դրութիւն միասիւն 7,5×5 cm. — Տողք 17։ — Նիւթ. թուղթ, ողորկեալ, բայց այժմ շատ մաշած եւ խաթարուած։ — Կազմ. լոմանդակը մէկ ոնդնագոյն կաշի մըն է։ — Հանդամանք. շատ վնասուած, շատ տեղեր մաշած եւ անընթեռնելի եւ նաեւ ցնցակեր. մնացեալներ թղ. 1—4, 40—50, 220—230 են են։ Լուսանցքը շատ տեղ կտրուած, եւ նոր ձեռք մը պակասը գրած։ Ինչ ինչ թղթեր նոր ձեռք մը նորոգեր է եւ մաշած գրութիւնն կրկին գրած, որով տգեղ կերպարանք առած է։ — Դիր. մանր բոլորգիր, ոչ մաքուր։ — Վերնագիրք եւ Սկզբնագիրք կարմրաւ։ — Դաստակ թղ. 11a եւ երկու թուղթ վերջին։ — Ժամանակ գրութեան. Դրիչ մոռանիս, Տեղի գրութեան եւ Տէրն՝ անյայտ։ — Յիշատակարանութիւնք (կ'երեւայ. 106, 209a (են. եւ ի լուսանցս), բայց ընջուած եւ անընթեռնելի։ — Տեղեկութի-

թիւնք: Գիրքս նախ էր ի ձեռս Seb. Tengnagelի, որուն էր նաեւ թ. 1։ Առաջին ներքին կողմն գրուած է Libellus Precationum linguâ armenâ.

* Պատեանս է ժամագիրք հայ Դոմինիկեանց։ Վիրնագիրն կամ ճակատն (թղ. 1a) կարմրագիր՝ այսպէս է. "(Ժ)ամագիրք բոլոր տարին ըստ կարգի տաղանդոց երանելոյն Դոմինիկոսի Որդի Սիգիզն է առաջի կիրակէ... Ցան ծնընդեան" եւն։

Կարգաւ տարւոյ օրերու եւ սրբոց պաշտօնքը եւ նաեւ առանձին ժամերգութեան մասերը (թղ. 1a—228։) Հոս յառեգոյն գիր մը 7 տող գրեր է գրեթէ անընթեռնելի։

թղ. 229a "... աղս երեկոյս ժամուն ... ասց աէր ցաէր իմ։" Մինչեւ 239b սաղմոս է։

Լեզուն յոսի՝ միջինդարեան ոճով, բայց տեղ տեղ բաւական յստակ։

Քարոզաղաց ժամագրոց (տպ. Վենետ. 1714.) հրատարակութեան մէջ (էջ 122) կը յիշուի որ նախկին թարգմանողն էր Երանելին Խարգուզիմաս (յամի 1333)։ Բայց նորոգեր է եւ նոր տեսներ թարգմաներ Գրիգոր Դարձորեցի (յամի 1656) եւ վերջապէս երրորդ անգամ նորոգութիւն եւ թարգմանութիւն եղած է ձեռամբ "Պատարի Պետրոսի" եւ "Պատարի Գրիգորիսի" (յամի տպագրութեան։) Մեր ձեռագիրն ապահովութեամբ չէ երրորդ թարգմանութիւնը, ինչպէս ճակատի լեզուն իսկ կը ցուցնէ եւ այլ պարագայք, մանաւանդ թէ կարծենք եւ ոչ 1656ի թարգմանութիւնը։ Այս թուէն ալ հին կ'երեւայ մեզի ձեռագիրը, եւ առ նուազն ԺԵ դարու գրութիւն։

9.

ԺԱՄԱԳԻՐՔ

Cod. Arm. 9. — ՌՁԴ = 1635։

թերգրք 186: — Մեծութիւն 11,5×9 cm. — Գրութիւն միասիւն 7×5 cm. — Տողք 15: — Նիւթ. մազաղաթ, տղրկեալ եւ փայլուն: — Կազմ. կաշեկազմ արեւելեան ոճով: — Հանգամանք. ընդհանրապէս մաքուր եւ անարատ պահուած: — Գիր. բոլորգիր, մաքուր, միատեսակ: — Զարդանդարներով լի, որոնք պարզ, բայց բաւական զեղեցիկ են: Առաջին տողը մանուշակագոյն եւ կերկրորդ տողը կարմրագիր են, նոյնպէս Սկզբնագիրք փոփոխակի մանուշակ, կարմիր եւ կապոյտ: — Լուսանցազարդք կան ամէն հատուածի սկիզբն մանր եւ զեղեցիկ, այսպէս թղ. 2a, 48b, 60a, 84a, 119a, 132a եւն: — Խորանք կան թղ. 2a, 60a, 84a, Կիսախորանք թղ. 48b, 119a, 132a, 138a. — Նկարք. թղ. 1b վրան գրուած "Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ", գոյները տկար: թղ. 44a նկար եպիսկոպոսի: թղ. 56b նկարին վրայ գրուած "Քահանայապետ Յիսուս Քրիստոս": Զգեստը ճիշդ լատինական պատարագի զգեստ է, եւ վրան գլխու թագը արեւելեան՝ կլոր եզրներով: Շապիկը կապոյտ, որուն վրայէն փորուրարի ծայրերը կը տեսնուին: թղ. 68b նկար զգեստու (լատինական): թղ. 82b Նկար Ս. Աթանասի՝ յունական զգեստուր: Նկարներու առջեւ զոյնզոյն թղթեր ազուցուած են: թղ. 159a Վարդապետ մը: թղ. 93a Հոգին սուրբ, եւն: — Կան թռչնագիրք եւ զազանանկարք, այսպէս թղ. 2a, 29a, 89a, 122a եւն: — Դասարկ թղ. 179b, 182a եւ 186b եւ վերջը (թղ. 176 եւ 179էն ետքը): — Ժամանակ. ՌՁԴ (= 1635): — Գրիչ. Ակնեցի Ցակոբ դպիր: — Տեղի. Կ.Պոլիս, ընդ հովանեաւ սուրբ հրեշտակապետացն Դանիէլի եւ Միքայէլի: — Տէր. Գասպար երէց: — Յիշատակագրութիւնք. թղ. 13b, 37a, 42a. 118b. 131a, 176b, 179b. 183a, եւ այլ կամ անշանակ կամ անընթեռնելի լուսանցազրութիւնք են: — Տեղեկութիւն: Ձեռագիրս գտնուած է կայսերական Դիւանն համար՝ յամի 1849: (Suppl. 447b.)

* Պատեանս է բուն ժամագիրք։ Վերնագիրն է (1a) "Կարգաւորութիւն հասարակաց աղաւթից եկեղեցեաց հայաստանեաց։ Որ կատարի ի մէջ գիշերի ի դէմս հաւր Աստուծոյ։ Արարեալ Լուսաւորչին Գրիգորի։ Եւ Սահակայ հայրապետին. եւ Մեսրոպայ վարդապետին։ Եւ Գիւտայ։ Եւ Յովհաննու մանդակունւոյ։ Հայրապետացն մեր։ Եւ այլոց վարդապետաց։ Ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ աւրհնեալ յաւիտեանս ամէն"։

թղ. 1a. Գիշերային (Աղօթք եւ Քարոզք)։

թղ. 14a. Առաւօտեան։

թղ. 37a. Արեւագալ։

թղ. 44a. Ճաշու (մինչեւ թղ. 55b)։ (Մեծ Քարոզք։)

թղ. 119a. Երեկոյեան։ — թղ. 130. "Աւրհնութիւն մարմնաւոր սեղանոյ։"

թղ. 132a. Խաղաղական։

թղ. 138a. Հանգստեան։ — թղ. 141a. "Ընկալ քաղցրութեամբ." եւ թղ. 148b. "Հաւատով խոստովանիմ։"

Բայց տասի կան մէջը.

1. թղ. 57b, 10. "Ա-բեր-ի-ն-ելոյ տա-ս եկեղեցւոյ։"

2. թղ. 62b. Պատարագ (համառօտութեամբ, առանց խորագրի, իբրեւ շարունակութիւն նախընթացին)։ Բայց ընծայմանէն ետքը կը կրկ այս անունը (թղ. 82a, 7.) "Պատարագամատոյց Զոր արարեալ է սրբոյն Ամենայն Աղեքսանդրու հայրապետին"։ Վերջ՝ թղ. 112b.

Հմմտ. թիւ 27։

3. թղ. 113a, 10. "Այլ ա-ղ-ա-ղ որ ասի նախ քան զճաշակել խորհրդոյն ի ջանէցն թում-ի տ-ա-ա-ե-լոյ։"

4. թղ. 114b, 6. "Յետոյ նեբոյ Լամբրոնացւոյ ասացեալ խրատ եւ սահման վերոյգրեալ

դարձոյ։„ Սկիզբն. “Քանզի բազում ինչ եղոյց բան հրահանգութեան գործ սարկաւագացն ասասիճանի„ եւն։ վերջ՝ 119a.

5. Թղ. 155b. “Մեղայ ամենասուրբ երրորդութեանն հօր եւ որդւոյ եւ հոգւոյն սրբոյ. մեղուցեալ եմ Աստուծոյ։„ Աղօթք խոստովանութեան, Բանաձեւք եւն։

6. Թղ. 159a, 7. “Նաւամեծի եւ քաջ վարդապետի Մխիթարայ գոչէ խստակրօն ճգնաւորի. Եւ բանիբուն Հաւատոյի։ Ասացեալ զաղօթս է ի մամ սրբոյ դպրոցին։„ Սկիզբն. “Տէր աստուած իմ յիսուս քրիստոս բան հաւր եւ կերպարան կենդանի„ եւն։

Դիրքը կը լմննայ Թղ. 175b, բայց պակաս է, այսպէս աւարտելով. “Բայց զակն քո ամենատես որ ոչ ննջէ։ եւ կարկա . . .։„ Դիմացի էջը յիշատակարան։

7. Թղ. 183a—186. Հաւատամք եւ այլ մասունք ինչ աղօթից պատարագի։

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ։ 1. Թղ. 13b, 13. “Գրեցաւ ի թվականիս. ՌԶԴ. ամին. յուլիսի ամսոյ. ա. օրն դշի։ Զեռամբ Յովհ գրչի. ի վայելումն սրբազանուանդ քահանային։„

2. Թղ. 37a. “Ով դուք սրբազան քահանայից. եւ հոյլք մանկանց նորս եկեղեցոյ. երես անկեալ աղաչեմ զձեզ. որք հանդիպիք սմա կարդալով կամ գաղափարելով . . . յիշեցէք . . . զստացաւղ սորա զդասապար քահանային, եւ զծնօղն իւր. ընդ նմին եւ գրչին Յակոբի եւ ծնօղաց իմոց. ասասուած աղօթմբ ասացէք„ եւն։

3. Թղ. 42a. Անշնանակ չորեքտողեան ասանաւոր. “Զթախծեալս հոգւով եղբայր յիշեա„ եւն։

4. Թղ. 118b, 9. “ԶՅակոբ ասաւագեալս հոգով . . . աղաչեմ յիշել ի աւր. եւ խնդրել թողութիւն բազմամեղ անձին իմոյ, այլ եւ հարիւրակ եղբայրոյն իմոյ գասապար քահանային։ զի ջանիւ նորին, եւս եւ բազում աշխատութեամբ մերով սկսաք գրել զգիրքս՝ յիշատակ ի ձեռս նորա։„ եւն։

5. Թղ. 131a. չորեքտողեան, նման 3ին։

6. Թղ. 176a. ելեւոր յիշատակարան. “Փառք . . . Ասասնաւր գրեցաւ եւ զրաւ առեալ կատարեցաւ առաս աստուածային որ ասի խորհրդամատոյց ի լաւ եւ յըստոյգ սրբոյն որ էր սրդեալ ի մեծ բարեբանագեսէն Թովմայ վարդապետէ։ որպէս եւ սրանքն յիշատակարանն ցուցանէ։ ի Թվականիս Հայոց։ ՌԶԴ. յուլիսի իբ. Յերկիր Թրակիայ. ի մայրաքաղաքն Կոստանդինուպոլիս. ի պատրիարգութեան սուրբ Իշմիածնայ աթոռոյն Տեառն Տէր Փիլիպպոսի։ եւ յեպիսկոպոսութեան քաղաքիս սէր Գրիգորի կեսարացոյ. այլ եւ ի բռնակալութեան ազգին տաճկաց սուլդան մուրատի. որդւոյ սուլդան ահմատին. ընդ հովանիս սուրբ հրեշտակապետին Գաբրիելի ի Մէտիսի։ Զեռամբ Թեչի Յովհ գրչի։ ի լաւ եւ յստոյգ սրբոյն զոր էր ուղղեալ էր ներսես վարդապետն ուղիղ դէպն Թովմայ վարդապետին. յառաջին աւրինակէն, զոր ինքն ասասուածաբան բարեբանեաց պետն Թովմաս գրեալ էր աշխատութեամբ ասասուածանակ անձին եւ ասուգեալ ամենայնիւ յառաջնմէն մինչեւ ցվերջին նշանախեց վասն օգտութեան եւ բարեզարգութեան . . ։ Որ եւ այսմ բանիւ անչմամբ փափաքեալ բազում ջանիւ եւ գաղափարել զսուրբ մատուցարանս զայս ասասուածաբեր եւ բարեպաշտ քահանային գոգոր ի վայելումն անձին իւրոյ եւ յեւ ելանելոյ ի կենցաղոյս եղիցի հոգոյ իւրոյ յիշատակ. եւ ծնաւղացն մահտեսի ասասուածասիրին, եւ մահտեսի գնայնի, եւ եղբարցն գլխոնի եւ Բալմանի. քրեարն՝ մարգարէին, եւ դեռաբոյս զաւակին Յովհաննի. եւ ամենայն արեան մերձաւորացն կենդանեաց եւ հանգուցելոց։ Արդ երես անկեալ . . . ։ Դարձեալ եւ յիշեցէք ի մաքրափայլ աղօթս ձեր զհոգեւոր ծնօղն եւ զվարժապետս սորա զերջանիկ բարեբանական զԳրիգոր դարանաղեցի վարդապետն . . . նա՝ եւ զօրինակ սուրբ գրոյս շնորհեաց (Գրիգոր) . . .։„ (է Բ-էրն գ-գ-ը-ը յ-ոէ.) “Այլ եւ գրչիս սղալանաց եւ անարհեստութեան անմեղադիր լերուք. զի ի գաւն ժամանակի գրեցաւ. որ յաւուրս յայսոսիկ էր թագաւորն է գ-գ-ի-գ-ը ընդ պարսից որ եւ ի-ս զվարելագոյ քաղաք. եւ մինչ ի պատերազմի էր արար սրբոյն յերդմամբ. յարեւելից եկելոց հայոց յունաց եւ տաճկաց. որ ի միջի նոցա զայս գրէի բազում հալածանաց։ . . . եւ թէ գաւանի սղալ որ ոչ խմացաք գիտնոցդ մաղթեմ կրկին ուղղել։ Ինչ աշխատաւորացն ի սայ վարձս բազումս տացէ„ եւն։

“Յայսմ ամի Թվի. ՌԶԴ. ղ-ր-ի-դ ասասմգօլու նորոգեցին։„

7. Թղ. 179b նոր գրիչ մը հինգ տող գրեր է բան մ՝անընթեռնելի։

8. Թղ. 183b վերը լուսանցքի վրայ ՐԽ մը գրոշմուած է. “1 (դ-ղ) . . . ծա (ծ-ա-ոյ) 2 . . . Էմի ՌԴ(՞) 3 . . . Քրիստոսի Աստուծոյ։„

Բացի թիւ 8էն, կայ երկրորդ օրինակ մ՝ալ ժամագրոց (թիւ 19։) Նկատմամբ Պատարագամատուցի հմմտ. թիւ 27։ Հին ձեռագրաց մէջ գրեթէ միշտ շաչաչ ժամէն եաքը գրուած կ՝ըլլայ նաեւ Պատարագը, ինչպէս հոս։ Բայց նաեւ ասոնց ձեռագիրք բաւական այլայլութեամբ կ՝ըլլան, ամենք համաձայնեալ, այլք այս կամ այն մասը միայն ունենալով։

10.

ԺՈՂՈՎԱԾՈՅ

Cod. Arm. 10. — ՊԺԴ = 1364.

*Թուղթք 319 (էջք 333։) — Մեծութիւն 13×9 cm. — Դրութիւն միասին 10.5×7 cm. — Տողք 20։ — Նիւթ. թուղթ. պենդ եւ ողորկ։ — Կազմ. փայտակազմ կաշեպատ։ — Հանդամանք. լաւ։ — Դիր. բոլորգիր մեջլին մարրութեամբ. այլեւայլ ձեռք. այսպէս թղ. 127—131 հեն են։ — Խորագիրք եւ սկզբնաբառք կարմիր։ Կան նաեւ բանի մը զգերդագիրք։ Իւրաքանչիւր զլեսաւոր գրութեանց սկիզբը կինաւորուն եւ լուսանցազրութիւնք։ — Դարձուրդ. 13 թուղթ վերջին. եւ թղ. 157b. — Ժամանակ. Պժդ (= 1364)։ — Գրիչ. Անանիա։ — Տեղի. «Ի գաւառս Նկեղեաց, յանապատս որ կոչի Մուրբ Կիւրակոս։», — Տէր. Նորոզէս քահանայ։ — Ցիշատակագրութիւնք. 17a, 126b, 144b, 148b, 156a, 181a, 239b, 259a, 299b, 318b. որոնք կրկնութիւնք են մեծաւ մասամբ. ինչպէս նաեւ այլ լուսանցազրութիւնք։

Ա՝ատեանս է ժողովածոյ, որուն մէջ կան.

* 1. Թղ. 1a. Ցիսուս որդի։ «Էջքն կարմրագիր «Տեառն Ներսեսի կաթողիկոսի Հայոց Նուէր մաղթանաց՝ ներշափան աղուիւն, Տուողին բանից, ըղձումն աղաւթից եւն։ Ցիսուս որդի Հօր» եւն։

Թղ. 96b կը լմննայ, ուր կայ «Ցիշատակարան երգոցի բանիս»։

«Ի վեց հարիւր Հայոց թուական
Եւ յառաջին սկսեալ նոր ամ
Բանիս գրեցաւ աղաւթական» եւն։

Մինչեւ թղ. 100b.

* 2. Թղ. 101a. «Տեառն Ներսէսի սրբոյ եւ Տիեզերական վարդապետի եւ կաթուղիկոսի Հայոց։ Յաղագս երդմի եւ ղոյդոց նորա ի գիմաց նորին բարառնարար ի շափ երկուասանիցն պարզեալ ոտից. ի խնդրոյ առն բժշկապետի եւ աստեղագիտի. Սիրիմար կոչեցեալ։» Սկիզբն. «Եմեղական գոլով բնութիւն եւ սկզբնական ‖ ի յանեղէն ձգեալ կամաբ անզուգական։»

* 3. Թղ. 108b. «Ներքին ի խնդրոյ անուան նախագիծ Տաղիս տանոյ ասացեալ։» Սկիզբն.

«Միշտ էիդ անեղ բնութիւնք բնաւորեցան
Ընեղիդ անմահութիւնք հեռաւեցան։»

Տաղերս սկզբնագրերը կը կազմեն խնդրողին անունը. այսինքն Մխիթար Բժիշկ Ընկալ ի Ներսիսէ Զաքս Բան։

4. Թղ. 110b. «Ներքին բան ներբողական ի խրատ ոգւոց հանայնից. ի գիմաց մերոյին տառից տանոյ. Ցիւրաքանչիւր քառից։» Սկիզբն. «Այրն Աստուծոյ զքեզ մերձակայ։» Տունք ՃԾ։

* 5. Թղ. 118a. «Ներքին բան հաւատոյ վասն անեղին եւ եղելոց. Բարառնարար ի գիմաց Հայկական տառից, Զափաբերմամբ ոգեալ ի Ներսիսէ»։ Սկիզբն. «Այրն անսկիզբն ասէ զԱստուած։»

* 6. Թղ. 122a. «Տեառն Ներսէսի ասացեալ բան. ի խրատ հանիլոց ուսումնասիրեալ՝ ի գիմաց այրուբենիս Տառից՝ ոտանաւոր չափով։» Սկիզբն. «Այրն առաջին զքեզ տոյժ։» Տունք 2։

* 7. Թղ. 127a «Վասն բարկացողաց եւ հպարտից. ի հոգոյ վերոյ։» Սկիզբն. «Ցորժամ կամիցին փառաւորել զքեզ դեւքն։»

8. Թղ. 130b. Վարի կողմը գրուած է. «Ի Լոծմանոյ է բանս։» «Ցորժամ քակեսն գիտառասիրութիւն։» Հինգ տող բան մը, եւ ապա «Զառակաւ գիրս կարդա սիրելի եղբայր եւ զմեղաւ հոգս յիշեա» եւն։

* 9. Թղ. 131a. «Երանելոյն Յովհաննու Մանդակունոյ բան խրատու առ ծիսաւորսն։» Սկիզբն. «Քանզի գրեալ է եւ պատուիրեալ։»

10. Թղ. 134a. Ներքին «Վասն վարդապետաց։» Սկիզբն. «Ոչ գտանի վարդապետ խանարհ։»

Այս ճառը չի գտնուիր Վենետիկի 1860ին հրատարակութեան մէջ։

11. Թղ. 145a. «Դաւանութիւն հաւատոյ։» Սկիզբն. «Խստովանիմք եւ դաւանիմք զսուրբ Երրորդութիւնն եւ զմի Աստուածութիւնն լի եւ անթերի։»

Ասոր իբր մաս կամ շարունակութիւն գրուած է յաջորդը

12. Թղ. 148b. «Տաճարականաց պատգամք։»

Տաճարու հինգ տող կտոր մը։

13. Թղ. 149a. «Հարցումն թէ քանի՞ է բեւեռք խաչին եւ որ է տեղիքն. պատասխ. ինն է» եւն։ Վեց տող կտոր մը։

14. Թղ. 149a. «Այլ բան հաւատոյ։» Սկիզբն. «Իւրթիւ իմանի հոգով դաւանի եւ խոստովանի։ Զերթ հուր յերկաթի։»

15. Թղ. 149b. «Ճշմարիտ խոստովանութիւն զոր պարտ է խոստովանորդին ասել առաջի քահանային որ է ի գլուխ։ եւ որպէս պարտ է խոստովանել զոր մեղաւ» եւն։ Սկիզբն. «Եթէ խոստրեցաւ սիրտ իմ ի պաշտաւնս այլոց այլազգեաց։»

Հմմտ. Թիւ 9, 5։

* 16. Թղ. 153a. «Հարցումն Աղոթոյ... եւ պատասխանի Եղնոյ վարդապետի կողմանոյ։» Սկիզբն. (Աշտ կը հարցընէ.) «Զի՞նչ է առաջաւորութեանն (երկու տող ա-բառած) խորհուրդն անպատարագ։»

17. Թղ. 158. «Սուրբ վարդապետին Դրիգորի Սկեւռացւոյ աղաւթք ի սուրբ Երրորդութիւնն Աւարտեալ ի բանն։» Սկիզբն. «Աւրհնեալ են ամենասուրբ Երրորդութիւն անեղ էութիւն։»

18. Թղ. 181a. "Նոբին սուրբ վարդապետին Գրիգորի Աղաւթք ի վերայ ուղթ խորհրդոցն։" Սկիզբն. "Անակիզբն Աստուած անեղ, աներբ, անժամանակ։"

19. Թղ. 240a. "Նոբին Գրիգորի վարդապետի։ Աղաւթք որ ի խորհրդական ժամու սրբոյ եւ մեղսաքաւիչ խորհրդոյն մատուցանի։" Սկիզբն. "Աստուած բարձրեալ ահաւոր, անքննին։"

* 20. Թղ. 260a. "Եփրեմի ասացեալ բանք աստուածայինք եւ զղջական եւ պիտանի ամենայն կրաւնաւորի։" Սկիզբն. "Տէր տէր զտատապանս իմ եւ զցաւս հոգւոյս իմոյ։"

* 21. Թղ. 300a. "Նոբին սրբա Եփրեմի աղաւթք։" Սկիզբն. "Տէր Աստուած զօրութեանց ազաչեմ զքեզ որ մեծդ ես։"

* 22. Թղ. 309a. "Նոբին Եփրեմի ասացեալ աղաւթք։" Սկիզբն. "Տէր երկնի եւ երկրի, իշխան մահու եւ կենաց։"

Հմմտ. Թիւ 14, 4։

23. Թղ. 314b. "Բենիկ վարդապետի ասացեալ առ հրեշտակս եւ հրեշտակապետս։" Սկիզբն. "Անկանիմ առաջի ամենայն դասակարգութեանց։"

24. Թղ. 316a. "Աղաւթք Մեսրոպայ վարդապետի ասացեալ առ սուրբ աստուածածինն։" Սկիզբն. "Խարերանեալ եւ փառաւորեալ ամենայն սուրբ կոյս։"

25. Թղ. 318a. Դաւանութիւն։ Սկիզբն. "Խոստովանիմ զՀայր եւ զորդի եւ զսուրբ Հոգի։"

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ։ 1. Թղ. 17a. կարմրաւ. "Զոտոյս տաւիս զնորոգես եւ զմեզաւք մեռեալ զոգիս Անոնս (էրէն) յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր։" Այս յիշատակագիրն այլեւայլ ձեւով կը կրկնուի (Թղ. 126b, 144b, 260a)։

2. Թղ. 239b. ի լուսանցս. "Զիրքս ոտոյս տաւիս Յովհաննես սիրեալ աղաչեմ յիշել ի լուսաշարդ աղաւթս ձեր։" եւն։

3. Թղ. 242b—243a, ի լուսանցս կարմրագիր. "Զե ի կարգէ տաղերդ։ Գաբրիել այր Աստուծոյ կամ պատկեր ասի։ Բ. Միքայել որդեա զԱստուած կամ հզաւր։ Գ. Ռափայել բժշկութիւն։ Դ. Անուել լուսն Աստուծոյ։ Ե. Ուրիել տեսուն Աստուծոյ։ Զ. Դանիել ինքն Աստուած։ Է. Բարքիել. սկիզբն աստուածայնոյ։ Ը. Ագոնիել Տեառն իմոյ Աստուծոյ։ Թ. Փանուել յայտնութիւն Աստուծոյ։"

4. Թղ. 259a յիշատակարան սանաւոր։ "Արեգակն... ծագեա զլոյս Աստուածութեան ի յոգիս քո ծառայի Նուրէի... ստացողի այսմ տաւի եւ էրա՝՝ուր որդոյ Անանիայի գծագրողի այս մատեանս։... ... Յիշեսջիք եւ զՀեզասոգի եղբայրն մեր քան հոգւոյ զթամաս կրօնաւորն ի տէր եւ զամենայն երախտաւորս" եւն։

5. Թղ. 318b. էջ՝՝ուր յիշատակն։ "Ո՛վ քրիստոսազգեաց մանկունք որք ի լուսաւոր եւ յաստուածային հոգեշունչ պատուիրանացս աւգտիկք ընթերցմամբ եւ կամ աւրինակելով, զստացաւղ սորա զանարժան քահանայ զՆորոգէս հողս եւ զԱնանիա գրիչս եւ զծնաւղսն մեր եւ զամենայն երախտաւորսն մեր յամենայն պէտս մեր յիշեսջիք մեղայ թողութեամբ ի տէր. ընդ նոսին եւ զՀեզասոգի եղբայրն մեր քան հոգւոյ զթամաս կրաւնաւորն. աղաչեմ սրտի մտաւք" եւն։

"Ցամի պիգի յամենայն յունիս էի եղեւ զրաւ գրչութեան աղաւթական բանիցս սրբոյն Ներսէսի Պայեցոյն եւ Գրիգորի սկեւռացոյն եւ Եփրեմի խորին ասորոյ ի՝՝ուր՝՝ Իւիվ՝՝ոյ. յանապատս որ կոչի՝՝ուրբ Կէ՝՝ուլ՝՝ ընդ հովանեաւ սորին տաճարի՝ եւ կենսակիր եւ ասուածընկալ սուրբ նշանիս. եւ այլ բազում նշխարաց որ ասա կան եւ են բարեխօս վասն մեր ի Քրիստոս Աստուած ի տէր մեր որ է աւրհնեալ։"

6. Թղ. 319b. (՝՝՝՝էջ՝ էրէ՝) "Ցադամայ մինչեւ ի ջրհեղեղ" եւն. էջ մը ժամանակագրութիւն...։ "Կալ ի յայտնութենէ հայոց մինչեւ յելս նաւասարդի ամսոյ եւ չորեքպատկեա եւ այն է լրումն լուսնին" եւն

11.

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ

Cod. Arm. 11. — ՌԾԻ = 1608էն յառաջ։

Թուղթք 541։ — Մեծութիւն 27×20 cm. — Դրութիւն երկսիւն 21×14 cm. — Տողք 37։ — Նիւթ. Ցուղթ հատաս եւ ալինդ եւ փայտուն։ — Կազմ. փայտակազմ կաշեպատ, արեւելեան ոճով։ — Հանդամանք. մասրուն եւ լաւ։ — Դիր. Նոտրգիր նորագոյն, ոչ մասրուն, այլեւայլ ձեւով։ — Վերնագիրք եւ խորագիրք կարմրաւ։ — Սկզբնագիրք։ — Զարդագիրք թուտվ 27), Լուսանցազարդք (թուտվ 18), Թռչնագիրք (թուտվ 7։) — Խորան հատ մը կայ։ Կոնսանդանք ամէն զրոց սկիզբը։ — Լուսանցքի գծերը կարմիր, եւ վրան թիւք գլխով, նիւթ գրոց եւ այլ նմանիք շանակուած։ — Դասարկ 4 թուղթ սկիզբէն եւ չորս վերջէն, եւ թղ. 508b, 541b եւ այլ սիւներ։ — Ժամանակ անայտ, բայց շատ յառաջ քան զամս ՌԾԻ (= 1608), որք գնեց այս գիրքս Տէր Աբրահամ կրաւնաւորն Ցակոբ Կրէց։ — Դրիզն. Տէր Աբրահամ "սէչովի։" — Տեղի. անշուշտ "Սէչով"։ — Տէր. Տէր Աբրահամ եւ Ցակոբ Կրէց. յետոյ Սիմէոն Սղէղբեվանց, յամի 1720։ — Ցիշատակագրութիւնք. թղ. 251b. 281a, 362b, 407a, 540a, եւ այլ անթիւ կենսութիւնք։ — Տեղեկութիւն։ (թղ. 1.) այսպէս ոշնի „Ex libris spectabili Stephani Athanovicz consuli Zamoscensi Anno Domini 1696.„

A III 299

* Մատեանս է Ապոստոլոնաց, բայց մէջը կան եւ այլ շատ գրութիւնք, ամենք շատ ընտիր օրինակէ։

Ա. 1. Թղ. 1a. Նախադրութիւն Ծննդոց գրոց եւ Ցանկ։

Թղ. 2a. Գիրք Ծննդոց։

2. Թղ. 29a. Նախադրութիւն Ելից եւ Ցանկ։

Թղ. 32b. Գիրք Ելից։

3. Թղ. 51a. Նախադրութիւն Ղեւտականին եւ Ցանկ։

Թղ. 53b. Ղեւտական գիրք։

4. Թղ. 66b. Նախադրութիւն Թուոց եւ Ցանկ։

Թղ. 68b. Թիւք։

5. Թղ. 91a. Նախադրութիւն երկրորդ օրինաց եւ Ցանկ։

Թղ. 92b. Երկրորդումն օրինաց։

6. Թղ. 110a. Նախադրութիւն Գրոց Յեսուայ եւ Ցանկ։

Թղ. 111a. Յեսու որդի Նաւեայ։

7. Թղ. 125a. Նախադրութիւն Գրոց դատաւորացն եւ Ցանկ։

Թղ. 125b. Դատաւորք։

8. Թղ. 138b. Նախադրութիւն եւ Գիրք Հռութայ։

9. Թղ. 140a. Յառաջաբան նախակարգեալ թագաւորութեանց եւ Նախադրութիւն գրոց նախակարգեալ չորս գլխոցն եւ Ցանկ։

10. Թղ. 142a. Առաջին թագաւորութեանց։

11. Թղ. 161a. Թագաւորութեանց երկրորդ։

12. Թղ. 177b. Թագաւորութեանց երրորդ։

13. Թղ. 197b. Թագաւորութեանց չորրորդ։

14. Թղ. 214b. Նախադրութիւն առաջին եւ երկրորդ Մնացորդաց եւ Ցանկ։

15. Թղ. 215b. Մնացորդաց առաջին։

16. Թղ. 233a. Մնացորդաց երկրորդ։

17. Թղ. 251a. Նախադրութիւն Եզրի եւ Ցանկ։

Թղ. 251b. Գիրք Եզրի առաջին։

18. Թղ. 261b. Հանգամանք գլխոց երկրորդ Եզրայ։

Թղ. 261b. Եզրա երկրորդ։

19. Թղ. 267a. Նախադրութիւն Նէհմայ։

Թղ. 267b. Բանք Նէհմա որդւոյ Ազքազիա։

20. Թղ. 275b. Նախադրութիւն եւ Գիրք Եսթերայ։

21. Թղ. 282b. Նախադրութիւն եւ Գիրք Յուդիդայ։

22. Թղ. 291b. Նախադրութիւն եւ Գիրք Տովբիթայ։

23. Թղ. 298a. Նախադրութիւն առաջին Մակաբայեցւոյ։

Թղ. 299a. Գիրք առաջին Մակաբայեցւոյ։

24. Թղ. 321b. Նախադրութիւն երկրորդ Մակաբայեցւոյ։

Թղ. 323a. Մակաբայեցւոց երկրորդ։

25. Թղ. 339b. Նախադրութիւն երրորդ Մակաբայեցւոց։

Թղ. 340a. Երրորդ Մակաբայեցիք։

26. Թղ. 346b. Նախադրութիւն Յորայ արդարոյ։

Թղ. 347a. Գիրք Երանելի Նահատակին Յորայ եւն։

27. Թղ. 363a. Սաղմոսք Դաւթի։ Կանոններու բաժնուած, որոնց իւրաքանչիւրին գլուխն վերնագիրք կան գրուած. զ. օ. Երկրորդ կանոնի («Մի Նախանձիր») այսպէս. «Առ այնոսիկ որ նախանձին ընդ չարագործս եթէ փարթամք են. սատացուածովք եւ առողջ են մարմնովք խրատէ Դաւիթ եւ ասէ։» Նոյնպէս եւ այլոց ճակատը գրուած կան վերնագիրք, եւ բովանդակը բաժնուած է Զ-կանոնի։

28. Թղ. 398b. Աղօթք Յոշիանու մարգարէին։

29. Թղ. 403b. Աղօթք Մանասէի թագաւորին։

30. Թղ. 404a Գիրք Սիրաքայ որ կոչի Յեսու։

31. Թղ. 414b. Առակ Սողոմոնի։

Թղ. 421a. Առակք Սողոմոնի զոր գրեցին բարեկամք Եզեկիայ արքայի Հրեաստանի։ Սկիզբն. «Փառք Աստուծոյ ծածկեն զբան, փառք թագաւորի պատուեն զհրաման։»

32. Թղ. 423a. Բանք Յաղուվղի որդւոյ Դաւթի թագաւոր Իսրայէլի Եկկլեսիաստէս։

33. 426a. Երդ երգոց որ է Օրհնութիւն Օրհնութեանց։

34. Թղ. 427b. Իմաստութիւն Սողոմոնի։

35. Թղ. 433b. Գիրք Նայեայ մարգարէին։

36. Թղ. 452b. Մարգարէութիւն Երեմիայի։

37. Թղ. 471b. Գիրք Բարուքայ։

38. Թղ. 473b. Սրբոյն Երեմիայի մարգարէի ողբ։

39. Թղ. 477b. Գիրք Եզեկիէլի։

40. Թղ. 498b. Գիրք Դանէլի։

41. Փոքր Մարգարէք։ — Թղ. 509a. Ովսէէ։ — Թղ. 512a. Յովէլ։ — Թղ. 513b. Ամովս։ — Թղ. 515b. Աբդիու։ — Թղ. 516a. Յովնան։ — Թղ. 517a. Միքիա մեղրացի։ — Թղ. 518b. Նաում։ — Թղ. 519b. Ամբակում։ — Թղ. 520b. Սոփոնիա։ — Թղ. 521b. Անգէոս։ — Թղ. 522b. Զաքարիա։ — Թղ. 527a. Մաղաքիա։

Բ. Առանցմէ զատ կան գրոցս մէջ.

* 1. (42.) Թղ. 361a. «Երանելոյն Եղիշէանս եպիսկոպոսին Կիպրոսացոյ Յաղագս Երգոց Սաղմոսքանի։» Սկիզբն. «Զամենայն ինչ զոր ասաց Հայրն մեր։»

2. (43.) Թղ. 412a. Սիրաքայ գրքին վերջն այս անուամբ կայ. «Խրատ իմաստասէրաց։» Սկիզբն. «Ճանապարհորդք ի տունս եւ ի հայրենիս իւրեանց փութան։» Լուսանցքը ԽԳ. գլուխ կը նշանակէ, եւ այս կը շարունակուի նաեւ յաջորդաց մէջ։

3. (44.) Թղ. 413a. "Պղտոնի ասայեալ է։" Սկիզբն. "Ամենայն մակացութիւն սրոշեալ յարդարութենէ։"

4. (45.) Թղ. 413b. "Դիմոնթենէս հոգի քաղաքաց ասէ զօրէնս դնել։" Սկիզբն. "Զօրէնս դնել եւ որպէս մարմին զկեալ ի հոգոյ։" — Թղ. 414a, խթ. "Զելեւկոս ասէ։ Յորմէ պատուիրեցաւ եւ ամենայն այսպիսի քաղաքաց եւ քաղաքուհեաց։"

5. (46.) Մահ Մոգիստրէից։ ա) Թղ. 451b. Մահ Եսայիայ որդոյ Ամովայ։ — բ) Թղ. 497b. Մահ Եղեկիէլի մարգարէի։ — գ) Թղ. 506a. Մահ Դանիէլի մարգարէի։ — դ) Թղ. 511b. Մահ Ովսէի մարգարէի։ — ե) Թղ. 513a. Մահ Յովելայ։ — զ) Թղ. 515b. Մահ Ամովայ։ — է) Թղ. 516a. Մահ Աբդիու։ — բ) Թղ. 516b. Մահ Յունանու մարգարէի։ — թ) Թղ. 518b. Մահ Միքիայ։ — ժ) Թղ. 519b. Մահ Նաւումայ։ — ժա) Թղ. 520a. Մահ Ամբակումայ։ — ժբ) Թղ. 521b. Մահ Սոփոնիայ։ — ժգ) Թղ. 522b. Մահ Անկէոսի։ — ժդ) Թղ. 526b. Մահ Զաքարիայ։ — ժե) Թղ. 528b. Մահ Մաղաքիայ։ — ժզ) Թղ. 528b Մահ Երեմիայ մարգարէի։

6. (47.) Թղ. 451b. "Նախագրոնն Սուրբ մարգարէին Երեմիայի ասայեալ Մէջբոր վարդապետ։"

7. (48.) Թղ. 476b. "Յոհաննէս ի վերլուծութիւն մարգարէութեան Եղեկիէլի. Նոյնպէս Վրդոյ ասայեալ։" Սկիզբն. "Աստուածային արաշաղարծ բանին կրկին...։"

8. (49.) Թղ. 497b. "Մեծնոնին Նախագրոնն զոր արարեալ է հոգեկիր առն Վարդան վարդապետի ի լուսաւոր մեկնչայ։" Սկիզբն. "Մերձաւորք մեր եղբարք մեր եւ որդեակք մեր յաժարեցին։"

* 9. (50.) Թղ. 507a. "Տեառն Ներսէսի արքեպիսկոպոսի Տարսոնի Նախագրոնն Եփրեմայ մարգարէից զոր ի թելադրութենէ աբբա Եփրեմի Եկիրդի եւ յիւրոյ յարելուածոյ մտաց գեղեցկայարմար յեռեալ իբրեւ ոսկի ընդ սարդիոն։" Սկիզբն. "Յար եւ մերձաւոր վկայն զրոց բնաւորական բնութիւնք։"

10. (51.) Թղ. 528b. "Գիրք մեծագրդոյ։ ա) Լուսաւոր Ռուբէնի առաջնոյ։ Հրամանն կրոնի Ռուբէնի զոր պատուիրեաց որդւոց իւրոց։" Սկիզբն. "Զկնի երկրորդ ամի վաղճանեցելոյն Յովսեփայ։"

բ) Թղ. 530a. Կրոն Շմաւոնի վասն նախանձու։

գ) Թղ. 531a. Կրոն Ղեւեայ վասն քահանայութեան եւ ամբարտաւանութեան։

դ) Թղ. 533b. Կրոն Յուդայի վասն յարութեան եւ արծաթասիրութեան եւ պոռնկութեան։

ե) Թղ. 535a. Կրոն Իսաքարայ։

զ) Թղ. 535b. Կրոն Զաբուղոնի։

է) Թղ. 536a. Կրոն Դանայ վասն ամբարտաւանութեան եւ ատելութեան։

բ) Թղ. 536b. Կրոն Նեփթաղիմայ վասն բնական բարութեան։

թ) Թղ. 537b. Կրոն Գադայ վասն տեսութեան։

ժ) Թղ. 538a. Կրոն Ասերայ վասն երկդիմութեան։

ժա) Թղ. 538b. Կրոն Յովսեփայ վասն նախանձու եղբարցն։

ժբ) Թղ. 539b. Կրոն Բենիամինի։

Թղ. 533b—540a. Խիստ գիր է, այնպէս որ 55էն աւելի տող կայ ամէն սեան մէջ։

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ։ 1. Թղ. 251b. "Զոտոցող սորա զիցուն էրէլ զնուաստ զՏեր Աբրահամ կրօնաւորն սերեալ եւ զՍիդոն լոյսոյ յիշեցէք առ Տեր Աստուած մեր եւ Աստուած զձեզ յիշէ։"

2. Թղ. 37b. (օրոբ Յերոտ.) "Ի գիրոց ծ(ի)ամի Լամայոյ շէն քաղաքին. հոգեբոյս անարժան Սիմէոնի ծերունոյն Սդեղքեվանց 1720։"

3. Թղ. 281a, գրիչը գատարկ թողուցած է քանի մը տող իւր առջեւ ունեցած օրինակին մէջ եղծեալ եւ անընթեռնելի գանելով, եւ կը յաւելու թէ "Ով ընթերցող անմեղադիր լեր այդ տեղի պակասութենէն զի աստուածաշունչս մէջն եղծվել էր եւ անաւ պարապ թողաք զայս սակաւ տեղս։" Ուրիշ մէկն ալ նոյն պարապը լեցընելով տակն աւելցուցեր է. "Ով գրիչ մի հոգար. ահա լցաք զթերին։" իւր այս խօսքը գրելով։

4. Թղ. 362b. "Ով հոգեւոր հայր եւ եղբարք ... յիշեցէք զանարժան կրօնաւորս սուտանուն զտէր աբրահամ սէչօվքիս եւ զծնողս իմ զտէր խաչատուր եւ զմեծ պապս իմ զտէր վարդան եւ Աստուած ներ։" Այս կը կրկնուի նաեւ այլուր։

5. Թղ. 407a. Ի լուսանցս. "Ի հօս պակաս է շատ որ լաթինն լմնան ունի։" Այլ ձեռք վրան գրած է. "Այլ օրինակ տեսաք նայ այսպէս էր եւ ոչ է պակաս։"

6. Թղ. 540b. "Փառք...։ Յոյժ փափաքէի աստուածաշունչ բարբառանիս. որ է սա օրէնք եղեալ յԱստուածոյ. եւ կտակ նահապետաց եւ մարգարէութիւնք նախատեսիցն. որ զսկիզբն աշխարհի եւ զկատարումն նորին բացատրէ մեզ եւ զի շատ ջանիւք ջանացի գրել եւ ոչ գտանէի զգիրս սորա որ մինչ է գտան մի խնդրեալ. ատ եւ անդ ոչ կարացի ի ձեռն ելեալ։ Յետ այսորիկ եկն առ իս սիրելի եւ կարգակից եղբայրն մեր Տեր Աբրահամ կրօնաւորն զոր ստացեալ էր զսա վասն իւր. եւ տեսեալ զփափաք ցանկութեան սրտի իմոյ, շնորհեաց մեղաւորիս զսա. սակաւ ինչ ընկալեալ ի ձեռանէ իմմէ...։ Արդ ես անարժան եւ մեղաւս զառաջեալ Յակովբ երէցս ստացայ զսա ի թվբերութեան աբեթական տումարիս տան Ի՝ յ՝ Բ՝ Լ՝ Ի՝ եւ Ի թիւ յաւելորդի յամենեան հոկտեմբերի. ի ժամանակս թագաւորութեանն Իլխաց Զիկմունտի Երրորդի. եւ հայրապետս Հայոց ոչ էր ի սուրբ Էջմիածին որ նստէր յաթոռ սուրբ լուսաւորչին եւ հովուէր զժողովուրդ նորին վասն պատերազմացն որ կայր ի մէջ պար-

ից եւ խմայելացայ։ . . . (ՈՎՔ՝ ՎՈՒ ՈՒՂԻՆ Ի՞ ԲՈՒ-ԹՎԼԻԷՈՒԹԻՒՆ։) Արդ երեւ անկեալ աղաչեմ զձեզ զամենեսեանդ որք հանդիպիք սմա կարդալով կամ օրինակելով յիշեցէք ի մաքրեցեալ յաղօթս ձեր զանարժան Յակոբս փող առաւուած աղօրփիւ որ մեծաւ փափաքանաք սացա եւ Դաւիթ եւ Լուսիթ անվարժ գոլով այսմ արհեստի. այլ եւ մի մուռանաք զհայրն իմ զԱթուենն որ թարգմանի ոսկի. եւ զմայրն իմ զԱննան եւ զմեծ պապն իմ զԱռաւուածատուրն եւ զամենայն արեան մերձաւորսն իմ. եւ զուսուցիչն իմ զտէր Յակոբ քահանայն եւ զտէր Աբրահամ կրօնաւորն որ շնորհեաց զսա Ձեզ յիշողացդ եւ մեզ յիշելոցս. աղօրփ Առաւուած ահեղ աւուր դատաստանի եւ նմա փառք յաւիտեանս ամէն։»

12.

ՍԱՂՄՈՍԱՑ ԳԻՐՔ

Cod. Arm. 12. — ԺԷ դար (?)։

Թուղթք 276։ — Մեծութիւն 22×17 cm. — Գրութիւնք երկսիւն 16 (կամ 18)×14 cm. — Տողք 23–25։ — Նիւթ. թուղթ, պինդ եւ կոշտ, ոչ ողորկեալ։ — Կազմ. կաշեկազմ, ըստ հերոպական ոճոյ։ — Հանդամանք. մաքուր։ — Գիր. նոտրգիր մեծ եւ անհեթեթ. էջ 479–80 օտար ձեռք։ Թանաքը գունատ եւ գրիչը ցիրտ։ Գիրքն երկու սեան բաժանուած է կարմիր կապարագրչի գծերով։ Տեղ տեղ նաեւ անուններ թիւերը նշանակուած են երկու սիւներու միջանկեալ լուսանցքին վրայ։ — Ժամանակ գրութեան, գրիչն, տեղի գրութեան եւ տէրն՝ անյայտ, թերեւս ԺԷ դարէն։ — Ցիշատակագրութիւն եւ ձեռնէ չկայ։ — Տնտեսութիւն Կողի ներքնաթղթոյ վրայ գրուած կայ. Sitzgs. Protoc 14/7 1849 – 21 CM (?) (կապարագրչաւ), որմէ յայտնի է որ 1849ին կայսերական գրատուն մնած է գրչագիրս եւ գնուած է նոյն տարին Յուլիսի 14 (Suppl. 471)։ Քիչ մը վարը գրուած է Քանաքաւ Psalter, armenisch und türkisch, das Türkische mit armenischen Lettern Գիմացը թուղթ մը դատարկ, ուր երկու անգամ կը գտնենք գրուած "Գրէգոր ՈՒՏԻՆ,» որ անշուշտ տիրն էր մատեանիս։

Ա՝առաւանս է Սաղմոսաց գէրք հայերէն եւ տաճկերէն (ատորին), դիմացէ դիմաց սիւն առ սիւն գրուած՝ հայատառ։ Բովանդակ սաղմոսը կանոններու բաժնուած է, եւ կը հասնի Սաղմոս ՃԽԶ։ Տաճկերէնը խեղճ եւ սարկօրէն գրուած։ Հմմտ. Թիւ 15։

Ներքնայն թարգմանութիւնք առատ են մէջը, գ. օ. "Ալեաք քո սրեալք են հզօր,» եղած է. "Օգոստն սենի՝ դիւնդել տէր ղուրա՝,» թարգմանութեան սարկութեան եւ սխալանաց եւ լեզուին իրրեւ օրինակ կը դնենք այս կարդները։

Էջ 85։ Թարձր առնեմ զքեզ տէր. զի ընկալար զիս. եւ ոչ ուրախ արարեր զթշնամիսն իմ յիս։

Տէր Աստուած իմ կարդացի առ քեզ եւ բժշկեցեր զիս. տէր հանեա ի դժոխոց զանձն իմ, փրկեցեր զիս յայնցանէ. որ իջանեն ի գուբ։

Էջ 143։ Լուր տէր աղաթիդ իմոց. ունկնդիր եղիր դրուատից իմոց։ արարա՝ սուաց իմոց մի լուեր տէր։

Իւքսէք էսէրիմ սէնի ռապպի զիրա գապուլ էլ սին պէնի. վէ հիչ կիս սիւրմէսին սիւշմէնլէրի իւզէրիմէ։

Ռապպի Ալլահրմ, օգուսում սանա վէ սապալթա պէնի. ռապպի չը քարանմի զանանա վիճուսիմի. քուլ թարան պէն սննարա քիմ ինէրլեր գույուսէ։

Կիւշ հյէ ռապպի իպա սէթիմէ պէնիմ. քուլա սիր սիլէիմէ պէնիմ. կէս զէաշրմա պէնիմ սապ իթմէ։

13.

ՍԱՂՄՈՍԱՑ ԳԻՐՔ

Cod. Arm. 13. — ՌԻԹ = 1580։

Թուղթք 210։ — Մեծութիւն 30, 5×19 cm. — Գրութիւն երկսիւն 25, 5×13, 5 cm. — Տողք 32։ — Նիւթ. թուղթ հին, ոչ փայլուն։ — Կազմ. կաշեկազմ սպեւելեան։ — Հանդամանք. ընդհանրապէս լաւ։ — Գիր. բոլորգիր. միջակ մաքուր։ Առաջին երեք տողերը գոմզգոմ թանաքաւ։ — Հայերէն տանց Սկզբնագիրք կարմրագիր կը սկսին, բայց ոչ նոյն տանց թաթարերէն թարգմանութիւնք։ — Խորան կայ թղ. 1a, Կիսախորանք թղ. 21b, 44b, եւ այլ շատ մը Լուսանցազարդք եւ Զարդագիրք ոչ մաքուր, եւ անյաջող։ — Թղ. 13b կայ Նկար տուտարի՝ հետարաբրական ձեւով, որուն տակը գրուած է "Լուսիկարգ»։ Թղ. 21b հրեշտակ մը նկարուած է, եւ սեան վերջը նշանակուած "Պա՝ խան հզ գուն դը եւն»։ — Ժամանակ. ՌԻԹ (= 1580)։ — Գրիչ. Լուսիկ սարկաւագ։ — Տեղի. յատոյ մոնը է "ի գիրոյժամի Ջամոսցնաց շէն քաղաքին» որ Տէր էր "Սիմէոն ծերունի Սդէրբեվանց» 1720ին։ — Ցիշատակագրութիւնք եւ Լուսանցագրութիւնք յանսին կրկնութիւն մն. թղ. 21b, 44b, 58b, 62a, 72a, 91a, 119b, 139b, 161b, 177a, 186b։ — Վերջին Պասան կնրեւայ։ — Տնտեսութիւն։ Կողի ներսի կողմի գրուած է. Ex libris Spectabilis Stephani Altunovicz (ի դրոց մեծար. Ստեփանեայ Ալթունեան)։

Ա՝սահանս է Սաղմոս հայերէն եւ թաթարերէն հայատառ։ Յունք փոխնիփոխ տակէ տակ գրուած են հայերէն եւ թաթար թարգմանութիւնք։ Տներու թիւը եւ գուրղալք խնամով նշանակուած են։ Թղ. 210b կը սկսի նոր սաղմոս "Փոքր էի ես յերդաբս իմ եւ կրասեր ես, հինգ տուն միայն եւ էջ կը սպառի, որուն հետ գիրքն ալ. բայց անշուշտ պակաս են վերջէն քանի մը թուղթ։

Հմմտ. թիւ 15։

ՑԻՇԱՑԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ հայ եւ թաթար։

1. Թղ. 21b, —, Ճշգիւ այսպէս "Պաւ կանոն. մեղ. Յունաց։ — Նաղաբրկան սարնակ ան գիլա. գիրլան կայլար եաղաւչի գիլան. սա անկ ալ կայլար թէնկրի անքնա ՀԷնկիսուլմանքնա։ Ամէն։ Թվ։ Ռ։ Ի։"

2. Թղ. 44b, 12. "Կանոնս։ յբ։ տուն է.... (թ-թ-ր Բրէմ.։) Դրեցաւ ձեռամբ անիմաստ գրչի Լ---ի սարկաւագիս։ Երես անկեալ ազաչեմ յիշել ի տէր. եւ ասասուած զձեզ յիշէ։" — Այս իմաստով յիշատակագրութեանց կրկնութիւնք կան հայերէն՝ Թղ. 62a, 29. 72a, 27. 177a, բ վերը. իսկ թ-թ-ր-ի՝ Թղ. 58b, բ, 27. 119b, բ, վերը. 139b, —, վերը. 161b, —, վերը. 186b, —, վերը։

3. Թղ. 91b, վերը. Նոր փցուն եւ հապիւ ընթեռնլի գրիչ մը գրեր է։ "Ի գիրոյժաքի Լ-ս-ցի-ց չէն քաղաքին. Հ-ի-թ-ր-ս-- անարժան Սիմն ծերունոյն Սգէդգեվէանց 1720։"

4. Թղ. 161b, —, վերը կարմրագիր. "Դանկլամա սամսի գովլու. գանուլաղ քան արի վարդապետլարան, սարկաւագ վարդապետ սա յ-հ-ննկ- ֆ-ռ-նչ-ինկ։"

Թէ հայ մէն է ի թ-թ-ր-ի-ն թարգմանողը եւ հայ բնագրէն, ակնյայտնի է նաեւ թարգմանութեան կերպէն։ Հայերէն բառք լի են թաթարերէնին մէջ։ Լեզուին եւ թարգմանութեան իրրեւ օրինակ են այս կտորները.

Էջ 185։ Որպէս ցաւդ զի ցաւդէ ի հերմանէ. ի վերայ լերին սիոնի։

Էջ 198։ Պահէ տէր զամենեսեան զոք սիրեն զնա, զամենայն մեղաւորս սատակէ տէր։

Էջ 201։ Եկայ եւ շափեաց զերկիր. հայեցաւ եւ դիտեաց զհեթանոսս։

Նէչիք եաղըշ եաղար հերմանեան ուսնայ գաղընայ սիոնունկ։

Սախլար պէյ պարլասրն խայսիկլարը քի սովարլարանը. պարլա եաղըխլարնը գասէդար պէյ։

Դուրասու սա օլդու երնի. պահարլասս գինդի սինսիգլարնը։

14.

ՄԱՇՏՈՑ

Cod. Arm. 14. — ՌՂԴ = 1645։

ԹՈՒՂԹՔ 79։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 29, 5×18, 5 cm. — ԴՐՈՒԹԻՒՆ միասին 22, 5×14, 5 cm. — ՑՈՂՔ 20—24։—Նիւթ. թուղթ, բայց ոչ նոյն տեսակ։—ԿԱԶՄ. կաշեկազմ։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ. ոչ շատ մաքուր, — ԴԻՐ. նոյնատեսակ եւ միօրինակ չէ, վասն զի այլեւայլ ձեռք գրած են։ Թղ. 1—39a մէկ գրչէ է, բայց Թղ. 39b—46b ուրիշ գրիչ մին է։ Թղ. 46a նորորդ գրչէ, որ եզերքներն ալ գծեր է։ Թղ. 49a չորրորդ գրչի գործ է։ Թղ. 52a—78a մեծ բոլորգիր եւ մարուր հինգերորդ ձեռքէ, եւ 78a, 16 վերջերորդ անմոռնի գրչութիւն մը կը սկսի։ Դրութիւնը պատ լաւ չէն ընդհանրապէս եւ ոմանք բոլորովին տգեղ։ — Նոր գրիչներ ՂՈՒՍԱՆՑԱՆ վրայ շատ մը ութ-էր-ի-ն եւ յ-ի-ս-ի-ն ըրած են լեռներէն եւ հայերէն, որով գրոց տեսքն յոռեցուած է։ — Կան նաեւ քանի մը ԽՈՐԱՆ, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆ եւ ՂՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ ոչ յաջող եւ կոշտ։ Վարդապետութիւնք եւ սկզբնատառք կարմիր են ընդհանրապէս։ — ԴԱՏԱՐԿ. Թղ. 34b—35b, 39a, 79b եւ 4 թուղթ վերջէն։ — ԺԱՄԱՆԱԿ. ՌՂԴ (= 1645)։ — ԳՐՈՂ. Մ-ր-ի- դպիր ամասիացի։ — ՏԵՂԻ. "ՅԱշխարհն Լեհս ի քաղաքն Զամոսցա. ընդ հովանեաւ սուրբ աստուածածնին։" Միւս զրիչը ծանօթ չեն յանուանէ։ — ՑԼՐ. Ցէր Յովհաննէս քահանայ։ — ՑԻՇԱՑԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ։ Թղ. 74b։

Ա՝սահանս է Մաղմոս. (Հմմտ. թիւ 5։) Թղ. 1a կը սկսի առանց վերնագրի եւ ճակատի "Կարգ մկրտութեան։" Մինչեւ Թղ. 39a առաջին ձեռքէն գրուած կան լոկ 8 կանոնք եւ այն ոչ կարգաւ։

Անոնցմէ զատ՝ (իւրաքանչիւր թվ- ուրիշ գրչէ՝) կան յաջորդք.

1. Թղ. 39b. "Կարգաւորութիւն ամենասուրբ պատարագին։" Ասոր մէջ Թղ. 40a, 5 բառ-ի-ը չի հայերէն։ Հայերէն չեն Թղ. 41b հաւատոյ գաւանութեան հարցմունք եւ պատասխանիք, որ կը սպառի Թղ. 41b։

2. Թղ. 46a. "Պատարագ ամենայն հաւատաւոր ննջեցելոց։ Նոյեմբեր բ։" Շարականք եւ աւետարանք։

Թղ. 49 վերջը եւ նոր գրչէ մուծուած, քանի մը տող բան միայն գրուած է։

3. Թղ. 51a, Զգիտաւորութեան աղօթք (քահանայի)։

Թղ. 51b. "Օրէնք արկանելոյ ապաս եկեղեցւոյ։" Ասոր կը յաջորդէ Պատարագ։ Վերջ՝ Թղ. 74b։ — Հմմտ. թիւ 27։

4. Թղ. 75a. "Ցեռան եփրեմի Ասացեալ Զաղաւթս։" "Ցէր երկնի եւ երկրի. իշխան մեհու եւ կենաց։" Վերջ՝ Թղ. 78a։

Հմմտ. թիւ 10, 23։

5. Թղ. 78a, 16. կասր մը. "Աւետարան ըստ Յովհաննու։ Յայնմ ժամանակի ասաց Մարթա ցՅիսուս։"

6. (նոյն էջէն։) Թղ. 78b. "կանոն սրբոյն Առաքելածաղիկ Յովսէփու եւ խոստովանողի։„ Վերջ՝ Թղ. 79a։

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ։ Թղ. 74b. "Փառք....։ Արդ գրեցաւ Իսրայէլ-տէրտէր յաշխարհն Լեհաց ի քաղաքն Զամոյսկ։ Ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնէն. ի վայելումն տէր Յովհաննէս Նորընծայ քահանային։ Աստուած վայելել տացէ նմա ընդ երկայն աւուրս։ Ամէն։ Բայց գրեցաւ սա. Թվին ՌԼԴ (= 1645)։ Ձեռամբ անարժան եւ անարհեստ գրչիս. Մատթէոս մեղսամած Մուրեան գպրի։ Որ եղաւ յիշատակ բարի ինձ եւ ծնողացս։ Հոր իմոյ մահտեսի Ալիքսանոսին. եւ մորս. Մարիամին։ Աղաչեմ զչանգիպողս սորա. յիշել զանարժան գրիչս ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր։ Ամէն. Հայր։ Անմեղագիր լերուք սղալանացս զի կար մեր այսչափ էր։ 1645։„

15.

ՍԱՂՄՈՍԱՑ ԳԻՐՔ

Cod. Arm. 15. — ՌԺԶ = 1567։

*ԹՈՒՂԹՔ 260։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 13×9 cm. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ միասին 10×6 cm. — ՏՈՂՔ. 19։ — ՆԻՒԹ. մոգաղալթ ոչ ոլորվեալ եւ ոչ փայլուն։ — ԿԱԶՄ. կաշիկազմ արեւելեան ոճով։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ. լաւ եւ մաքուր ընդհանրապէս։ — ԳԻՐ. բոլորգիր։ Նոր գրչէ կ'երեւան թղ. 25b—27a. եւ 22 (բայց ոչ ապահովութեամբ։) ՍԿԶՄՆԱՏԱՌՔ կարմիր եւ կապոյտ. իսկ ԼՈՒՐԱԳԻՐՔ միշտ կարմիր։ Գլուխներից գլուխը կը սկսին ՁԱՐԴԱԳՐՆԵՐՈՎ, եւ ոնծղկագրերով։ — ԽՈՐԱՆ կայ սկիզբն՝ ոչ զեղեցիկ։ ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ կան թղ. 24b, 54b. 150b, 182a, իւրաքանչիւրն նոցն առաջին տողը մանուշակ, երկրորդը կապոյտ. երրորդը կարմիր, եւ ԼՈՒՍԱՆՑԱՁԱՐԴՔ։ — ԺԱՄԱՆԱԿ. ՌԺԶ (= 1567)։ — ԳՐԻՉՆ ինը զինք չէ ուզած անուանել. բայց կը յիշէ թէ տէրտէրէն է, եւ է անշուշտ Մինաս։— ՏՈՂԻ. "յաշխարհս Իլսխաց՝ ի քաղաքս՝ Լ-Վ. ընդ հովանեաւ Ս. Աստուածածնի։„ — ՏԻՐ. "Իրվցի պարոն Աղասէյ.. որ տուաւ յիշատակ Զամոսցոյի եկեղեցոյն... ի թվին ՌԼՐ (= 1589)։ — ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. թղ. 25a. 87b. 257b։ — ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ։ Թղ. 260a, վարի կողմը կը գրէ Փ. Կ. Ալթեր (որուն յանձնուած է եղեր անշուշտ քննելու թէ ինչ է այս գրչագրի) այսպէս. „1596, Maji 15. finitum est hocce Psalterium Armeniacum; continet et Psalmum apocryphum Parvus eram et Cantica V. et N. Testamenti aliqua.
Indicavit F. C. Alter.“*

* Պատահանս է Սաղմոսարան։ Խնամով նշանակուած են գուրղայք, եւ լուսանցքի վրայ սաղմոսայ թիւը, նոյնպէս սարկաւագին ըսելի "ալէլուիա„ եւն։

Թղ. 1a—244b. Սաղմոսք։ Բայց սասի

1. Թղ. 245a. կը գրուին սաղմոսեան ժամու սաղմոսք։ — Թղ. 245a. "Աւրհնեալ ես։„ — Թղ. 249a. "Մեծացուսցէ։„ — Թղ. 251a. "Աւրհնեցէք։„ — "Ողորմա„ չկայ։

2. Թղ. 253b. կարմրագիր. "Այս սաղմոս ինքնագիր դաւթայ է. Արտաքոյ թերոյ ի ժամանակի Զի եւ նահատակ ընդգէմ գողիադու Առաջի սաւուղայ։ Սկիզբն. "Փոքր էի ես յեղբարս։„

2. Թղ. 254a, 16. Աղօթք Մանասէի թագաւորին։ Վերջ 257b, 5։

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ։ 1. Թղ. 25a, 16. "Զթերավարժ գրչակս յաղօթից ոչ մոռանայք եւ սուտ զձեզ յիշէ յիւր փիւռանգամ գալուստն Ամէն։„

2. Թղ. 87b, 17 վերը "Թվին Հայոց։ ՌԺԶ. յունվար ամսոյ ի. ։„

3. Թղ. 257b, 6. գլխաւոր յիշատակարան.

"Փառք....։ Շնորհիւ տեառն սկսաք՝ եւ ողորմութեամբ նորին կատարեցաւ՝ գնարս սասուածածնոյն՝ մարգարէին գաւթի. ի յաշխարհս՝ Իլսխաց՝ ի քաղաքս՝ Լ-Վ. ընդ հովանեաւ՝ սուրբ սասուածածնին. Թվին ՌԺԶ Յունվար ամսուն աւարտեցաւ՝ ի լ-ի չընթէր տէրտէրն. ձեռամբ թերավարժ գրչի՝ տէրտէրոյ՝ զոր անարժան մի յիշեսցէ։ Երեսս անկեալ կաղաչեմ զգաղափարողդ՝ որ մեղագիր չլինիք գրիս. ծերութենէ-ւսեւ տրեցէ. ի. ոտ- գալով. զգայարանքս ի յուժոյ թափել է։ Եւ սատակել՝ մատնեալս ի ի չեր. խիստ գիտնոյ գրեցի։ Բայց գրեցաւ սա ի թագաւորութեան այսմ աշխարհս՝ Էլ-Լ՝ Յիլոնդ տէրտէրին։ Եւ ի կաթողիկոսութեան սուրբ Էջմիածնի՝ աէր տէրտանոյ՝ տրնիոյ։ Եւ յեպիսկոպոսութեան այս նահանգիս՝ Տրիտոր վարդապետի վանցոյ։ Եւ եղեւ զրաւ սաղմոսարանիս։ Երեսս անկեալ կաղաչեմ զգաղափարողդ՝ որ ողորմեսցէք՝ ամենեքեան՝ անպարտաւ թողուք յընթեռնուլն ձեր։ Եւ զասասուած ողորմին չի խնայէք։ Զեզ յիշողդ. եւ մեզ յիշելոցս՝ առ հասարակ ողորմեցէք՝ յաւուրս փիւռանգամ գալոյս՝ եւ ի թերավարժ գրչակս։ Ամէն։ Վերջին սաս(ցս)զս հոգիաշունչ սուրբ սասիս։ Էլ-ետ զպարսն Ադ-ոդէն. յիշեսջիք ի աէր ի մաքրափայլ աղօթս ձեր։ Եւ զհանգուցեալ զբծնաւորն իւր։ զպարսն սոֆենդ. եւ զմայրն զլուշան. եւ զամենայն արեան զմերձաւորսն իւր։ որ սաս(ցս) զոյ հալալ արդեանց իւրոց. Ի Ի սոյ։ Յիլ-ոլ. Զ-մոյ-ոյ Ի-ի-ի-ոյ։ Ենջման՝ սուրբ Աստուածածնին։ Ի վայելումն մանկանց սուրբ եկեղեցոյ։ Ի թագաւորութեան։ Երրորդ. Զիմ-ոնդէն։ Եւ իշխանութեանն քալ զրաւվարին. եւ աստուածասէր իշխանին. եւ փ-ալ-ի հիմ-ոլ-ոդ-ի։ Պարոն Քոնյիրէն. որ անուամբն կոչի Բանոն։ Ի Թվ։ ՌԼԸ (= 1589։) Եւ Մայիս ամսոյն։ ԺԷ։ եւ Քրիստոսի մարգարէին փառք յաւիտեան։„

Ձեռագրիս գրիչը թէեւ չէ ուզած ինք զինքը յայտնել. այլ նշանակած է լոկ թէ տէրտէր է. բայց է անշուշտ Մինաս տէրտէրն։ որ գրեր է

նաև. թիւ 25 ձեռագիրը, եւ իւր անունը "Մի-նաս Տի-երէրտ„ կը գրէ նաեւ հան։ Միսրան են եւ այլ պարագայք. քաղաքը (Լով), ժամանակը (թիւ տարւոյ = 1565, ուստի երկու տարի յա-ռաջ.) եւ "կ. ամեայ գոլով --ի-- դ-ի--։„ Հմմտ. այս ձեռագրին Ցիլ-դ-ի-էր--ի-ն 3ին հետ թիւ 25 Ցիլ-դ-ի-էր--ի-ն 5։

16.

ՃԱՇՈՑ

Cod. Arm. 16. — ՌԿԲ = 1613։

թուղթք 409։ — Մնծութիւն 40. 5×28 cm. — Դրութիւն երկսիւն 32×20 cm. — Տողք 37։ — Նիւթ. թուղթ պինդ եւ ողորկեալ։ — Կազմ. փայտակազմ կաշեպատ, թղթեզարդները կարմիր ներկուած։ — Հանդամանք. լաւ եւ մաքուր։ — Դիր. բոլորգիր, մաքուր, մծուութիւն միջակ։ Շատ տեղ նոր ձեռքեր յաւելուած ըրած կամ պակասը նշանակած են. այսպէս թղ. 36b, 57b, (ընդհանրապէս նոմն տեղը յիշուած սաղմոն օրինակելով,) 62b, 63b, 64a. 65a, 66b—67a, 68b, 74b, 75a, 77a, 83a, 85b, 91a, 93b—94a, 100a—101b. 102b—103a։ Նոր ձեռք մը լուսանցքին վրայ օրուան ընթերցուածոց քով նշանակած է Լ-դ-ի-էրէ-ն նոմն ընթերցուածոց տեղը. կան նաեւ այլեւայլ որ-ի-էր--ի-ն+ի լուսանցս կամ թղթիկն վրայ գրելով ձեռագրին մնծուցած եւ այլ ուղղութիւնք. այսպէս թղ. 131a, 134b 135a, 135b, 195a, 200a են։ — Խորագիրք կարմրագիր են, եւ գլխաւոր բաժանմանց սկիզբն մեծ եւ գունեցիկ Զարդագիր։ Լուսանցազարդք կան բաւական թուով եւ գունեցիկ։ — Խորան՝ մնծութեամբ նշանաւոր կայ թղ. 1a, 169a, 232a (կիսախորան)։ — Խազապատկեր եւ այլ նմանք՝ եւ նկարք թղ. 8b, 20a, 204a եւ այլուր։ — Դատարկ. սկիզբն 12 թուղթ, նոմնպէս 407b բ. 409b, եւ վերջը 17 թուղթ՝ մասամբ լուսանցազծով — Ժամանակ. Ռկբ (= 1613։) — Դրիչ. Ցակոբ երէց։ — Տեղի. "յաշխարհս Իլախաց, ի նորաշէն քաղաքս Զամոցայ, ընդ հովանեաւ սուրբ աստուածածնին, եւ սուրբ լուսաւորչին։„ — Տէր. "Իլովցի պարոն Պոնատն պարոն Թորոսի որդին .. յիշատակ քաղաքիս Ս. Աստուածածնին եկեղեցւոյ։„ — Ցիշատակագրութիւնք (բաց ի բազմութիւն լուսանցազիր ծանուցմանց, սրբագրութեանց են.) թղ. 220a, բ. 408a, 408b։

* *Նատեանս է ճաշոց, որուն մէջ կան կարգաւ տարւոյն ամէն օրուան պատարագի ընթերցուածք եւ աւետարանք, հանդերձ խորագիր տեղեկութեամբք իւրաքանչիւր օրուան։ Ի մասնաւորի կան՝*

Թղ. 1a. "Ի մեծի աւուրս Ճրագալոյցն եւն.։„

Թղ. 9a. "Կանոն Ջուր օրհնելոյ (ի Ցայտնութեան։)„

Թղ. 2ob. "Տեառն ընդ առաջ„ եւ այլք։

Թղ. 131a. Կանոն Ոնելոյի։

Թղ. 136a. Աւագ Ուրբաթ եւն։

Թղ. 169a. Զատիկ։

Թղ. 277b. Պայծառակերպութիւն եւն։

Առանցմէ զատ կան հետեւեալ կարգերը.

1. Թղ. 121a. "Կանոն ի-ոմոդան աւրհնելոյ, զոր ասացեալ է Յովհաննու Ոսկիբերանի Յաւր հինգշաբաթի։„ Սկիզբն. "Մեծի վասն քահանայից եւ ժողովրդոց ...։„

2. Թղ. 123b. "Կանոն զապաշխարողս արձակելոյ։„

3. Թղ. 128b. "Կանոն փարոզ դ-ի-էրանի Զոր զկուցանէ քահանայն ժողովրդեան ի վերայ բեմին Զկնի սրբասացութեան։ Աւետարանն ի գիրկն եւ կարկառեալ ի նոսա զձեռն ասէ այսպէս. Լուարուք ինձ որդեակք իմ, եւ ես զերկիւղն Տեառն ուսուցանեմ։„ Ի լ-ատ-ին զրուած. "Քարող պատուիրանին ի պատարագն կարդա։„

4. Թղ. 136a. "Կանոն Աղաւրհնելոյ Տնականին։ Ածեն զզուարակն ի դուռն եկեղեցւոյն։ Սղմ. Երանի ում թողութիւն եւն։„ Վերջ՝ 157b։

5. Թղ. 232a. "Գովեստ Ներսէսեանի Ասացեալ ի հոգին սուրբ Աստուած։ Սրբոյն Ներսէսի Լամբրոնացւոյ, արքեպիսկոպոսի Տարսոնի Կիլիկեցւոյ։„

6. Թղ. 401a. "Հանգիստ երանելոյն Յովհաննու Աւետարանչի։„ Սկիզբն. "Էր ընդ եղբարս։„ Վերջ՝ 402b։

7. Թղ. 409a. (Նոր յեռ+) "Կանոն փոխման Սրբուհոյ Աստուածածնայ։„

Ցիշատակագրութիւնք։ 1. Թղ. 220a. ուր Մագդալենացւոյ վրայ պատմած մասն է ընթերցուածը. գրուած է լուսանցքը. "Որք ընդունին զաւետարանս զայս՝ ընթերցցին եւ որք ոչ ընդունիցին զառաւօտեանն կարդասցեն։„

2. Գլխաւոր յիշատակարան։ Թղ. 408a.

"Փառք ...։ Որ ետ կարողութիւն տկար ընութեանս եւ ցնորեալ մտացս ... որ անարհնտ գոլով ի գործ գրչութեան. ի հարկէ յանձին կալայ եւ ձեռն արկի ի գծագրութիւն սորա։ Զի վասն ծովացեալ մեղաց իմոց. ճալոյն եւ յայսմաւուրքն եւ շուրջառ ի այրեցաւ ի մէջ եկեղեցւոյ. կայծ հասեալ ի ճրագէ յաւուր ոնի Սրբոյն Ստեփանոսի նախավկային, եւ յերեկոյէ մինչեւ ցառաւօտն ծախեալ ծխեցաւ։ Եւ ի վաղորդայն առաւօտուն պահու գնացեալ իմ եւ բացեալ զեկեղեցին, տեսի զնա ...։ Ճաշոցքն ամենեւին այրեցեալ եւ այսմաւուրքն կիսայրեալ ծխայր՝ զի ի ներքոյ կայր ...։ Եւ այսպէս զրկեալ կողոպտեցայ ի մեծամեծ գանձուցս ի յայսոցանէ. եւ չկայր միւս այլ այսմաւուրք կամ ճաշոց ընթեռնուլ յեկեղեցին։ եւ մեծաւ ջանիւ հազիւ առաք զգաղափար սորա ի մայրաքաղաքէն Իլով. եւ*

եւ անվարժս գրչութեամբ հարկեց ի գործ... եւ յանդ հանեալ կատարեցի զամենայն զգիր եւ զ-ուն։

"Արդ գրեցաւ գիրքս ձեռամբ յոգնամեղ Յ-ովհ-ան երիցուս, ի Թվաբերութեանն աբեղական ամսրիս Ի. եւ ԿԲ ամի, ի յ-ովհ-ան էլ-ոց, ի Նորաշէն քաղաքս Զամոցս, ընդ հովանեաւ սուրբ աստուածածնին, եւ սուրբ լուսաւորչին եւ այլոց խորանացս, ի ժամանակս հայրապետութեան սուրբ Էջմիածնայ Տեառն Տէր Մելքիսեդեկ կաթողիկոսին, եւ Թագաւորութեանս Իլխայոց Եէրուդ Զիլանդին, եւ իշխանութեան քաղաքիս բան Թ-ովմա Զամոյ-էլին, մանուկ իշխանին, զոր տէր Աստուած ընդ երկայն աւուրս արասցէ, ամէն։ Արդ առնանի գիրքս գալոց, զի հանապազոր ի ճաշոյն ընթերցանելոյ եւ կոչի գ-ուրէէր։ զի զալոր տարին զընթերցուածոն յինքեան ունի...։ Արդ երես անկեալ ազաչեմ զձեզ զամենեսեան որք հանդիպիք սմա, կարդալով կամ օրինակելով, յիշեսջիք ի մաքրափայլ ազօթս ձեր զիս զկցուն գրչակս եւ զծնօղն իմ զգիսեցեալս առ Քրիստոս, զհայրն իմ զԱՔԹ-ուէնն՝ եւ զմայրն իմ զԱննան եւ զքաւակսն իմ եւ զամենայն արեան մերձաւորս իմ։ Նաեւ զտացող գրոյս տէրսն պարոն Պիտ-ոնդ պարոն Թ-ուրսի որդին որսիւ, որ տացաւ զսա ի հալալ արդեանց... եւ եւս յիշատակ անջինջ Զամոցս քաղաքիս սուրբ Աստուածածին եկեղեցւոյ վասն հոգւոյ իւրոյ վասն ծնողաց իւրոց, եւ ինքն ի յայսմ ամի փոխեցաւ առ Քրիստոս մանուկ տիզ երիտասարդական հասակին։

"Դարձեալ ազաչեմ զձեզ ընթերցող եղբայրք իմ, որ մեղադիր չլինիք խոշորութեան եւ սղալոց եւ անյարմարութեան գրոյս, զի պէտպէս վիճակք եւ չարչարանք գրեցի, զի ի. ՌԾԾԲ. Թվին (= 1603). ովոյ եւ ԿԲին (= 1613) Թվին (?) ի յաւարան հասայ՝ վասն որոյ խնդրելով ազաչեմ եւն։"

3. Թղ. 408b. Նոր ձեռք. "Թվ. ՌՀԵ (= 1626) մայիս ԺԹ օրն շաբաթ. Եկ-ի ի Զամոցս Պարոն տէր Մ-ուրէս-ս սուրբ Էջմիածնայի եւ Պարոն Տէր Եղ-երընկայի եւ տէր Խ-ալ-ատ-ր աբեղա լոլցի. վասն նոր-բոկ-ութեան եւ հիշատակութեան սուրբ եկեղեցւոյ. եւ ի հայրապետութեան Տեառն տէր Մելքիսեթ կաթուղիկոսին որ էր ինքն ի լով եւ առաքեաց զմեզ ի Զամոցս քաղաք. եւ ի քահանայութեան Տէր Յակոբ քահանային. եկաք հանդիպաք ի սուն Նորին, աստուած փառաւորէ զինքն ի հոգի եւ ի մարմին. ամէն։ — Թվ. ՌՀԹ (= 1630). սեպտ. Ի. օրն երկուշաբթի. ի հայրապետութեան Տեառն տէր Մ-ովսէս, ես-ի ի Լ-ով Նուիրակ Տէր Խաչատուր վարդապետ սրբալոյս մեռանուն եւ զիս մեղաւորս Խաչատուր աբեղաս առաքեաց Նուիրակ սրբալոյս մեռանուն ի յայս աստուածապահ քաղաքն Զամոցս, եւ ի ժամանակս քահանայից Տէր Յակոբին եւ Տէր Անդրէասին, որ եւ եկաք եւ հանդիպաք ի սուն Տէր Անդրէաս քահանային. աստուած զինքն փառաւորէ ի յայս կեանք եւ ի յաւիտենական ամէն։"

Հմմտ. Թիւ 5. Ցիշատակագրութիւն։ — Այս նուիրակութիւնը կը յիշէ Ռուշքա (ժամանակագրութիւն, 1630) այսպէս "Ցայսմ ամի գայ ի Լէհաստան Նուէր-ն Մովսէսի կաթուղիկոսին Խաչատուր վարդապետն կեսարացի, որ, մինչ Արքեպիսկոպոսն ընդդէմ կամաց նուիրակին հրամայեալ քահանայի իւրում ընթեռնուլ զԱւետարան գրաբեալ ի ժողովուրդն, անէծ զնա, որ զկին Արքեպիսկոպոսին ծնրադրեսցէ։" Այս առթիւ ծագեցան խռովութիւնք ժողովրդեան, մինչեւ սահմանեցաւ Արքեպիսկոպոսն զօրաց օգնութեամբ եկեղեցին մտնել, եւ իրեն կոչեն էր Մովսէս կաթուղիկոս, ինչպէս կը պատմէ նոյն Ռուշքա։

17.

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

Cod. Arm. 17. — ՌԿԶ = 1617։

ԹՈՒՂԹՔ 510, սիւնք 2052։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 40, 5×27 cm. — ԴՐՈՒՄԻՒՆ երկսիւն 32×19, 5 cm. — ՑՈՂՔ 37։ — ՆԻՒԹ. թուղթ ալինդ եւ ողորկեալ։ — ԿԱԶՄ. կաշեպատ, արեւելեան։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ. ընդհանրապէս լաւ։ — ԳԻՐ. նոր նոտրգիր ոչ շատ մաքուր. գրոց առաջին մասին գրութիւնն ամենի լաւ է քան վերջինը։ — ԼՈՒՍԱՆՑՔ կարմրաւ նշանակուած, նոմնպէս են ԽՈՐԱԳԻՐՔ։ Բաւական յաճախ են ԼՈՒՍԱՆՑԱՁԱՐԴՔ եւ ՁԱՐԴԱԳԻՐՔ եւ ԽՈՐԱՆ (Թղ. 1a.)։ Զարդդ, գոմնր, գլխագիրդ են նոմն են Թիւ 16ին հետ, նոմն գրչին գործք ըլալով։ — ԴՈՒՅԱՐԿ թուղթ 15 վերջէն եւ երկու ալ սկիզբէն, որուն կը յաջորդէ ՑՈՒՑԱԿ Թղ. I—XXII նշանակուած. (14 թուղթ ասոնց ալ վերջը դատարկ։) Թղ. I—VI ՑՈՒՑԱԿ է ԱՑԲՈՒԲԵՆԱԿԱՆ անուանց սրբոց, տնղեաց են. որուն մէջ նշանակուած է նոմնպէս սրբոյն տօնին օրը. որով յայսմաւուրց մէջ գտնել կարելի է։ Թղ. VIb—VIIIb նոմնպիսի ցուցակ լ-ոմնիրէն՝ ամոմ կարգաւ յօրինեալ ըստ տօնացուցի Լատինաց բայց թերի՝ կը հասնի հազիւ մինչեւ Մ-այ- ամսոյն։ — Լուսանցքներուն վրայ շատ յաճախ են ուրիշ ձեռքերէ ԼԱՏԻՆԵՐԷՆ ԼՈՒՍԱՆՑԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ, այսինքն քոլոր վկայաբանութեանց եւ այլ հատածոց քով նշանակուած են անոնց նիւթը. բովանդակութիւնն են։ — ԺԱՄԱՆԱԿ. ՌԿԶ. (= 1617։) — ԳՐԻՉ. Ցակոբ երէց։ — ՑԵՂԻ. "յաշիսարկս Իլխայոց, ի Նորաշէն քաղաքս Զամոցս. ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին եւ սուրբ Լուսաւորչին։" — ՏԷՐ. Ցակոբ երէց։ (Թղ. 23a են եւն։ ՑԻՇԱՑԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ անթիւ բազմութեամբ, բայց կրկնութիւնք են նոմն քանին. մասնաւորաբար Թղ. VIa 11. 9a. 55a. սիւն 1189—1203 ամէն էջի տակ քանի մը տող շարունակելով. սիւն 2029—2032 են։

Պատահաս է Ցայսմաւուրս, որուն մէջ կան վկայաբանութիւնք։ Այս կարգաւ են գլխաւորք։

Ա. 1. Թղ. 1a. Տօն Յովհաննու կարապետի եւ Աթանագինէ հայրապետին։ — 2. Թղ. 5b. Տօն Ղազարոսի իշման բանին աստուծոյ ի Վաղարշապատ։ — 3. Թղ. 6b. Տօն Փոխման Ամենօրհնեալ Սրբուհւոյ կուսին։ — 4. Թղ. 9a. Յիշատակ պատկերին Քրիստոսի որ ի դաստատակին։ — 5. Թղ. 14b. Աստմանք։ — 6. Թղ. 16b. Վկայաբանութիւն սուրբ մօրն Վասայ. եւ Գ. որդւոց նորա։ („ի քաղաքէն Եդեսիոյ„) 7. Թղ. 18b. Տեառն Ս. Առաքելոյն Թադէոսի։ — 8. Թղ. 21b. Տաւն Սուրբ Աստուածածնին (եւ պատմութիւն կործմանման Անահտայ։) — 9. Թղ. 24b. Սուրբիսաեանք։ — 10. Թղ. 30a. Գիւտ գօտւոյ Սուրբ Աստուածածնին։ — 11. Թղ. 38b. Նիկիայ սուրբ ժողովոյն։ — 12. Թղ. 40b. Տաւն ծննդեան սուրբ կուսին։ — 13. Թղ. 42b. Յիշատակ վարուց եւ մահուան սուրբ հայրապետին Սահակայ. — 14. Թղ. 47b. Նաւակատիք Ս. Խաչի։ — 15. Թղ. 49a. Խաչվերայ։ — 16. Թղ. 54b. Յիշատակ վարուց սուրբ հայրապետին Իսահակայ։ Եւ սուրբ վարդապետին Մեսրոպայ։ — 17. Թղ. 60b. Վկայաբանութիւն Եղիշէի առաքելոյ։ — 18. Թղ. 65a. Վկայաբանութիւն Ս. Թեկղի։ — 19. Թղ. 67b. Յիշատակ արքային Յունաց Մանուէլի։ — 20. Թղ. 73b. Գիւտ նշխարաց Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչի։ — 21. Թղ. 81a. Հոխփսիմանք։ — 22. Թղ. 83a. Գայիանեանք։ — 23. Թղ. 85a. Սարգսի եւ Բագոսի։ — 24. Թղ. 90b. Եւթներորդ ժողովոյն որ ի Նիկիայ։ — 25. Թղ. 92a. Վարք եւ Յիշատակ Սուրբ հօր մերոյ Մաշտոցի վարդապետի։ — 26. Թղ. 94a. Եփեսոսի Սուրբ ժողովոյն։ — 27. Թղ. 105b. Եօթն մանկունք Եփեսոսի։ — 28. Թղ. 111a. Տաւն է սուրբ կուսանացն Նունեայ եւ Մանեայ։ — 29. Թղ. 134a. Յովհաննու Ոսկիբերանին։ — 30. Թղ. 141b. Պատմութիւն գրիգորի Լուսաւորչին։ — 31. Թղ. 145a. Տօն է Ներսէսի հայրապետին եւ խաղ։ — 32. Թղ. 153b. Գրիգոր Աքանչելագործ։ — 33. Թղ. 160a. Յիշատակ Տրդատայ թագաւորին։ — 34. Թղ. 163b. Որդւոց եւ թոռանց Ս. Գրիգորի Լուսաւորչի։ — 35. Թղ. 174a. Առաքելոյն Բարդուղիմէոսի։ — 36. Թղ. 181a. Վարք եւ Յիշատակ Ամբրոսիոսի եպիսկոպոսին„ (Քաղաց Դ։) — 37. Թղ. 186b. Ս. Յակոբայ Մծբնայ հայրապետին։ — 38. Թղ. 194b. Վարք եւ Յիշատակ սուրբ խոստովանողաց սարկաւագացն Արրահամու եւ Խոսրովայ։ — 39. Թղ. 196b. Վկայաբանութիւն Սուրբ Աղգէի հայրապետին։ — 40. Թղ. 197a. Վկայաբանութիւն Թադէոսի առաքելոյն։ — 41. Թղ. 203a. Շուշանայ դստեր Մեծին Վարդանայ։ — 42. Թղ. 206b. Առաքելոյն Պետրոսի եւ Պաւղոսի։ — 43. Թղ. 213a. Տօն է Աբգար թագաւորին։ — 44. Թղ. 215a. Մեծին Բարսղի։ (Վերջ 218b.) — 45. Թղ. 226a. Տօն Ծննդեան եւ Յայտնութեան։ — 46. Թղ. 243b. Թեոդոս թագաւոր։ — 47. Թղ. 252b. Գրիգոր Աստուածաբան։ — 48. Թղ. 256a. Եփրեմի խորին Ասորւոյ։ — 49. Թղ. 259b. Սարգսի զօրավարի։ — 50. Թղ. 261a. „Պարսամայ ճգնաւորին։„ — 51. Թղ. 264a. Եպիփանու եւ Շաղիտա։ — 52. Թղ. 272a. „Վկայաբանութիւն եւ վարք երանելի վարդապետին Գրիգորի Բալեցւոյն։„ — 53. Թղ. 289b. „Արբոյն Վլասայ։ — 54. Թղ. 295a. Տաւն է վարագայ խաչին։ — 55. Թղ. 297b. Եղիշէի վարդապետին։ — 56. Թղ. 299a. Նահապետայ։ — 57. Թղ. 306a. Տաւն է էլեոտերէլ սուրբ նշանին։ (Պատմութիւն գեստագարձին եւն։) — 58. Թղ. 308. „Սմբատայ հայոց սպարապետի։„ „Անօրէն սուլտանն տաճկաց ճանփարառաքեաց ի հայս զպուղա եւն։„ — 59. Թղ. 315. Քառասնից Սերաստիայ։ — 60. Թղ. 316a. Թղ. „Վկայաբանութիւն նոր վասն... ի գաւառն Հեշնա։„ — 61. Թղ. 337b. Բենեդիքտոսի ճգնաւորին։ — 62. Թղ. 352a. Վահանայ Գողթնացւոյ։ — 63. Թղ. 357a. Դաւթի Դրեանեցւոյն։ — 64. Թղ. 374a. Իշխանայն Սահակայ եւ Համազասպայ։ — 65. Թղ. 384b. Գէորգայ զօրավարին։ — 66. Թղ. 408a. Եպիփանու կիպրացւոյ։ — 67. Թղ. 417a. Կոստանդիանու եւ Հեղինեայ։ — 69. Թղ. 455a. Կատարումն Պետրոսի եւ Պաւղոսի։ — 71. Թղ. 474. Աթանագինեայ։ — 72. Թղ. 484b. „Յիշատակ վարուց սուրբ հայրապետացն Գրիգորիսեանց։ Սուրբ հայրապետն Գրիգորիս, որդի էր Մագիստրոսի։„ — 73. Թղ. 486a. Պլեւոնդեանք։ — 74. Թղ. 493a. „Նահատակութիւնք սրբոյ վարդանանց։„

Այս յիշած կտորներս լոկ մի մասն են. գրոցս մէջ ասոնցմէ դուրս կան գրեթէ ամէն վկայաբանութիւնք, որ կը գտնուին Յայսմաւուրքներուն մէջ. մեծագոյն մասով եւ սաճով։ Բայց սովորաբար Յայսմաւուրք (ձեռագիրք) իրարու անման կ'ըլլան, այս կամ այն մասն աւելի կամ պակաս, բնդարձակ կամ համառօտ ըլլալով. ոմանք շատ աւելի մեծ եւ բազմաթիւ յաւելուածոյ կտորներ կ'ունենան մէջը հիւսուած, մեծաւ մասամբ ճառեր։

Բ. Ասոնցմէ դատ կան հետեւեալք. 1. Թղ. 3a. Պատմութիւն Շիդարայ։

2. Սիւն 39. „Պատմութիւն ի թուին Հայոց ՉՃ եւ ԼԵ ամին (= 1186) աքանչելի լուսոյ երեւելոյ ի վերայ Ջրհորոյ մերձ յԻուհա։„

3. Սիւն 240. „Յիշատակ... աւերման Ամիայ։„ Սիւղէն. „Թագաւորն Պարսից կոտոն անուն։„

4. Սիւն 457. „Ներբողեան ասացեալ ի սրբոց վարդապետաց. ի պատիւ ամենայն սրբոց հնոց եւ նորոց։„ Սիւղէն. „Կաթուղիկէ եկեղեցի սուրբերկին ի յերկրի հաստատեցաւ։„

5. Սիւն 501. „Պատմառք յաղագս երկնայնոցն դասուց ... թէ ո՞ւր են առաջինք, վերջինք եւ միջինք։„ Սիւղէն. „Իսկական էութիւն եւ զներարուն աստուածութիւն։„

6. Սիւն 505. „Տեառն Ներսէսի ասացեալ մաղթանք առ հրեշտակապետն...։„ Սիւղէն. „Ուղղափառիմք առ հողեղէնսդ։„

7. Սիւն 618. "Գիւտ գրոյն Հայոց որ ի Բաղ-
ղ։"

8. Սիւն 923. "Ցիշատակ պրանչէլի տեսչեան
սուրբ վարդապետին Խաչատրոյ։"

9. Սիւն 809. "Սրբոյն Եփրեմի խորին Ասորոյ
ասացեալ Ներբողեան ի սուրբն Ստեփանոս։" Սկիզբն.
"Անդրանիկն մարտիրոսաց. նախավկայն Քրիստոսի։"

10. Սիւն 893. "Պատմա. Ճրագալուցի ծնընդեանն և յայտնութեան Քրիստոսի ասուծոյ մերոյ։"
Սկիզբն. "Խորհուրդ աւուր Ճրագալուցիս յոյժ զեղեցիկ է։"

Տես նաեւ սիւն 923 եւն (բոլոր ութերէքը)։

11. Սիւն 1277. "Ցիշատակ մեծ եւ հոգեալի վարդապետին Գրիգորի, զոր ներբողեան ասացեալ. Ա-տեալ վարդապետի նորին աշակերտի։" Սկիզբն.
"Գովել զսուրբսն եւ զընտրեալսն ասասուծոյ։"

12. Սիւն 1370. "Եղիշէ վարդապետի ասացեալ ի յոբ-ինն Քրիստոսի։ Զքնաղ եւ զարմանալի։"

13. Սիւն 1424. Յ-ովհ-ան Սրճոյ եպիսկոպոսին ասացեալ ի Ինչ-ոհ-ատ-ոնինն Թոմայի առաքելոյն։" Սկիզբն. "Յորժամ յարեաւ հովիւն...։"

14. Սիւն 1499. "Տեսիլ Յովհաննէս վարդապետին Գառնեցւոյ։"

15. Սիւն 1546. "Պատմութիւն միւս պալ կնոջ. աւեր աղջկան որ Բեղէբէ տատիկացաւ։"

16. Սիւն 1694. "Ցիշատակ Աշոտոյ բարդրատունոյ։"

17. Սիւն 1697. "Յովհաննէս Զմշկին, որ էր ի Զմշկածակուցն ազգաւ Հայ։"

18. Սիւն 1874. "Պատմութիւն Սրբոյն Բաղարատայ եպիսկոպոսին։"

19. Սիւն 1981. "Պատմութիւն Յովսեփա եւ Բարղամայ։" Վերջ՝ սիւն 2028. "զոր եւ ես սատա մեղաւոր ծառայս ասասուծոյ բազում աշխատութեամբ. փոքր ի շատէ. թարգմանեցի զսա ի Հայ բարբառ. ձեռամբ իշխանի միոյ պատուաւորի։"

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ։ 1. VIa, բ. 11. "Index topographicus Nominum Omnium Sanctorum, Provincirum (-յ-գէ-), Urbium, Oppidorum, ac Locorum qui (-յ-գէ-) in hoc Martyrologio continentur, tum in Romano Macnologio Graeco, Legendario Sanctorum, cum in Vitis SS. Patrum. Collectus per me Gregorium Petrum Davidovicz Praepositum huius Ecclesiae Zamoscensis Armeniorum Assumptionis Gloriosissimae in Caelum Beatae Virginis Mariae. Բայց սարեթիւ չկայ գրուած թէ Սրբ էր այս Գրէգոր Դաւ-ռիւն աւագերէց այս եկեղեցւոյն։

2. Թղ. 9a. "Ողորմի Քրիստոս Ասուած ողջոյվ սուրբ գրոցս Յակոբ քահանային եւ հօրն եւ մօրն Անանային եւ երիցկնոջն. եւ որդոյն Գրիգորին եւ Սահականոսին. Յովհաննէսին եւ Ասուածատուրին եւ դստերացն Աննային եւ Մարիամին եւ Շուշանին։" — Ա.յոդեսի յիշատակագրութիւն կը կրկնուի -ԱԷն հատածէն վերջը։ Թղ. 55a եւ այլուր կը յիշուի երիցկնոջ անունը "Ի-ս-գ-ն։"

3. Թղ. 29a. "Ողորմի Քրիստոս Ասուած գրոցս՝ յակոբ քահանային եւ հօրն այլեանին եւ մօրն անանային. եւ եղբուդ երիցկնոջն եւ զաւակացն գրիգորին եւ սահականոսին. յովհաննէսին եւ ասուածատուրին. անանային եւ մարիամին եւ շուշանին։"

4. Սիւն 1189–1203. ամէն էջին վրայ քանի մը տող միայն գրելով՝ կայ այս ասանաւորը.

"Հիւրասէր է խիստ ծերունի.
Ջեներ խօսուն գառն ի սեռի.
Ունէր ամուլ կին մի բարի.
Էր ծիծաղկոտ լառաքինի.
Հայ զերդ ըզգառն էր անմեղուկ.
Ի սպանողին առջեւ հեզուկ.
Որդիք ունէր. բ մանուկ.
Մին յիմար. մինն խարուկ.
Կարդայ եւ գիտ զառաքինին,
Որ կին էառ ըզիւր քեռին։
Գոտեմարտեաւ ընդ միշտ էին,
Բայց կարճ եղաւ ջիլն ի տեղին։
Գոտեմարտն ճակատուն,
Յաղթահարեալ եղեւ նկուն.
Իկներ երթայր կաղկաղ ի տուն
Ոչ իւր կար ճար (*) իւր խայտպուն (*)։
Արեգական նման իշխան,
Նշղարքն ուներ իւր մեռատան.
Թէպէտ եկաց շատ ի զնգան,
Շատոց ի սէր էած սեղան։"

5. Գ-ա-ա-ր յիշ-ա-ա-ր։ Սիւն 2029—2032։ "Փառք....։ Արդ ես տրուպ քահանայից՝ մանաւանդ թէ ամենայն քրիստոնէից, Յ-ով-ի երէցս՝ յանկացաւղ եղեալ պատմութեան սրբոց. եւ ի հարկէ յանձին կալեալ ձեռն արկի ի գծագրութիւն սորա. զի վասն ծառայեալ մեղաց իմոց այսմաւուրքն եւ ճաշոցն եւ շուրջառ մի այրեցաւ ի մէջ եկեղեցւոյն... (տես թիւ 16.) եւ մեծաւ ջանիւ հաղիւ առաք զգաղափար սորա ի մայրաքաղաքէն Իլովա. եւ ես անվարժ գոլով գրչութեան հարկեցաւ ի գործ. եւ յապաւինեալ յողորմութիւն Ասասուծոյ սկսա. եւ նորին շնորհաւ յանդ հասեալ կատարեցի։ Արդ գրեցաւ յայսմաւուրքս ձեռամբ յոգնամեղ Յակոբ երիցուս. թվին. ՌԿԶ. ի յաշխարհս Իլ-ի-ա, ի նորաշէն քաղաքս Զամոցա ընդ հովանեաւ Սուրբ Ասասուածածնին եւ սուրբ Լուսաւորչին եւ այլոց նշխարացս։ Ի ժամանակս հայրապետութեանն Սուրբ Էջմիածնայ Տեառն Տեր Մելքիսեդեկ կաթուղիկոսին. եւ թագաւորութեանս Իլխաց Ջիկմունդի երրորդի. եւ իշխանութեան քաղաքիս Պարան Թովմասին երիտասարդ իշխանին, որ հայրենակցութեամբ Զամոցացի անուանի զոր տեր Ասասուած ընդ երկայն աւուրս արասցէ. ամէն։ Արդ երես անկեալ ազաչեմ զձեզ զամենեսեանդ որք հանդիպիք սմա կարդալով կամ օրինակելով, յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր՝ զփցուն գրչակս եւ զծնողսն իմ զփոխեցեալսն առ Քրիստոս. զհայրն իմ զԱվթունն՝ եւ զմայրն իմ զԱննան. եւ զՊ-ր-ի-գ-ո-ր ո-ր-դ-ի-ս-ի իմ՝ որ էր

յեղ-բիւն գրոյս՝ -ի գ-հիւն լուրջ. եւ եղաք զսա յիշատակ եկեղեցւոյս, որ անուամբ սուրբ Աստուածածնին կառուցեալ է՝ ի քաղաքս Զամոցայ։ Եւ այլ չունի որ իշխանութիւն առնուլ զսա ասել. կամ յայլ եկեղեցի տալ կամ վաճառել...։ Դարձեալ աղաչեմ զձեզ ով ընթերցող եղբարք իմ, անմեղադիր լերուք խոշորութեան եւ աղալանաց եւ անյարմարութեանգրոյս„ եւն։

6. Հոս վերջը նոր ձեռք մը գրեր է. "Թուին Լատինացւոց 1768ին (է ամանոր՝ ՉՄԾՃԸ) եղեւ զայս ընթերցիր ով սիրելի. եւ Պատվական։ Եղբայր ազնիւ եւ անանուն։ ես եմ ծառայ վերին կողման։ լսել տացէ փոգուն գարբիելեան . . . . (անընթեռնելի) ձայնին երանական միւսիւն(՞) իւրոյ՝ աջակողման Ամէն։„

18.

ԺՈՂՈՎԱԾՈՅՔ

Cod. Arm. 18. = Եւ Բ։ — ՌԾՕԱ = 1702էն յառաջ։

Թուղթք։ 101 + 38։ — Մեծութիւն 30, 5×19 cm. — Դրութիւն երկսիւն 24×14 cm. եւ 25×16 cm. — Տողք։ 31 եւ 34։ — Նիւթ. թուղթ ալինդ, Ա մասը վայրուն. Բ. կոշտ եւ ոչ վայրուն։ — Կազմ. կաշեկազմ։ — Գիր. բոլորգիր մեծին մարուր, այլ Բ. հատորին գրութիւնն աւելի նորագոյն է եւ զվշ։ — Հմտդամտնամ. ընդհանրապէս լաւ։ — Դասարկ թղ. 140b, 141b, 142—152. 154b, 155a, 156a, 158, 159, նոխազէս նաեւ թղ. 1b, 2a։ Տպուած նկարք դրուած է 1a. բայց 2a նոր նկարուած՝ գեղեցիկ բաւական։ — Ժամանակ անյայտ, նոյն քան զսա 1702։ — Գրիչ. անծանօթ։ — Տեղի անշուշտ ի Լոյ կամ Լեմբերկ քաղաք։ — Տէր. Առաքելովիչ եւ Սիմոն Ստեփանովիչ։ — Յիշատակագրութիւնք։ բազմաթիւ՝ վերջին գրչի թղթոց վրայ, այլ ոչ հայերէն, այլ լեհերէն։

Ա՝ատեանս է Եր[illegible], եւ ժողովածու եկեղեցական պաշտամանց վերաբերեալ գրութեանց։

Ա. (Հատոր)։

1. թղ. 1a. "Աղօթք առ Երանեալ կոյսն ամենօրհնեալ Մարիամ։„ Սկիզբն. "Ողջ լեր ով սուրբ աստուածածին։„

2. էջ. ա. "Պատարագամատոյց„ Լեհահայոց, բաւական տարբեր եւ յաւելուածովք՝ սեպհական նոյն Հայոց։

3. էջ. լթ. "Ճաշոց.„ (Ծննդեան ճրագալուցէն սկսելով)։

Հմմտ. թիւ 16։

4. Այլեւայլ Օրհնութիւնք՝ այս կարգաւ.

ա) էջ ղ. "Օրհնութիւն տան։„

բ) էջ ղբ. "Օրհնութիւն տեղւոյն։„

գ) էջ ղգ. "Օրհնութիւն Աւագաստի։„ — "Օրհնութիւն խոտոյ, ծաղկանց եւ պտղոց ի տօնի վերափոխման։„

դ) էջ ղդ. "Օրհնութիւն ջրոյ կիւրակէից։„

ե) էջ ճ. "Օրհնութիւն ոսկւոյ, կնդրուկի եւ խնկի ի տօնի աստուածայայտնութեան։„

զ) էջ ճա. "Օրհնութիւն նոր պտղոց։„

է) էջ. ճա. "Օրհնութիւն նաւին։„

ը) էջ ճբ. "Օրհնութիւն ուռկանի։„

թ) էջ ճբ. "Օրհնութիւն ամանայ։„

ժ) էջ ճգ. "Օրհնութիւն ջրոյ եւ աղբերաց։„ — "Օրհնութիւն կերակրեաց եւ գաւթին ի տօնի Զատկին։„

ժա) էջ ճգ. "Օրհնութիւն ձուոյ։„

ժբ) էջ ճդ. "Օրհնութիւն հայրի։„ — "Օրհնութիւն հայրի վասն հիւանդաց։„

5. էջ ճե—մբ. "Մաշտոց։„ (Հմմտ. թիւ 5։) Միայն 11 կանոնք կան այս մասին մէջ։

Բ. (Հատոր)։

էջ 1—72 ճաշոց է (Հմմտ. թիւ 16)։ Ի մասնաւորի կան այս գրոց մէջ՝

1. էջ 21. "Երգ առ սուրբ Աստուածածնին։„ Սկիզբն. "Աստղ ծովային որ ցցիսուս մայրս կաթամբ . . .։„

2. էջ 41. "Տաղ ննջեցելոց։„ Սկիզբն. "Նաւս յայնմիկ, նաւս ցամաքն, բնաւք կենդանք յաճիւն դառնան։„

3. էջ 71. Լոգինեբէն "Ս. Կայլեմանոսի աւուր պատշաճաբ։„

4. էջ 73. "Օրհնութիւն հաւրի ի մնծի շաբաթու։„

էջ 76. Լոգինեբէն՝ նոյնը։

էջ 79 Լեհերէն գրութիւն մը։

Յիշատակագրութիւնք։ 1. թղ. 2b. պատկերին տակը Լոգինեբէն յիշատակագրութիւն մը. գժուարաւ ընթեռնելի. միայն կ'իմանացուի որ 1721ին (փնտր. 2) "Զամոցայի„ հոգաբարձու գրուած է գրոցս այս տեղը։

2. թղ. 3. այսպէս ճշդիւ. „Anno Domini 1702 die 23 Januarij emi hoc Missale florinis 25 ab Admoduc... (?) Orustrio (?) Astanovicz poenitentiario archi-cathedrali Leopl. Armeniorum. Z. Simon Stetkiewic praep ... (?) Armen institutus ad praefatam praeposituram Anno Domini 1703 in November."

19.

ԺԱՄԱԳԻՐՔ

Cod. Arm. 19. — ՌՃԾ = 1653։

ԹՈՒՂԹՔ 186։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 28×18 cm. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ միասին 22×12 cm. — ՏՈՂՔ 17։ — ՆԻՒԹ. թուղթ նոր քանոր եւ ողորկեալ։ — ԿԱԶՄ. նոր կազմ. եւրոպական ձեւով։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ. լաւ, բայց քանոր եւ կաշի զբուքեան պատռտուաւ երկու կողմանէ ալ կը տեսնուին գրուած տառք եւ տզեղ տեսք կ'առնու մասնաւորապէս տառք։ — ԴԻՐ. նստրգիր նոր, շատ մեծ, եւ մինչեւ մարքուքեամբ։ — ԽԱԶԵՐԸ մեծաւ մասամբ կարմիր. նոյնպէս նաեւ ՍԿԶԲՆԱԳԻՐ. իսկ ԽՈՐԱԳԻՐՔ բոլորգիրներն մանր եւ մասամբ կարմրաւ։ — ԱՆՆԵՔԵՔ մեծ զարդազարդ տառերազիծ կայ թղ. 6a. եւ այլուր։ — ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ վրայ կարմրաւ նշանակուած է մեջտեղ ամ պիտի ըսէ ամ ադօթքը. բարեգն եւն։ — ԴԱՏԱՐԿ սկիզբէն եւ վերջէն մէկ մէկ թուղթ եւ թղ. 185b, 186b։ — ԺԱՄԱՆԱԿ. ՌՃԾԲ (= 1653)։ — ԴՐԻՉ. վարդերես։ — ՑԵՂԻ. "ի քաղաքն Համայայ։„ — ՏԷՐ. ի ինդրոյ նոցօր զրչին "Բան միարս որդոյ պարոն Քրիստոփ Մուսթաֆային։„ — ՍԻՇԱՏԱԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆՔ. թղ. 24a, 183b։*

Ա՛ստեղծա է Ժամագիրք. յորում կան՝

Թղ. 1a—41. Գիշերային։ (Թղ. 24a—31a. կանոնք։)

Թղ. 42a—79b. Առաւօտեան։

Թղ. 79b—89b. Արեւագալ։

Թղ. 89b—102a. Ճաշու։

Թղ. 129a—133b. "Աստուած անեղ։„

Թղ. 134a—146a. Երեկոյեան։

Թղ. 146b—168a. Խաղաղական։

Թղ. 168b—183a. Հանգստեան։

Ասոնց մէջ կան այլեւայլ ուրիշ կարգներ ալ։ Սկիզբը թուղթ մը գոյս է, եւ կը սկսի. "Տեառնդ է փրկութիւն ի վերայ ժողովրդեան քո. եւն։„

Հմմտ. Թիւ. 8։ բայց մանաւանդ 9։

2. Թղ. 13b. (Աշխարհ ամենայնէն եւ բոլոր.) "Այլ եւս խրատ ունիցիս՝ առ սուրբ աստուածածնին։„ Սկիզբն. "Աստուածածին ամենօրհնեալ, դպրապատանս մեր ընկալ։„

3. Թղ. 17. "Այլ եւս խրատ պիտանացու եւ բարի։„ Սկիզբն. "Արթուն եղերուք, արթուն իմաստուն։„

4. Թղ. 102a. Պատարագամատոյց (սարկաւագի եւ դպրոյ մասը)։

Հմմտ. Թիւ. 27։

5. Թղ. 186a. (Յիշատակարանէն եւ բոլոր.) նոր ձեռքէ մը գրուած. "Երգ առ Սուրբ Հոգին։„ Սկիզբն. "Ելկ առ մեզ աստեղծող սուրբ Հոգին.

Մատաց ծառայից քոց այլ արա։„ եւն։

Վերջ առն՝ չորեքտասնեան։

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ։ 1. Թղ. 24a. կարմրաւ. "Եւ ապա սկսանին կանոն-գլխներն կարգաւ. Սիրելոյդ զքեզ ասէր զաւրութենէն ինչեւ ի գոն (հմտ-ուտիւ-յ-դէ-). զնշանն կու գրենք թէ որոնէ(՞) ինչ ձայն եւ զմեղաւոր գծողն. կարդացող. յիշէ՞- ասէր ողորմեսցի. եւ քրիստոս զինքն յիշէ ամէն։„

2. Գլխ-որ յիշատակն։ Թղ. 183b. "Փառք.... Արդ գրեցաւ ոգեւոր-էջ-ս յաշխարհս Իլի-ոյ. ի քաղաքն Կ-ոդնէ ի գառն եւ ի տրաւում ժամանակի.... պիղծ եւ անաւրէն հուսում ազգն. անուամբ կոչեցեալ. չՊոկասն Խմեէլնեցքիչն. որ հինգ ամ պաշարեալ. սառապեալ. եւ գերեալ զաշխարհս իլխաց. գքաղաքս. եւ զգիւղս. եւ զգաւառս. զգիւղաքաղաքս. զժամն. զժամատեղս. զքահանայս, եւ զկարդացողս. զկենդանիս. եւ զմեռեալս. եւ զամենայն ինչ ի սեւ անկանէր. եւ ի ձեռն հասաներ. նա անխնայաբար. եւ անողորմաբար. տանջեալ. գերէր. եւ տայր ի ձեռս այլազգեաց. որ կուչուէին թաթար ազգն.... իւր գառողութեամբ. եւ հնարիւք սատանայիւք (Պոկասն) առներ զինչ եւ կամէր։ Արդ հայցեմք ի Քրիստոսէ.... զմեզ զամենեսեան գհաւատացեալս ազատեսցէ ի նորա անհաւատին ձեռանէն ամէն։ Արդ վասն Իսդրիլոյ Իլ-որ-ս Իմ-ոյ. Բան գ-ոս որդոյ տէրն Երեմ-ի մա-ր-գ-ոյն. ի սուրբ եկեղեցին. է տալ-ն Զ-մ-ոց-ոյ. վասն իւր արեւուն. եւ բնկերին եւ գուսարդոյն. եւ ծնողացն ննջեցելոց հոգուն։ Զոր տէր ասաւաած բարով վայել տայցէ իւրանց քահանայից եւ Բան միոնին ամէն։ Արդ գրեցաւ ի յաբեթական Մեծ աւանմրիս. Ռ·ՃԾ. ամին. եւ ի մայիս Ի·Ի·ին։ ի հայրապետութեան սուրբ Լիզիածնա. Տեառն Տէր Փիլիպպոս կաթուղիկոսին. ի յառաջնորդութեան. խառնակի ժամուն ոչ այս եւ ոչ այն. այլ մեացեալ վասն գայլոյ պարան թորոսովից Տէր Նիկողայոսին. եւ ի թագաւորութեան Նան քաժիմիրին։ Գրեալ զաս խեղճ. եւ անճարակ. մեղաւոր եւ անարժան ծառայ ասացներուդ կոխան. Վ-որ-ի-ս որդոյ Պարան քրիստոփ Մուսթաֆային։ Հայցեմ զձեզ. հարք իմ եւ եղբայրք. ով որ կարդայ, եւ աւրինակէ. զիս զմեղաւորս.... յիշել զի ձանձրանայք. եւ զյիշողն քրիստոս ասասուած յիշէ„ եւն։

20.

ՅՈՒՌՈՒԹ-ԳԻՐ

Cod. Arm. 20. — ՌՃԼԴ = 1685։

Մի միայն երկայն Բաթ-ի չէրտ մը, երկայնութիւն 5 մատր, եւ լայնութիւն 10 cm. — ՆԻՒԹ. թուղթ։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆԱՔ. մարուր պահուած։ — ԳԻՐ. նոտրագիր։ — ԽՈՐԱԴԻՐՔ այլեւայլ կամ նմանը կարմիր։ Մէջը կան ութ ՊԱՏԿԵՐՔ եւ շատ մը զարդարուն բոլորակներ մէջը հմայութեան բաներ գրուած։ — ԺԱՄԱՆԱԿ գրութեան. ՌՃԼԴ (= 1685։) — ՏԷՐ. "Ծառայ աստուծոյ Մէլիք։" — ԳՐԻՉԸ եւ ՏՊԸՆ չի յիշուիր։ — ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ունի վարի կողմը։

Գրչութիւնս է Յ-ոոոոՒ-ՔԷԷ, որուն մէջ կան բանաձեւք հմայութեանց, կէնոոՒՒ-ի միեւնոյն բանաձեւին այլեւայլ նկարուք եւ գծերով եւ տառերով, եւ այլեւայլ աղօթներով։ Նախ կայ՝

1. "Գիր վասն թպլայի կապելոյ եւ ամենայն չար գիւի իւալի(՞) որ կապի ի դիմաց ծառայիս Աստուծոյ Մէլիքին ամէն։"
2. "Աղօթք թպլայի կապելոյ իւալի։"
3. "Աղօթք դաւակ ծնանելոյ։"
4. "Աղօթք թպլայի կապելոյ իւալի որ կապի ի դիմացն ծառայիս Աստուծոյ. Մէլիքին ամէն։"
5. "Այլ աղօթք վասն կապանաց դիւայ թպլայի. իւալի որ կապի եւ հալածի ի դիմաց ծառայիս Աստուծոյ։"
6. "Այս է ալիմն որ թբրի, թպլայի ամէն։" Այլանդակ ձեւեր, գրերու կոյս մը։ Բանաձեւն էրէ անգամ կրկնուած է։
7. "Աղօթք թպլայի կապելոյ իւալի եւն։" Հմմտ. 4։
8. (կարմրոո։) "Աղօթք թպլայի կապելոյ իւալի ամէն։"
9. (կարմիր։) "Աղօթք թպլայի եւն։" Հմմտ. 4։
10. Վեց պարիկներ։
11. Հաւատով խոստովանիմ։
12. Պատկեր Սուրբ Աստուածածնի։
13. Զարդարուն բոլորակ, որոնց մէջ կայ "Աղօթք սուրբ կոյս Մարիամ Աստուածածնին։"
14. Նարեկացւոյ որդի Աստուծոյ։
15. Պատկեր։
16. Կրկին անգամ. "Աղօթք թպլային իւալի։"

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ։ "Գրեցաւ Հմայիլ ի թվին հայոց. ՌՃԼԴ ի յունվարի ՀԵ. օրն եշաբթի. ի վայելումն ծառայիս Աստուծոյ Մէլիքին Աստուած բարով վայելել տացէ եւ յետ ասասեացս ելանելոյն զերկնից սուրբ արքայութիւն պարգեւեսցէ ամէն։ Հայր մեր որ յերկինս սուրբ եղիցի անուն քո եկեսցէ արքայու։"

21.

ՆԿԱՐՔ ԵՒ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Cod. Arm. 21. — ՌՃԼԷ = 1688։

ԹՈՒՂԹՔ 38։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 29×19 cm. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ միասին 23—24×16 cm. — ՏՈՂՔ 31։ — ՆԻՒԹ. թուղթ հաստ եւ ոչ ողորկեալ։ — ԿԱՊՄ. նոր. եւրոպական։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆԱՔ. լաւ վիճակի մէջ։ — ԳԻՐ. նոտրգիր. նոր եւ ոչ շատ մարուր։ — ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԵՆՆՆՑ մէջ սկզբան "Թվ." (= Թվին) բառը միշտ զարդաձեւով. կան նոյնպէս ուրիշ զարդաձեւեր (թղ. 24b եւն)։ — ԴԱՏԱՐԿ են թղ. 1b. 2—6a. 7a. 8a. 14a. 20a. 21a. 36b. 38b։ — ԳԻՐՔԻ ժողովածու է ՆԿԱՐՆԵՐՈՒ, ուր կան նկարը տանց, անձանց, ծաղիկը, շրջանակը զարդարուն եւն հեղինեան նկարուած՝ հանդերձ յիշատակագրութեամբը. այսպէս թղ. 6b. 7b. 8b. 9a. 9b. 10a (Դոր Յ-ոեն կ'երեւայ.) 10b. 11a. 20b. 21b. 24a. 26b. 27a. 28b. 30b. 36a. 37a. 37b։ — ԺԱՄԱՆԱԿ. ՌՃԼԶ — ՌՃԼԷ (= 1687—1688։) — ԳՐԻՉ եւ ՆԿԱՐԻՉ. "ձեռամբ անարժանի եւ անպիտան մեղայսիրիս" Գաբրիել անուն։ — ՏՊԳԻ. "ի Պասալոլ։" — ՏԷՐ. զրիչը։ ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. զրեթէ բովանդակ գիրքը յիշատակարան է, զոր մի առ մի կը դնենք։

Ասանանս է ոչ բուն գրութիւն, այլ հաւատոյ տեսոր մը Նոյոոյ հանդերձ այլեւայլ յիշատակագրութեամբք. բայց կան նաեւ քանի մը մանր գրութիւնք խառն նիւթով։ Նկարներուն վրան եւ ներքեւը գրուած են յիշատակագրութիւնք։

1. Թղ. 1a. Յիշատակագրութիւնք ժամանակագրականք։

"Թվին. 1696։ Նոյեմբեր։ 15։ ի Պոոլսի։ Էր ընտանեաց։ — Եւ ի հայոց Թվին. ՌՃԼԵ. Նոյեմբերի. Ե. էինք ի Պոլսոյ։ Այսուհետեւ գիտելին Աստուած է թէ ուր պիտի բնակիմք։"

— "Թվին 1696. Յոգոստոսի ամսոյ. 20։ Պատերազմեցան. Նէմցան ու. Թուրքն. եւ էր Նէմցանու սէրազգէրն Քոուէրէլն սուտն, որ է Լէրոն. ոչ կարացին յաղթել մինանց. ապա սակաւ Թուրքն զէն արաւ Նէմցայու. մէկ քանի ճէնէրալ ինկաւ. մէկն. ճէնէրալ հայերնէրն է այլոց անուն չեմ գիտեր։"

— "Թվին. 1696։ Յուլիսի 15. Փիրինձ Սոոյն հաշտեցաւ հետ Ֆռանցա Թագաւորին։ — Թվին. 1697։ հաշտեցան Ինկիլիզն. ու Ֆելէմէնկն հետ Ֆրան.

ցայու թագաւորին. եւ հաշտեցուցին. եկբատանայ այլ ի հետ ֆրանցուսին։» — «Թվին. 1698։» (էրեւանցի վարդ։)

2. Թղ. 6b. Կապարագրչաւ նկար՝ մկկիթ մը։

3. Հոս դիմաց գրուած են երկու թղթիկներ բարակ թղթի վրայ մանրագիր (19, 5×15 cm.)։

Վրան. «Թվին. 1697. փետրվարի 28. Այլ եւ Հայոց. Թվին. Ուձխաջ. փետրվարի ... իը. գ—ուլվ. գրեցի. այս ատֆատէրս, որ. պառալով խրիտ իմ արեր. Ներշնորհ—. ըռազակ։»

4. Ապա թղթէ մ՚աւելի յուցակ այլեւայլ իրաց գնելուն. այսպէս՝

«Թուրքաց երկրի խարճ. գանակ. ատասն. ժե չէսկի լաւն։ բ. ծիթնար. դեղին թէնէքէ, ծիթնարն. խ. թուվարաի։ ասեղին. ա.ն. գինն. ժզ. չէսկի։

Նկան. իսան սիլի. չալգի. պոյն. ե. թիզ. ու նեզ լինի. գինն. լբ. թուվարաի։ ե.ն։

ածելի. վրան գրվածն. գինն. ժգ. չէսկի ատասն. առանց գիրն. ժբ. չէսկի։

լաւ թուրն. վրան գրված լեալագով. գինն. մկ. մկ. թուրվաի։

օրթա պոյ թուրին. գինն. է. թուվարաի։ գէսաւն. ժբ հատ է։

կնկան մատանց. գինն. լբ. չէսկի. ատուզինրն։ ֆռանցուսի մատանց. գինն. ծ. չէսկի։

հնրմակ սիմ. գինն. ատասն. ժգ.ական չէսկի։ գատախ. գինն. ատասն. է. — ԼԻ — ՄԻ (ուրիշ գրչէ) մանար գանակ. ժա. ատասն. մկ թուվարաի։ աղբզ գոփուզի. գինն. ատասն. բ.ական չէսկի։ սեվ կոթ գանակ. գինն ատասն իե. չէսկուկէս։

գնզին. չախմախ. ատասն. ժբ. ական չէսկի։

պանճուխներ. ճերմակ. գնզին. կապուտ. գինն. ատասն ժե. ական չէսկի։

կարմիր սուտ մրճան, ատասն. գինն. ժբ. ական չէսկի։ առանց գիր գնզին. շամանան. ատասն իե. չէսկի։

վրան գրած. մեծ շամանանը. կան. բ. ն, մկ. ատասն։ գ.ն. մկ ատասն։ զ. ն. մկ. ատասն։ գնեբն. մեկին. ծե. չէսկի. ծ. չէսկի. խե. չէսկի։ մանար մկրատներուն. գինն. ատասն. իդ. չէսկի։ մեծերուն գինն. լե. չէսկի։ օրթա պոյն. լ. չէսկի։ չախու գինն. մկ. մկ. թուվարաի։ ցածն. լաւն. հ. չէսկի ատասն։

մանարներուն. գինն. լաւն. ծ. չէսկի։

մամի մկրատ. ատասն. իե. չէսկի։

եւ այլ մանար. գանակ. ատասն. ծզ. հատ է. գինն. խթ. չէսկի։

մեծ հայլիին գինն. մկ. թուվարաի։

պիպանի։ չաղացներուն. գինն. ի. չէսկի։ օրթայ պոյ հայլիին. գինն. ատուզին. մկ. թուվարաի։

Ներբնգէաքու մատանեատանուն. գինն. ատուզինան 45 ական. չէսկի. լաւն. ու ցածն. մկ զմկի. վրայ։

չախման քարն. ճ. մկ. թինֆ։ քառթայ լաւն. է. չէսկի. ցածն. 6։ չէսկի։ աւել. 26.ն. ծզ. չէսկի։»

5. Թղ. 7b. գունաւոր՝ դանգակատուն ունեցող շինչի մը նկար։

Վրան. «Գրեցաւ թվին։ 1697։ Յուլիսի։ 15։ ի Հայոց. թվին. ռաՀզ. յուլիսի ե ի պառալով։»

6. Թղ. 8a. գեղեցիկ հինգդատիկոնեան տուն, գունաւոր։

Վրան. «Գրեցաւ թվին. 1697. Յուլիսի ամսոյ 10. ի պառալով։ Եւ ի հայոց թվին. ռաՀզ։ Յունիսի. լ։ Որ է ՈՐՐՈՅ եւ ԳԼՐՈՅ։»

7. 9a. Նկար մարդոյ, արծուի, առիւծ եւ եղն։

Մեկնիչ. «Մարդն քաղաք Մաթէոսին։ Առիւծն արի տիպ. մարկոսին։ Լուկասն հերկող նման եղին Յովհան ոլորոգ ըստ արծուին։» Վրան. Ուրիշ տող տառնաւոր մը նշնիմաստ։

8. Թղ. 9b. Պատկեր եկեղեցւոյ, գեղեցիկ։

Տակը. «St. Stephan» (վիեննա Ս. Ստեփանոս եկեղեցին)։ Վրան. «Գրեցաւ թվին 1697։ Յունիսի ամսոյ. 22։ ի Պառալով։ Եւ ի վիեննայս ՈՐՐԻ ԸՆԻՆ եկեղեցին, որ է եպիսկոպոսարան եւ ի դուռ ՈՐՐ ԴԷ։» Թղ. 10a (նոր ձեռքէ) երեւ բնագոյ նկար։

9. Թղ. 10b. Եկեղեցւոյ մը նկար։

Տակը. «Գրեցաւ թվին. 1697։ Յունիսի 15. Եւ ի հայոց. ռաՀզ. յունիսի. ե. ի պառալով։» — Մէջը՝ վերի կողմը գրուած. «Եւ է սուրբ Էջմիածնա եկեղեցին. որ է աթոռ սրբոյն Գրիգորի հայասատանեաց լուսաւորչի։»

10. Թղ. 11a. Եկեղեցի եւ Ս. Պետրոս առաքելոյ նկար։

Տակը. «Գրեցաւ թվին 1697։ մայիսի 10։ ի պառալով։ Եւ ի հայոց. ռաՀզ։ մարտի ի։» Վրան։ «Եւ է սրբոյն առաքելոյն. Պետրոսի եկեղեցին. որ է հռոմ. եւ է վեմ հաւատոյ։»

11. Թղ. 11b. գրուած է.

«Զամն լուսաւորչին այսպէս արա։ Կալ փա եւ գՀայոց մեծ թուականն ի վերա ըեր եւ այն է։ Լիմ կամիցիս գիտել գարագլուխ առնել։ Յառաջնոյ դարուն ենովք յերկինս փոխեցաւ։ Զ. դարուն ըՀեղեղն եկն յաշխարհս» եւն։ Վերջ. «Յազամայ մինչեւ ի ծնունդն Քրիստոսի ըստ Եպիփանու. բշ ամ. է. եւ ըստ այլոց. բ. ամ. կ. գ։ եւ ըստ հրէից եւ շամարտացւոց. ա. ամ. եւ ըստ եսթանասանից. բ. ճ. գ. ը. ամ։»

12. Թղ. 12a. «Յաղագս ժամուց։» Յուցակ տուրնջեան եւ գիշերոյ ժամուց։

Տակը. «Եւ այլ. Թվին. հայոց. երբ լինի. ռաՀբ. պատարատ կաց. որ ծառաստիկ է յունաց. եւ հայոց։ զե. տարին. անգամ կու ծռեն զատիին. հայբ. եւ ունք։ չեմ գիտեր. թէ որն է ըստոյգ. կամ որն է ծուռ։»

13. Թղ. 12b. Ցիշատակագիր ժամանակագրութիւնք։

«Թվ. 1696. Յունիսի. 10։ Մնաւ Լէհայ թագաւորն. որ էր սոպէցկին։ ի վարշով. եւ ունի. երկք որդի. եւ մէկ. գուստր։ Մեծ որդոյն անուն է՝ Եաքուփ. Փոքրիկ որդոյն անուն է. Աղեքսանդրի։ եւ փոքր որդոյն անուն է կոստանդին. եւ գուստրն տուեր է. տուքս տու պավերան։ Մեծ որդին Յեսքուպն տուեր է եկբատանայ քէնին եւ է պատճառեր եկբատանայ։

Թվին 1697. Յոդոսատոսի. 15. Թագաւոր քուրվիրշան սաքն ի լեհաց ազգին, որ էր լոթռան. եւ եղեւ կախթուլիկ, ապա. լեհաց մեծ իշխանքն կէսն կուղին դինքն. կեան չէ։

Թվ. 1696. Յուլիսի ամսոյ 10. Մոսկովու թագաւորն. առաւ. ազախ վերայով։ Եւ ի հայոց Թվին. ռ.Ճ. խե. Յունիսի. լ։"

14. Թղ. 13a. գրուած է այսպէս։

Վրն. "1686» "Թվ. հայոց. ռ.Ճլգ. լաթենացոց։ 1686։ եւ ելի Սեպտեմբերի. 20։ Թուրքաց երկրէն. պ(է)լրդատու. ի Պուտիմ. անտի. Գոմորան. որ է Մատճարու երկիր. Անտի. Յեանրդ։ Անտի Հոկտեմբերի. 1։ ելի ի Վիննա որ է Պէջ։ Եւ է թախտ. Ինֆերատորին։

Թվ. ռ.Ճլ։ին եւ լաթենացոց 1686։ Եւ պտակ առի որ է ամուսնանալ. ի Վիննայ։ Յունվարի. 15։ Սուրբ Ըստեփաննոս եկեղեցին. որ է եպիսկոպոսարան։

Թվին։ 1685։ եւ ի հայոց Թվին. ռ.Ճլգ.ին։ Սուլթան մէհմէտ. իջեցուցին իւր թախտէն եւ իւր եղբայր սուլթան սուլէյմանն թագաւորեցուցին ի կոստանդնուպօլիս։ զսուլթան մէհմէտն կեօղ խափսին դրին. եւ մեռաւ. այնպէս։ Դարձեալ. Թվին. 1687. մեռաւ սուլթան սուլէյմանն. եւ թագաւորեաց իւր եղբայրն։ Սուլթան ահմէտն։ Եւ ի հայոց Թվին. ռ.Ճլգ։

Թվին. 1686։ եւ ի հայոց. ռ.Ճլե։ին. Սեպտեմբերի. 2։ օրն. բշրթի. կէս օրէն եւոյ. բ. ժամուն Նէմցոյս ազգն առաւ ի Պուտիմ. ի Թուրքէն. եւ էր պուտիմա. մէջն. վեզիր ապտի փաշան. յէնիչէրի աղայութենէ ելած էր։ եւ այլ սուլէյման փաշան որ էր քեահեայ պէկութենէ ելած. եւ այլ կիշի ահմէտ աղան էր քեահեայ պէկի։ եւ էր. յերլի յէնիչէրի աղասի էր սաքչալի մէհմէտ աղան. որ մէմ աղա օղլի կասեն իւրան։ Սուլէյման փաշան կիշի ահմէտ աղան. եւ սաքչալի մէհմէտ աղան գերի եղան. եւ գին ավին ելան։ ապա ապտի փաշան. բռնանցին. Նէմցիներն. յիւրուշ եղած օրն....։

Եւ այլ այս տարոյ մէջն. Հոկտեմբերի ամսոյ. գնացի փիրինձ լոյն որ է մարկուօֆ աէ պօան. էառ փէշոյ. շքլօվուշ. եւ գափուշվար։ — Դարձեալ։ Թվին 1687։ եւ ի հայոց. ռ.Ճլգ.ին. Յոդոսատոսի. 25։ Նէմցան առաւ օսէկ. եւ փոճօղայ։ եւ էր սէրադդէր ճէնէրալ տանի վէժթն։

Թղ. 13b. "Թվին. 1688։ եւ ի հայոց. ռ.Ճլէ.ին։ Յունվարի. 9։ Նէմցան առաւ էկրէ վերայով։ եւ շատ այլազգի քրիստոնէ եղաւ մնաց. էկրէ։ եւ ի այն ամսոյ եփրատօրն. իւր որդին թագաւոր արաւ մատճարու. ի փոժան։ — Թվին. 1688։ եւ ի հայոց. ռ.Ճլէ. Յունիսի. ամսոյ. 5. Նէմցան առաւ բրատոնի պէլրդատ վերայով. եւ էր միջի փաշան աէրէնտէցի շէյխ օղլի ահմէտ փաշան. երեսաղրներթն. եւ ինքն ու միջի լինող թուրքն ելան գնացին. դէպի թունայու պէլրդատ։

Թվին։ 1688։ քուրֆիրշան. որ է տուքայ տաւ պավերան. սա էառ. մեծ պէլրդատան. ի թուրքէն. յիւրուշով։ Սեպտեմբերի ամսոյ։ 15։

Դարձեալ. Թվին։ 1689։ եւ ի հայոց ռ.Ճլը. Յունիսի. 5։ առին. Սէկէվլեթար վերայով, միջի թուրքն. ճամբեցին դէպի. սոֆիայ։

Թվին։ 1690։ առին գանիժայ. վերայով, որ է սէկեթվարու. գ. օրէն ճանապարհ ի ներս։

Դարձեալ. Թվին։ 1691։ առին դվարաս. վերայով, եւ էր նէմցայու ազգերին սէրադդէրն. ճէնէրալ հայիդլերն. սա էառ. վարաս։

Թվ. 1691։ մարտի ամսոյ։ 12։ բստամպօլ. թագաւորեաց։ Սուլթան մուստաֆայն. որ է որդի սուլթան մէհմէտին, եւ ի հայոց թվին. ռ.Ճլգ. Մարտի. բ. թագաւորեաց սուլթան մուստաֆան, ի կոստանդինուպօլիս։"

Թղ. 14a. դատարկ։

Թղ. 14b. ժամանակագրութիւն։ "Թվին. 1682։ էյի Պաղտատ. Սեպտեմբերի ամսոյ 5։ Եւոյ նաւէն մտայ գնացի Պասրա։ Դարձեալ. նոյեմբերի. 30։ դարձեալ. ելի. ի Պաղտատ. Անտի քէրքիւտ։ Անտի. մուսուլ։ Անտի մէրտին։ Եւոյ տիարպէքիր։ Փեբրվարի. 20։ ելայ տիարպէքիրու։ Յարութեան օրն ելի ի սերբատիայ։ Նոր կիւրակի ելի թօխաթ. մայրս տեսի։ Եւոյ ելայ թօխաթու Մայիսի. 25։ ելի զիլէ։ անտի էնկիւռի։ եւոյ պէկիպազարի։ անտի. բստամպօլ։ Բստամպօլու ելայ. Յունիսի. 28։ ելի Պէլրդատ։ Եւոյ. Պուտիմ. Յոդոսատոսի. 30։ հասայ ի պուտիմ։ Նստայ հոն։

Թվին։ 1685։ Սեպտեմբերի։ 12. Նէմցան առաւ ույվարս. եւ էր ույվարու մէջն առնուաւ խոճ օղլին փաշայ։ եւ էր նէմցայու սէրադդէրն տուքաս լօրէնն որ հէրգուկ կասէին ալամանակ. 45. օր ծեծ ույվարու բերթն եւոյ յիւրուշով առաւ։ մէջի տաճիկքն ամէնն կոտորեցին։

Դարձեալ. իմ կողակիցս ույվարու է. եւ էր ազգաս այլազգի եւ մեծի զարմ։ որ ժամ որ նէմցայու ասկէրն ույվար առաւ սա այն ժամ գերի եղաւ անտի. ուղարկեցինք. Վիննայ զինքն. բ. դատերովն. եւ փորբ դուսարն. խիստ սիրուն էր. եւ էր. գ. տարեկան. նա առաւ փիրինձ տավզլն. մերն կամաւն. եւ ուղարկեաց իւր մօրն. որ տեղ որ է իւր երկիրն. սա մեծ փառաց եւ տեօլվէթի հասաւ։ եւ է անունքն. ժամն. օլամպիկայ պէնէտիքայ։ Եւ ես եւոյ Պասակ առի. հետ բնկերոչս. Վիննայ Յունվարի. 15։ Սուրբ բստեփաննոս եկեղեցին որ է եպիսկոպոսարան, եւ էր այն ժամ այս մեծ գուսարս։ 8։ տարեկան։ Դարձեալ որ ժամ քրիստոնէ եղան։ բնկերոչս կնկայ հայր եղաւ. տիօտաթօն։ եւ դատերքս եղաւ. Եփրատօրին հօֆքօլմատօրին խաթունն. որ է մեծ խաղնատար ասրյ (ոյ-դէ- ուշէէ). երիկն թագաւորին։ Եւ Թվին. 1686։ Դեկտեմբերի. 22։...։"

Թղ. 15a. "Թվին. 1695։ փեբրվարի. 25։ էյի։ Վենետիկ. կեցայ. 8։ օր։ եւոյ ելայ գնացի. փոստով. Պոլոնիայ. Անտի. Ֆլորենցայ. Անտի ալիկուռնայ. Մնացի. 3։ օր։ եւոյ մտայ նաւէն ապրիլի 11 օրն. դշբթի. գնացի. ի մառսիլիայ. Հասանք. 6։ օրն։ Ապրիլի։ 17։ մտանք ի մառսիլիայ որ է ֆռանցուզ թագաւոր հրամանուցն։ եւ է լու. խակէլ.

եւ է քաղքին մէջ տեղն լինանն. որ թագաւորական չէքաւորիքն հոն են ամէն տարի. ճէմն. 40։ չէքաւորի է։ Սուրբն Աղքատ գաղար հոս է նահատակվեր. պատկերն շինած է մէկ աղբիւրի վերայ. որպէս որ գլխատեր են։ եւ այլ մարիամ մակդաղենացուն ճնունց մաղարան հոս է։

Դարձեալ գիտութիւն լինայ ձեր հրամանույն. երբ Ալիկուռնայու նաւն մտնուս գնաս դէպի մառսիլիայ. ծովով. 300 միլ է. ուզենաս կու հանդիպես ծերվայ։ որ ինքն իւրեան տուքայ է։ որպէս. որ կրան տուքան. Ֆլորէնցայու։ Եթէ չուզենաս շիտակ կերթաս թօլոն. որ է Ֆռանցայու թագաւորին եւ է մեծ լիման. եւ թագաւորական գուռան նաւերն. որ են պատերազմողք ի վերայ ծովուն. ճէմն 90։ նաւ է։ որ ամենայն ժամ. ձմեռն հոն ղշլայմիշ կանեն։

Թվոյն. 1695։ Յօգոստոսի. 30։ դարձեալ. եկի. ի վենէտիկ մնայի. 4։ օր. եաոյ ելայ վենէտիկու. եկի. աղուստիեայ որ է ավուշփուռք եւ է. օգոստոս կայսերն շինած, հոս է եփրայտորին. թագն. եւ հոս կու լինի կոռնայիին։ Անտի. գնայի. Ներրնպէռք. 4։ օրն. սեպտեմբերի. 1։ Անտի. լայփսիկ որ է քաւրվիրշտն ուքսին. եւ է լոթռան արենաս( ) երկիրն։ Անտի եկի. Պռասլով. որ է շլեզիեայ. եւ է եփրայտորին կէսն ուղղափառ են. եւ կէսն լոթռան են։

Թվոյն. 1695։ Հոկտեմբերի. ամսոյ. 1. ելայ ի Պռասլովու եկի ի լով. Հոկտեմբերի 26։ այսուհետեւ. գիտելին Աստուած. է. թէ այլ ուր պիտի գնամ. եւ մնամ։ կամք տեսան օրհնեալ եղիցի։

Թղ. 15b. Թվ. 1696։ Մայիսի։ 5. ելա լեհայ երկրէն. լովու. ընտանեաքս։ եւ ի հայոց թվոյն. ռ՚ճխե. ապրիլի. 25։ ելայ լովու եկայ Պռասլով, ընտանեաքս, մայիսի։ 28։

Թվոյն. 1693։ Օգոստոսի, 15։ ելա Վիեննայու ընտանեաքս, գնայի. դէպ ի լեհայ երկիրն վարշով։ Անտի Մարտի. 15։ ելա գնայի ի լով։

Թվոյն. 1695։ Յուլիսի։ 10։ ելայ Մառսիլիայու։ գնայի Ալիկուռնա մայթայի նավով։ 8։ օրն հասանք ալիկուռնա։ եւ ի հայոց թվոյն։ ռ՚ճխե. Յունիսի։ 30։ օրն. եշրթի։»

15. Թղ. 16a—17a. Կրօնական խնդիր։ Բաժակի խնդրին վրայ. գրարար։ Որմէ կ՚երեւայ թէ ընդօրինակութիւն է տեղէ մը։

16. Թղ. 17b. Հայատառ. "Լ-ԲԻՆ-Ի Հայր մեր։» "Ողջոյն.» "Հաւատամք»։

— Թղ. 18a. «Լ-ԲԻՆ-Ի Խոսրովանիմ առաջի Աստուծոյ ամենակալին» եւ այլ աղօթք։ — Թղ. 18b. «ԼԻՌ-ՆԻ- ԼԻՌՆ-Ի առ երանուհեղ կոյսն Մարիամ։»

17. Թղ. 19b. "Տամար յունայ։» Այլեւայլ սինակներ վերագրիր լուսնի եւ հրեից դատակի եւն։

18. Թղ. 20b. Ջինանշան աւստրիական։

Վրդ. "1697»։ Տ-ԼԸ. Եփրատոր Հրամանոյն որ է որ է թագաւոր Հռոմայու։ — Գրեցաւ Թվոյն. 1697։ մարտի. 30։ ի Պռասլով։»

19. Թղ. 21b. Պատկեր Աննարատ Յղուիթեան։

Վրդ. "Սուրբ Մարիամ մայր Աստուծոյ. աղօթեայ վասն մեր։» Տ-ԼԸ. «Թվոյն. 1697։ մարտի 31. ի Պռասլով. եւ ի հայոց. ռ՚ճխե. մարտի . . .»

20. Թղ. 22a. Ոտանաւոր մը հայերէն։ Սկիզբն. "Անեղն անսկիզբն Աստուած որ միշտ ինքն անսահման. եւ բաժին սեմայ ազգին զվիճակն փառնկիստան։» Հետաքրքրական է այս կտորս, որ է.

"Անեղն անբսկիզբն Աստուած որ միշտ է անսահման. | եւ բաժին սեմայ ազգին զվիճակն փառնկիստան։ | Անգէն բնակեալ լեզուք թագաւորք արեւմտեան. | անթիւ անհամար զօրքն. բսկիզբն արիական։ | Արժանաժառանգ ունի թագաւորն բսպանիական. | արքայից մեծայ թագաւոր զոր կազմեաց սողոմն արքայն։ | Թագաւոր է կալլիայուց, մեծ հզօր Ֆռանցան է սա. | ի թռանդ մեծայ թագաւոր կոստանդիայ կոստանդի արքայ։ | Այժմ ինփառատուր է նա ի բունէթ(*) աշխարհն ամենայն. | Հնազանդեցան նմայ գալվին ազգն. եւ լոթռան։ | Հարկատու զնա արար բզվենէտիկ եւ ան. քունիայն. | առին մեծ կղզին ցիցիլիայն եւ հասին ի մեծն միլան։ | Ըզփարէս քաղաք թախտ ունին. որ հասանի մինչեւ մառսիլիան. | թօլուն է մեծ լիման կու բնակին նաւերն թագաւորական։ | Քառատուն զատրզոյ ունի զարդարեալ եւ են անանման.| ամառն կելնուն ատան ձմեռն կուգան մառսիլիայն։ | Ամէն զայտրբզոյի մէջ կա գավալեր եւ մեծ զոյպիտան.| եւ կու հրամայեն նոցա որ են աւլատատ պատերազմողական։ | Եւ այլ կան վեց հարիւր մարդ. կէսն թուրք. կէսն գող եւ մարդասպան.| նոքա են թի քաշող, կու հրամայէ նոցա ուրուսկով որ է վարտիան։ | կան եւս այլ մարդիք մէջն որ են ցեղուցեղ արուեստական. | ոմն գնկաւար. ոմն յէլքենճի ոմն թօփ-նետաղական։ | Ի կարգի նոցա է բնակեալ ազգն կայ ասլեան. | թախտ ունին զՖլանտրա որ ելնէ սիրոյն լաւ հուխայն։ | Եւ ի կարգի նոցա անկնի ատան մարգօն եւ յազգն իմդան(*).| զոր փիլիսոփայքն ասեն որ այտնի է պամիւլիայ։ | Նայ է զլուխ քրիստոնէից քաղաքաց որ է մայր նա բատուգական.| զոր Հռոմ ասեն նմայ է աթոռ Հայրապետական։ | Անդէն բնակեալ զլուխ տաքեալքն որ վեմ կոչեցան.| կան քահանայք բազումք ուղատաւորք եկեղեցական։ | Ահա արքաղան փոփն ի նոցա միջին որ է զլուխ թագաւորական.| Եպիսկոպոսունք բնարեալք եւ երկոտասան կարտինայն։ | Սարայն են կարգաւորք առաքինիք սուլտանեալք են խարհրդական.| տիրեն մեծամեծ կղզեաց որ է Ֆռանկ նոցա պահապան։ | Ամուր կղզիք մեծամեծ կրիտէ ու սակռանտիան.| բռատատ մեծքա. կիպրոս ձեզ զլուխ է տօպռանիրան։ | Այս է կայսրն Հռոմայ եփրատորն ազգաս ալամեան.| եւ մեծ է սա ի վեր թագաւորաց ամենայն։ | Ի վիննա քաղաք թախտ ունի, որ է բերթի ու պարիսպ սամ-

*) Գրիգոր Թվոյն. 1697։ մարտի. 30։ ի Պռասլով։»

բական. | ինքն փրկէ զքրիստոնեայքն ի յաղգէն այս մահմետական։ | Եւ մերժ է անհաւատից երկրի. սորա բերդքն, քաղաքն, գաւառքն ամենայն | կու պատերազմին հետ միմեանցմամբ ձմեռ ատրաժամ։ | Յաթենացւոց՝ աշխարհ որ ասի թեսաղոնիկայն. | մեռեալ է ի ասի ի քաղաքն անապօլիսայն։ | Ահայ մուսս արեւու այլ կան ինկիլիզն ու ընկրլիթեռ արքայն | ընակեալ են այն ծովին որ հանեն զձկան ակռան։ | Լի է ի բութանացոց աշխարհն. են անկեալ լեզուք զանազան. | պուլղարք եւ ռաշ ասեն բութնու իրվութն եւ շողցան(՞)։ | Մաճարքն ու լեհին, անկան ի գրագով աշխարհն. ամենայն. | ունին զսեփհական որ հանեի մինչեւ ախքիրման։ | Ի սառնամանիք հիւսիս է ուռուս ազգն ընական. | աշխարհն. նոցա մակով մինչ ի ծովն կասբիական։ | Եւ ազգն նոցա գերօղ է թաթարն նեռողական. | լայնուարձակ անկեալ է նա որ հանեի մինչեւ ի կաֆայն. | Գուռէն ու մկուէն այսոքի ազգայն եւ մեծ սառարան | պաղաշչուին ի հետ նոցա որ ի կողմն է ի վրայ ասն։ | Հոյքն ու պարսին անկան եւ ի կողմն արեւելեան. | թախտ ունին մեծ եւ սիրոյն. որ կու կոչի յիսպահան։ „

21. Թղ. 23a. “Վասն երակ առնելոյ եւ հաճամթի եւ բանքս որ է շիշայ։ „ Սկիզբն. “Լուսինն. 1։ Առաջին օրն ոչ է բարի բորոտութիւն կու բերէ։ „

— Թղ. 23a, 19. տակը “Ջհոտ բանդրանն է. „ “Տեմաս ին խերիմ. ինիչուի ինոի մատայ. ին քելալայ տէրս պզբայ, տէրսիս պարախու քեթնեզս խերիմ։ „

22. Թղ. 23b. “Թվականքս յԱդամայ. մինչեւ ի ջրհեղեղն ամք թ-ոմ-ի.։ „

Այս համեմատութեանց մէջ կան նաեւ հայ ժամանակագրութեան կէտերու համեմատութիւնք։

23. Թղ. 24a. Այլեւայլ ժճռական խօսքեր։

— Թղ. 24b. զարդեր։

24. Թղ. 25a. Ժամանակագրութիւն։

“Թվոյն. 1688։ Յունուարի. 1։ Ծնունդ մարիայ Թրեզին. օրն. գշրթի. կէս օրէն եռայ. 2։ ժամուն. ի Վենետայ։ եւ եղեւ կնքահայրս սորա եփրատորին հօթցոլմատորն. եւ է մեծ խաշնատար. որ է անունն. ըսգալվինիծն։ որ կու բնակի ի Վենետայ։

Եւ ի հայոց Թվոյն, ռՃԼԷ. ին. Յունիսի. իա. օրն. գշրթի. ի Վենետայ։

“Թվոյն. 1695։ Ապրիլի. 23։ գշրթի. կէս օրէն եռայ. 2. ժամուն. ծնաւ Ֆուրուզինայ կասարինան. լէհոց երկիրն. լեվ։ Եւ ի հայոց. ռՃԽգ. ին. ապրիլ է ժգ։ ի լեվ։ որ է լով։ Եւ սորա կնքահայրն է անունն բան քրիստոֆ որ է լազուտն ըսուէգովիչ. եւ այլ բան ասմ. Ենքին կոզակիցն։ որը բնակին ի լով։ եւ են ազգաւ հայ։„

25. Թղ. 25b. Ցանկերէն (հայատառ) առածներ։

26. Թղ. 26b. Նկար Ս. Աստուածածնի, գիրկն Յիսուս։

Վրն. “Ուրախ լեր Մարիամ սուրբ Աստուածածին եւն։„ Տ-ւբ. “Sancta Maria, Սուրբ Մարիամ, մայր Աստուծոյ։„

27. Թղ. 27a. Զարդարուն շրջանակ։ Զարդերուն մէջ գրուած. “Հայոց Թվին. ռՃԼ. է. փետրվարի ամսոյ. ա։„ Տ-ւբ նոյնպէս զարդերու մէջ. “Փետրվարի (1.) 1688 (99) ամսոյ ա. օրն. գշրթի։„ Եւ ապա կը սկսի “Օտանաւոր վասն գինոյ եւ արբեցողութեան ասացեալ։„

28. Թղ. 28a. Հայերէն ժճռական խօսքեր։

29. Թղ. 28b. Նկար Ս. Յովհաննու։

Տ-ւբ. „St. Oannes Baptista.“ Վրն. “Ի նմանութիւն ազաւնոյ սեսեալ զհոգին սուրբ Յովաննէս„ եւն։

30. Թղ. 29a. “Օգոստ. ժա. Տօն Յովհաննու կարապետին եւ մկրտչին. քրիստոսի զոր կարգեաց սուրբ գր գր. լուսաւորիչն մեր։„ Պատմութիւն ի վարուց Ս. Լուսաւորչին։

Նոր ձեռքէ։

31. Թղ. 30a. “Օգոստոսի. ժդ. Տօն է շողակաթին իջման բանին Աստուծոյ ի վաղարշապատ։„

32. Թղ. 31a. Երկու օրինակ նամակագրութեան։

33. Թղ. 31b. Գլուխ Ս. Մատթէոսի։ — Թղ. 32a. “Յաղագս Ողորմութեան„ խօսք մը, որուն կը յաջորդէ (Թղ. 32b) Համառօտ մեկնութիւն Պատարագի։

34. Թղ. 33b. Նամակի օրինակներ։ Սկիզբն. “Յորժամ կամենաս թուխտ գրել վարդապետի։„

— Թղ. 34a. “1691. եւ ի հայոց Թվին. ռՃԽ. Յունվարի. ժ։ Նամակի մ՝օրինակ։

— Թղ. 34էն եռաքը նոր մուծուած թղթիկ մը։

35. Թղ. 34b. Մանր (ժճռական) խօսքերէն եռաքը. “Առաջ էիր ի հայաստան | ելաք ինկաք ի ֆռէնկստան | կերաք ձուկն ու մուկն գորան եւ կրէյան. | եւ ծաղր. եղաք ի մէջ մարդկան։ | Ով որ քանդէ ցանկ հայրենի | նա քրիստոնի է վայրենի. || պատիժս առցէ նա կայրենի։ | Որ ժամ սատանիկ փողն գոչէ. | զաղգս մարդկան զարթուցանէ. | այն ժամ ասէ եկայք բարիք։ | եւ գնացէք յինէն չարիք. | այնժամ ցնծան աշակողմանքք || եւ անչափ ոգան ձախակողմանքք։„ եւ նման բանք. (5 տող.)

36. Թղ. 35b. Եղերքները գիծ եւ վրան զարդեր։

“Թվին 1688 (ռՃԼԷ) փետրվարի. ամսոյ ա.„

Մեծ երէ-թ-ուբ-ս. “Տէր եւ Աստուածն ամենայնի||պարգեւ առնէ իւր ծառայի.||ով հաւատով ի նմայ գիսի||թէզով առնէ գիւր հայցելին.||ով է-բրէրեւ-գու եղկելի.||ծնողացդ օրհնէնքն ի քեզ հանգչի.||ա-բրահամու. խսահակի.||Դաւթեալ. լուսոյ առաւօտի.||զողորմութեանն գուսան բացվի||եւ եւ գնայ եկեղեցի.||եւ աղօթեա. Տէր Աստուած որ քո մեղքն ինքն թողի։ Ամէն։„

— Լ-ուսանդ-ի վրայ. “Փետրվարի ի. ի- դեկ.||գ-ա-կեր ա-ա-ր է ը-ք-ռի.||գարձեալ ամայ ով հանգիպի||թող զիս յիշէ սրտովն լի.||Վերէ։„ Դիմաց էր-ա-ն. “Գրեցաւ ձեռամբ անարժանի եւ անպիտան գ-ը-ա-ր-ի-ի- որ եմ ը-ր-ի-դ այսմ երկրիս անճարակ եմ այս մատենիս։„

37. Թղ. 36b. Նկար։ — Թղ. 37a. Նոր-

կունք (կէսը գունաւոր), նոյնպէս թղ. 37b։ — թղ. 38a. Նկար աւետման։ Մէջտեղ գրուած „Ave Maria ողջոյն gratia Մարիամ լի շնորհաց։„ Այսու կը փակի մատեանը։

Այս անձն է այն՝ զոր կը յիշէ Ռոշքա իւր ժամանակագրութեան մէջ յամի 1695 (Հմմտ. թիւ 6 վերջը), եւ որուն պատապէն՝ գրած թղթերը կը թարգմաներ նոյն Ղեռեսս։ Իւր ծածկագրած թղթերը կան ցայսօր Աւստրիական պիւռանին մէջ. զորանը ուրիշ առթիւ կը տեսնենք։ Իւր կենսագրութիւնը տեսանք նոյն իսկ ձեռագրոյս յիշատակագրութեանց մէջ իւր իսկ գրչէն։

22.

ՀԱՒԱՔԱԾՈՑ

Cod. Arm. 22. — ՌՃԿԲ = 1713 (— 1719)։

Թուղթք 376։ — Մեծութիւն 26, 5×20 cm. — Դրութիւն 20×13. 5. մասամբ միասին, մասամբ երկսին։ — Տողք 27—32, այլեւայլ ըստ գրոց։ — Նիւթ. թուղթ նոր եւ կոշտ. անողորկ։ — Կազմ. նորագոյն. թիկանց կողմն գրուած MS. Armeniaca. Aegyptiaca։ — Հմտդամանք. լաւ։ — Դիր. նոր բոլորգիր. (հերոպական գիրք եղած. բայց մարուր։) — Դատարկ. Զորս թուղթ ի սկզբանէ եւ հինգ վերջէն. դաեւ մէջը տեղ տեղ (գրութեան մը լմննալէն ետքը)։ — Ժամանակ. 1713—4։ — Դրիչ. հայերնազէան Լ-ուրոշ (la Croze)։ — Տեղի. ի Դրեզդ. (նոն թագաւորական գրատան ձեռագիրներէն օրինակած՝ հանդերձ ծանօթութեամբք։) — Տիր. գրիչը։ — Յիշատակագրութիւնք երկու տեսակ են. ա) Անոնք՝ որ նախազաղափարին մէջ կային. եւ զորոնք օրինակած է Լաքրոզ։ Այսպէս Ա. էջ 340։ Բ. 204. 271։ բ) Անոնք՝ զոր ինքն աւելցուցած է. մեծաւ մասամբ միւսոյնն այլեւայլ տեղ կրկնած՝ նախընթացներէն անմիջապէս ետքը։ — Տեղեկութիւն. էջ 5 (մեկնարանի տակը) գրուեր է. Solum volumen continet pag. 738, a La Crozii manu nitide scriptas. — Ձեռագիրս գտնուած է յամի 1849, յուլիս 14. (Suppl. 569)։

Այս՝ատեանս է հաւատոյ այլեւայլ բնդօրինակութեանց, զոր գրած է Լաքրոզ, եւ կցած այլեւայլ տեղեկութիւններ։ Ճոխագոյն է լատիներէն գրուած նոր ձեռքէ։

Սատեանս մէջ կան.

Ա. Մասն (թղ. 1—174։)

Ա. Զորք աւետարանք (օրինակուած Պերլինի ձեռագրէն)։

ա) Մատթէոս. էջ 1։

բ) Մարկոս. էջ 95։

գ) Ղուկաս. էջ 158։

դ) Յովհաննէս. էջ 263։

Յիշատակագրութիւն։ 1. Բուն ձեռագրին վերջը կար գրուած. „Զգաղիրս գրիչս Վ-ոտրոյ Լրնոր եւ զծնողս իմ յիշել աղաչի։„

2. Լ-ուրոշ. էջ 840. „Եւ ես Մագրիոս Վէյ-ոյերը Լ-ուրոշ Ն-ոյեր-ոյ զայս աւետարանագիր գրերեցի ի Բերլին մայրաքաղաքս, առեալ ի ձեռագրեալ մատեանէ, որ ի թագաւորական գրատան պահի. Յամի Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ՌՃԺԴ (= 1714) ի Սարա ամսոյ է։„

Բուն ձեռագիրն է Պերլինի թիւ. Ms. Or. Quart. 12։ Ըստ նոր ցուցակի (N. Karamiantz) Nr. 20։

Բ. Ծանօթութիւնք լատիներէն լեզուաւ գրուած ի Լաքրոզէ՝ ի Մատթէոսէ սուրբն։

Էջ 341—347։ Notae in Matthaeum. Ի սկզբան կայ այս պեղծ-ութիւնը. 1. "Haec quator Evangelia Domini N. J. C., descripta ex Cod. Msto. Bibliothecae Regiae Berolinensis, cum viderem editionem Amsterdamensem Uscani, ad versionem vulgatam saepius editoris ignoratia et superstitione exactum fuisse. Quae sane labes transit ex prima editione ad ceteras omnes, etiam, quod miror, ad Constantam anni D. N. J. C. MDCCV, quae in nulla re ab Amstelodamensi discedit, fatente ipso editore cujus haec verba in fine hujus editionis leguntur. Արդ Եղեւ զրաւ „ եւն։

Հոս գրուած է Ամստերտամի տպագրութեան նախաբանին խօսքերը հանդերձ լատիներէն թարգմանութեամբ, եւ ապա այն օրինակները, որոնց հետ բրած է իւր այս համեմատութիւնը։ Ուստի կ'երեւայ թէ Լաքրոզ միայն ունէր նոր հրատարակել Աւետարանը հայերէն. վասն զի Ռոկանի հրատարակութիւնը Վուլկատային յարմարցուած կը տեսնէր, եւ կ. պ. 1705ին տպածն ալ Ճշդիւ նոյն Ռոկանի տպագրութեան հետ։ Այս պատճառաւ օրինակած է սոյն ձեռագիրը. եւ այլեւայլ ծանօթութիւններ աւելցուցած։ Բովանդակ գործքը հետաքրքրական եւ գովելի աշխատութիւն մըն է. բայց կիսատ. վասն զի հազիւ Մատթէի Զ. գլխոյ համեմատութեան հասեր տպաւեր է։

Բ. Մասն (թղ. 175—310։)

Ա. Էջ 1—204. "Պատմութիւն սրբոյն Յովհաննու Ոսկէբերանի. կոստանդինու. պատրիարգի. եւ տիեզերալոյս եպիսկոպոսապետի եւ վարդապետի ծննդեան, սնանդեան եւ քարոզութեան։„ Սկիզբն. "Ամենեքեան որ ի հնումն գրողք եղեն պատմութեանց։„

Յիշատակագրութիւնք։ 1. Բուն ձեռագրին. (էջ 204.) "Յամի Շերոբի թուականութեանս Հայոց թարգմանեցաւ պատմութիւն վարուց եւ հանգանութեան երիցս երանելոյն հայրապետին Յովհաննու. Ոսկեբերա-

նին. է Յ--ն-ն-ն-ն է Դր-. ի ձեռն սրբազան Ի-ն--գ-Ի-ն Հայոց Տեառն Գ-ր-է-ր-ի. եւ Յիսուսի Քրիստոսի փառք յաւիտեանս. ամէն. եղիցի։»

2. Լաբրոզի. «Եւ ես Մ-գ--ր-ն-- Վ-ա--ի-ր-ը Լ-ի-ը Նանիդ-ոյ զայս տարագրեցի ի Բերլին քաղաք. առնալ ի ձեռագրեալ մատեանէ որ ի թագաւորական գրատունն պահի։

Յամի Քրիստոսի ՌՃԺԳ (= 1713)։ Ի փետրվար ամսոյ իսկ։»

Բուն ձեռագիրն է Պերլինի գրատան Ms. Or. Quart. 161։ Ըստ նոր ցուցակի (N. Karamiantz.) N. 45.

Բ. էջ 205—271։ «Պատմութիւն Սրբոյն Նիկողայոսի արանշելադործի հայրապետին, ծննդեանն, սնանդեանն եւ առաքինի վարուցն եւ ամենայն արանշելեացն եւ կատարմանն մեծ քահանայապետին եւ Ջմիւռնայ Արքեպիսկոպոսին, որ է ի նահանգին Լիկեացւոց մայրաքաղաք եւ այժմ Իզմիր կոչի։» Սկիզբն. «Զամենայն սուրբս եւ զերջանիկ ընտրեալս յԱստուծոյ գովել եւ պատուել յամենեցունց արժան է։»

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ։ 1. Բուն ձեռագրին. «Գրեցաւ Պատմութիւնս ձեռամբ պարոն Ա-ի-ի-ի որդոյ Խ-ի-ի. թվ. ՌՀԹ (= 1630) մարտ թ։»

2. Լ-ի-ր-ի. (Հմմտ. վերը։) Վերջը. «Յամի Քրիստոսի ՌՃԺԳ (= 1713) ի Ապրիլ ամսոյ մեկ. է տրտամ ա--ա-ր։»

Բուն ձեռագիրն է Պերլինի գրատան Ms. Or Quart, 161։ Ըստ նոր ցուցակի N. 45, թիւ 3։

Գ. Մասն (Եթովպականք։) (թղ. 311—372։)

1. (Թղ. 311—346։) էջ 1—69. „Mysteria Litterarum Graecarum... linguâ Aegyptica, Dialecto superioris Aegypti. Descriptus Oxonii ex Codice Huntingtoniano Coptico-Arabico. num. 393. a Paulo Ernesto Jablonskio qui mihi eius describendi copiam fecit. (Խորհուրդք նշանագրային Յունաց։)

Ընդօրինակութիւն արաբ-խպտի ձեռագրէ մը (Huntington-ի. թիւ 393). ընդօրինակողն է Paul Ernest Jablonski.

2. (Թղ. 347—369։) էջ 1—44. Officium Hebdomadis Sanctae apud Aegyptios, excerptum ex Codice Manuscripto Bibliothecae Seguerianae. (Ժամակարգութիւն Սրբոյ Շաբաթու առ Եգիպտացիս։)

էջ 43. տակը. «M. V. L. C. die XX. Decemb. A. 1719.» որմէ կ'իմացուի որ նոյն տարին աւարտեր է իւր այս վերջին յիշատակագրութիւնը. եւ անշուշտ նաեւ այս վերջին ընդօրինակութիւնքը։

3. էջ 45—49. Canon Lectionum per Circulum Anni in Usum Ecclesiarum Aegyptiacarum descript. ex Codice vetustissimo Michaelis Episcopi Damiatensis, qui codex est in bibl. reg. Pariensi (այսպէս ճշդիւ։) (Կանոն ընթերցուածոց ընդ ամն աղջոյն՝ Եկեղեցեաց Եգիպտացւոց, ի հին ձեռագիր օրինակէ Միքայէլի Եպիսկոպոսի)։

23.

ՀԱԻԱՔԱԾՈՅ

Cod. Arm. 23. — ՌՃԿԲ = 1713։

ԹՈՒՂԹՔ 110, էջք (գրեալք) 180: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 26×20 cm. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ 21, 5×15 cm. առաջին մասն երկսիւն, ինչպէս նաեւ այլ տեղ: — ՏՈՂՔ 26—32: — ՆԻՒԹ. թուղթ նոր, այլ պիտի եւ ոչ ողորկ: — ԿԱՋՄ. նոր, կաշեկազմ: Կողի ներսի կողմի պատկերը Մ՝էջր Նշան, որուն մէջ նկարուած (դրոշմեալ) է սրան մը՝ մատենագրարան՝ եւ էջ-ն գրուած. „Dulces ante omnia musae.“ դ-ի-ը. „Deus nobis haec otia fecit.“ եւ ասոր տակը. „C. S. Jordani, et Amicorum.“ — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ. մասուր: — ԳԻՐ. բոլորգիր, եւրոպական ձեռքէ. բայց բաւական մասուր: — ԼԻՍԱՆՑՔ. մութ կարմրաւ: Տեղ տեղ կան շատ մը ծանօթութիւնք մատենագրին՝ լուսանցքի վրայ գրուած: — ԴԱՏԱՐԿ. ի սկզբան 4 եւ ի վերջոյ 17 թուղթ: — ԺԱՄԱՆԱԿ. 1713: — ԳՐԻՉ. հայերէնագէտն Լաբրոզ: — ՏԵՂԻ. Պերլին: — ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ կան բաւական, գրոս մի առ մի կը յիշենք: — ՏԷՐ. գրիչը: — ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ: [Հայսերբական գրատան ձեռագիր ցուցակին մէջ այս ձեռագրին տեղ այս տեղեկութիւնը կայ յիշուած „242 fol. Elementa linguae tataricae, Incoepi describere Berolini die XVII Septembr. anno Domini MDCCXVI Maturinus Veyssiere la Croze ... fol.

1. Grammaticum edidit Parisis Melchisedek Thevenotius.“] — *Ձեռագիրս գտուած է հայսերբական գրատան համար 1849ին, Յուլիսի 14* (Suppl. 568):

Պատեանս է հա-ափածոյ Լաբրոզի ընդօրինակութեանց, թարգմանութեանց եւ այլ ծանօթութեանց։ Ասոր մէջ կան հետեւեալք.

Ա. էջ 1—50։ «Շարադրութիւն Հանրական. վիպասանութեամբ սակս Հայկազանց սեռի. եւ Արշակունեացն գաղթի. ի սկզբանցն ի վախճան. Առացեալ Նեբ-ի-ի եղբօր կաթուղիկոսի Հայոց Տէր Գրիգորիսի յիւրականաբար նախնիս. ի համբակութեան եղով տիս։» — „Compositio Metrica narrationis Historicae de genere Armeniorum et stirpe Arsacidarum, ab initio ad finem versibus descripta. Autore Nerse fratre Domini Gregorii Catholici Armeniorum.“

Այսպէս բովանդակը հանդերձ լատին թարգմանութեամբ՝ վերնագիր դնելով՝ Carmen Histo-

ricum Nersis Patriarchae. Գրութեան առաջին անունը հայ բնագիրն, երկրորդ անունը լատիներէն թարգմանութիւնն է։ Յաղերուն թիւը նշանակուած է լուսանցքի վրայ։

Գրութեանս վերջը, ուր թուականը նշանակող "ի հինգ հարիւր թիւ կատարեալ, եօթանասնից ի նոյն յարեալ„ խօսքերը կան, լուսանցքի վրայ նշանակած է. „A. C. 1121." (Ա՛ Տեառն. 1121։) կան նոյնպէս ուրիշ մանր գիտողութիւնք ի լուսանցս։ Վերջը կայ թուղթ մը մաքուր գրուած, ուր բաց ի ճակատէն՝ գրուած են նաեւ գրոցս նիւթք մանրամասն ասելիք երեւ մ'այսպէս. „... Armenicè et latinè nitide Scriptum; paginis 50, ubi finis Carminis Nersis Patriarchae. — Item a pag. 51. ad 58. exclusivè Sequitur: Carmen Historicum Regis Haithonis, Armenicè cum Versione lat. Item pag. 58. 59. Additio Uscani de Festo Paschatis. Item a pag. 60 ad pag. 104. Math. V. La Croze Notae in Nersem; — Item a pagina 104 ad pag. 122. Ad Carmen Haithonis Regis Annotationes. Et pag. 122 ad pag. 147. Appendix de reliquis Regibus Armeniae Minoris. — Item a pagina 147. ad. 168. Appendix altera, in qua Miscellanea quaedam Geographica utriusque Armeniae et vicinarum Regionum. Descriptio Asiae ex Opusculo Geographico Mosis Chorenensis, edit. Amst. A. C. 1688. Item tandem a pag. 169 ad 180 et finem Addenda."

Արդէն այս յաւելուածը կը ցուցանէ ճշդիւ գրութեանս նիւթերը։

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ։ Ի սկզբան գրուած է Լաբրոզէն այսպէս ճշդիւ. „Descripsi et in linguam Latinam converti ex editione Veneta Poematum Nersis sive libri quem a primis vocibus Armenii appellant Ցիսուս Որդի Jesus ordi. Ibi hoc Poema extat pag. նիա. 421. Liber editus est ի թվական Հայոց հազար եւ դբ. ի հայրապետութեան Հայոց Տեառն Փիլիպպոսի սրբազան կաթուղիկոսի. Id est Aerae Armeniorum anno Millesimo nonagesimo secundo (Christi 1643) Patriarcha Armenorum existente Sanctissimo Domino Catholico Philippo. Berolini A. D. N. J. C. MDCCXIII. Maturinus Veyssiére La Croze.„

Ուստի թարգմանած է այս գրութիւնը Կ. Պոլսոյ 1643ի տպագրութեան բնագրէն, եւ անկէ ընդօրինակած է հայ բնագիրը Լաբրոզ՝ ի Պերլին 1713։

Բ. 1. Էջ 51—57. „Carmen Historicum Haithonis, sive Հեթում, Hethumi, Regis Armeniae editum in fine Bibliorum editionis Amstelodamensis. A. C. 1666, ubi extat pagina պիթ. 829. post Indices, latinitate donatum a me Maturino Veyssiére La Croze." Ուստի եւ Լաբրոզ Ամստերդամի 1666ի տպագրութիւնն Ոսանաւոր պատմութեան Հեթումի լատիներէն թարգմանութեան իրրեւ բնագիր գործածած է։ Վերնագիրն է. „Ոսանաւոր բարեպաշտի թագաւորին Հայոց Հեթում։ Որ ծառայեալս եմ բիւր սխալից „եւն եւն։ Սեան մեկը հայ բնագիր է, միւսը թարգմանութիւն, որուն վերնագիրն է. „Carmen Orthodoxi, pii, εὐσεβοῦς (-սեբ-) Regis Armeniorum Hethumi„ etc.

2. Էջ 58—62. „Additio Uscani de Festo Paschatis."(Ցաւելուած Ոսկանայ վասն ասնի Զատկին։) Սկիզբն. "Նաեւ ի թուոջ փրկչին. ռակբ. (= 1668), խակ ի մերում ռ ճժբ. ին. Նորում ասելոջ գիրն էր բեռն, եւ առաւել պատահեցաւ սղալումն թագաւորի առացեալ սղալումն բազում պատահի մեզ։„

Գ. Այլեւայլ ծանօթութիւնք Լաբրոզի։

1. Էջ 63—103. „Annotationes in Carmen Historicum Nersis Patriarchae." (Ծանօթութիւնք ի վիպասանութիւն Ներսեսի Հայրապետի։)

2. Էջ 104—122. „Ad Carmen Haithonis Regis Annotationes." (Ծանօթութիւնք յՈսանաւորն Հեթումի արքային։)

3. Էջ 123—182. Appendix de reliquis Regibus Armeniae Minoris. (Ցաւելուած վասն այլոց թագաւորաց Փոքրուն Հայոց։)

Դ. 1. Էջ (նոր սկսեալ) 1—146։ Ցուցակ ազգաբանութեան թագաւորաց Հայոց Ցովհաննէսի Տէր Անոյ եւ իշխան Հայոց մեծաց։„ Դիմացը նոյնպէս լատիներէն թարգմանութիւն ի Լաբրոզի սիւն առ սիւն։

2. Էջ (նոր) 134—145. „Excerpta quaedam de Statu Armeniorum sub finem saeculi XIV ex Historia Schildtbergeri Germanice scripta." (Քաղուածք ի գերմաներէն պատմութենէ Շիլդբէրգէրի վասն իրաց Հայոց ի վերջ կոյս ԺԴ. դարու։) Միայն լատ.երէն, երկսիւն գրութեամբ։

Ե. Էջ 146—180. Ցաւելուածք։

1. Էջ 146—168. Հատուած յաշխարհագրութենէ Խորենացւոյ։ (Ասի։) Վերնագիրն լատիներէն թարգմանութեան. „Appendix Altera in qua Miscellanea quaedam Geographica. utriusque Armeniae et vicinarum regionum. Descriptio Asiae ex Opusculo Geographico Mosis Chorenensis editio Amstelodami 1668, Pag. 32." Սկիզբն. "Աշխարհ ընդհանուր Ասիացւոց„ եւ այլն։ Դիմացը սիւն առ սիւն լատիներէն թարգմանութիւն։

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ։ Էջ 168 գրուած է.

"Տրտերեցի եւ Բրդմանէ ի Բերլին ես Մատուրին Վեյսիերը Լաքրոզ Ցամբրիսոսի ԹՎԺԳ (1713). ի Յունիս ամսոյ ԺԶ։"

Descripsi et interpretatus sum Berolini Anno Christi; MDCCXIII. absolvi Junii die XVI.

2. Էջ 169. Պակին մանր յաւելուածք յէջն 98. 98։

3. էջ 170—179. Քաղուածոյք ի գրոց·

ա) Estienne de Lusignan, Histoire Générale de l'Ile et Royaume de Cypre. fol. 72....

բ) էջ 172. (նոյնէն) La Généalogie des Prences d'Armenie Mineure.

գ) էջ 174. (նոյնէն) Généalogie des Roys de l'Arménie.

Կը յիշուին Լեւոն, Կոստանդ, Հեթում, Լեւոն, Թորոս եւ Լեւոն։

դ) էջ 17. (նոյնէն) Les Roys de l'Arménie du sang de Lussignian.

Կը յիշուին Hugues, Յովհաննէս, Լեւոն Դ. Լուսինեան, Լեւոն Լուսինեան որդի Huguesի, եւ Լեւոն Դ. Լուսինեան։

4. էջ 180. Քաղուածոյ երկու կտոր ՅԱՌԱՔԵԼ պատմագրէ։

24.

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Cod. Arm. 24. — ՌՄԻԹ = 1780։

Թուղթք 174, էջք 347: — Մեծութիւն 13×8cm. — Դրութիւն միասիւն 9, 5×5,5cm. — Տողք 19: — Նիւթ. Թուղթ: — Կազմ. նոր: — Հանդամանք. ընդհանրապէս լաւ, բայց ինչ ինչ տեղ փճացած: — Դիր. վերջը բոլորգիր, մաքուր: — Պակաս սկիզբէն քանի մը թուղթ: — Ժամանակ. ՌՄԻԹ (= 1780:) — Գրիչ. "Օվանէս որդի Լուսիկի Դրանձոյի:„ — Տեղի. անորոշ: — Տէր. անշուշտ գրիչը: — Ցուցակագրութիւն. էջ 347: — Տեղեկութիւն: Ձեռագիրս գնուած է 1876, 18/11ին Կ. Պոլսեցի "Արշակ Ալթունեանէն„ թիւ 26ին հետ ի միասին 25 Փլորին արժողութեամբ:

*1. Պատեհանս է Շարակնոց կամ ժողովածու եկեղեցական երգոց բովանդակ տարեւոյ։

Հմմտ. թիւ. 80։

2. Ի վերջոյ երկու մոգալիներ թուղթ, մին երկաթագիր, Աւետարանի հատածք։

Ցուցակագրութիւն։ էջ 347. "Ես Օվանէս որդի Լուսիկ Դրանձոյի թվին. ՌՄԻԹ (= 1780) օգոստոսի ժբ.ին գրեցայ գիրքս ով որ կարդայ նայ յիշէ մէկ հայրմարով որ Աստուած զիւր ներէցեցուն Ցիշէ զերայ մինայել է ինձի իշատակ պուծագ Լորդիրս... զգրենչիս ապրօրը...„

25.

ՊԱՐԶԱՑՈՒՄԱՐ

Cod. Arm. 25. ՌԺԴ = 1565։

Թուղթք ժ եւ 121: — Մեծութիւն 9×6, 5 cm. — Դրութիւն միասիւն, 7, 5×4, 5 cm. — Տողք 15: — Նիւթ. մսազաղաթ ողորկեալ եւ քարակ: — Կազմ. կաշեկազմ դին ոճով: — Հանդամանք. լաւ ընդհանրապէս. թղթերուն ոմանց մէջը կլոր ծակեր կան (թղ. 79ա. 110, 117:) — Դիր. նստրգիր նոր, մէջակ մաքրութեամբ: Տները կարմիր եւ կապոյտ՝ տկար, նոյնպէս լուսանցազծերը: Կան նաեւ մանր ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ եւ ԶԱՐԴԱԳԻՐՔ: — Դատարկ են ինն թուղթ սկզբէն, նոյնպէս թղ. ժ: — Բոլոր նօթերեկաց սկիզբն ԼՈՒՍԱՆՑԻի վրայ նշանակուած են կարգ ա. բ. գ. նշանագրոյ: — Ժամանակ. ՌԺԴ. (= 1565:) — Գրիչ. "Մինաս տիւներկրցի:„ — Տեղի. "ի յաշխարհս իլախաց, ի քաղաքս Լով:„ — Տէր. անշուշտ գրիչը: — Ցուցակագրութիւնք. էջ սւ,8. թղ. 117ա,. 120ե: Պակաս չեն նաեւ ԼՈՒՍԱՆՑԱԳՐԱԿԱՆ դիտողութիւնք: — Տեղեկութիւնք: Գնուած է 1876ին, 18 Նոյեմբերի, Կ.Պոլսեցի Արշակ Ալթունեանէն: Հմմտ. թիւ 24:

Պատեհանս է Պարզատումար: Ասոր մէջ կայ. թերթ մ'ամբողջ ի սկզբան այլեւայլ նիւթովք նախ քան բուն գրոց սկիզբը: Սկիզբն. "Թվ. Ռ. ԺԴ (= 1565։) Բանալի առաջի գիրն չէն է։ Եւ առանուանէրն ի վերուն խոյն է։ Եւ կարմիր գրած առաջերն նահանջ է։ Իսկ ի մէջ պարզատումարիս, յորժամ տարին նահանջ լինի, գաս եւ հասնիս մարտին ամիս. առաջ մի ի վեր երթես կարգիս, գնաս յաւարան ոչ վրիպիս. Պարզատումարս գովելի, է գեղեցիկ եւ պիտանի. զբոլոր տարին յինքեան ունի. եւ ցուցանէ զամէնն յայտնի։ Ցեւթներեւակն սկսանի. հանվմայեցոց ամսով վարի. մինչ յայտնութիւն բարկենդանի. ի եւ զ. թիւ համարի։ Հինգ հարիւր ամ անցանի. լբ. յարաբարդի. այդքան ամօք վերջքն լինի, դարձեալ յառաջքն սկսանի. է սահմանած անփոխելի. մինչ ի գալուստ Քրիստոսի. որք ընթեռնուք սիրով սրտի. յիշման արէք զմեզ արժանի. զմինս անուն մեղաք ի լի։„

1. Ինն թուղթք սիւնակաց բաժնուած տախտակք, վրան կենդանակերպներ նշանակուած են,

եւ սիւնակաց մէջ բան իւրաքանչիւրին հայ տառեր-
բով։ Զոյ, Կարէտ եւ Խեցգեղէն տառեղաւանց
սիւնակք կարմրաներ են.

Տախտակին ութերորդ էջին տակը գրուած է.
"Հինգհարիւրեակ որ բոլոր նշան կայ այլազգեաց.
պա չի խաբվիք։ Եւ իմ մէջն յոր տուփն այն ծառա-
զաստիկն է որտան կայիք որ զծրողս յիշեա։"

2. (Թերթ ՃԵՒ։) Թղ. 1a. "Պարզագրոմաբ՝
յրնարբ եւ տայգ օրինակէ. անանց եւ յաւիտեան-
կան"։ Գրոցս մէջ կան

ա) "Եօթներեակ Դ.," Վերջ Թղ. 3։

բ) Թղ. 4a. "Եօթներեակ Գ։"

գ) Թղ. 7a. "Եօթներեակ Բ։"

դ) Թղ. 10b. "Եօթներեակ Ա։"

Այս ամենուն գլխաւոր տոներու օրերն ամայ կար-
գաւ եւ ուտերի միջոցները նշանակուած են։ Ապա
նոյն տճով.

ե) "Եօթներեակ Է.," — "Եօթներեակ Զ.
Ե. Դ. Գ. Բ. եւ Ա.," կ'իջնայ՝ մինչեւ Թղ. 33։

զ) Թղ. 33—57b. նոյն տճով. "Եօթներեակ
Է—Ա։"

է) Թղ. 57b—82b. նոյնպէս. "Եօթներեակ
Է—Ա։"

ը) Թղ. 82b—105b. նոյնպէս. "Եօթներեակ
Է—Ա։"

թ) Թղ. 106a—111b. "Եօթներեակ Դ.,"
(կէս։)

3. Թղ. 111b. գրուած է. "Քեզ հանապազ
հանջ է։ զմնացեալն ի փիւրն հարցիր։" — Ասկէ
ետքը կը գրուի (Թղ. 112a.) "Դարձեալ ծանիր ով
ընթերցող։ Հոգւոյ գալստեան կիրակի օրն. բարե-
կենդան է եղիական պահոցն. Սուրբ եղիէն յետեւ.
ը. շաբաթ կուտեմք. լուսաւորչին պատն է։ Լու-
սաւորչին յետեւ. բ. շաբաթ կուտեմք. վարդա-
վառին պատն է։ Խաչէն յետեւ ա. շաբաթ կու-
տեմք. սուրբ. զէորգա պատն է։ Յիսնակմուտէն
յետեւ. բ. շաբաթ կուտեմք. սուրբ յակոբին պատն
է։ Սուրբ սարգսէն յետեւ բ. շաբաթ կուտեմք՝
մեծ պատն է։ Յայսոց մէջն ուտել կամ պակաս չի
պար մինչ ի կատարած աշխարհի։ Ով ընթերցող.
յորժամ տարին նահանջ լինի. փետրվար ամիսն
իբ. օր լինի. եւ յայլն իր։ Ով ընթերցող որ թէ
ծննդեան բարեկենդանն ի գշի. գայ, դույ. գշի.
արա։ Եւ թէ յուրբաթ գայ. գու ի նշի. արա։
Զէրայ բարեկենդանն զպատն չի լուծեր։ բայց
խթուամն կու լուծէ։ Զի ինան (?). է. օր է։ գ. փետ-
վարին ի յեղն կառնու, եւ գ. ի մարտին մուտն.
Երբ նահանջ լինի գ. ի փետրվարէն առնու. եւ գ.
ի մարտէն։" — Թղ. 114a. "Թվին Հայոց ՌՁԳ.
= 1634։) Եօթներեակ. գ։ վերագրին Թ։ Ամ-
լրումն ապրիլ զ. օրն կիրակ. Յայսմ ամի մոլորին
Յոյնք եւ առնեն ծառզդէն. ապրիլ զ։ Պատրաստ
կացէք որ չի խաբվիք։ Մեզ Հայոց ապրիլ ժգ.
զատիկ է։"

Նոյնը գրուած է Հայոց ՌՃՀԸ. ՌՄՀԳ.
ՌՆԶ. ՌԾԻ տարիներուն համար ալ։ — Թղ. 116a.
խոշոր գրով. "Մէկ շրջանն ՃԼԹ. ամ է. ի մէկ
շրջան՝ ե անգամ մոլորին Յոյնք. եւ այլ ազգ յրիս-
տոնեայք բաց ի Հայոց։"

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ։ 1. Թղ. 117a.
բոլորգիր, Ֆա---որ յէլ-ոլ-որ։ "Արդ գրեցաւ գր-
զագրոմաբ՝ ի լաւ եւ յընտիր օրինակէ. ի յաշխարհս
Իւ-ի-ոյ. ի քաղաքս՝ Լ-Վ. ի թագաւորութեանն գրուլ
ժիլիզդ՝ ակոսոսին (ոմն է Լ---ոնդ՝ 1548—1572). ի
կաթողիկոսութեան սուրբ Էջմիածնի, տէր Ատ-ի-ոն-
-ոնդ-ոյ. ի յարհիեպիսկոպոսութեան՝ այս աշխարհիս
տէր գրիգոր վարդապետի վանեցւոյ. ի թվականու-
թեան հայկազան տոմարի ՌԺԴ (=1565) ա(ն-ի)ֆ.
յամսեանն օգոստոսի՝ Եղեւ գրաւ՝ Մ՝ագաղաթի պարզա-
տումարի. Ձեռամբ թերավարժ գրչի, Մինա-ս Նոգ-ի,
գ-ի-ի-ոյ-ոյ. Ծերացեալ ալեաք գծագրեցի։ Ի-ոգ-ոյ
գալով. սակաւ պակաս։ Երես անկեալ կազալեմ զգա-
ղափարողդ. որ զմեզ յիշէք՝ գով հայր մեղրի։ Զեզ
յիշողդդ՝ եւ մեզ յիշեցէք ողորմա-
ցի՝ յաւուր փառանգամ գալստեանն. Ամէն։"

2. Թղ. 120b. Անընթեռնելի քիչ մը գրութիւն
Ասոր վրայ նոր յեր-ի մը գրեր է անճառնի գրով. "Մէկ
սուգման մը սեւ. մէկ օրգելան մը ճօլճել. մէկ շապիք
ճօլճէն ըմա կերցգէն գեղ ի վեր ըլա ու. մէկ շապիք մը
հասա կրտավէ։" — Անընթեռնելի գրութիւն կայ նաեւ.
Թղ. 121a.

26.

ԳԻՐՔ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Cod. Arm. 26. — ՌՃԻԴ = 1675։

ԹՈՒՂԹՔ 139։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 26×20 cm. — ԴՐՈՒԹԻՒՆ երեսին 19×14, 5 cm. — ՏՈՂՔ 35։ — ՆԻՒԹ. թուղթ ալնդ եւ անողորկ։ — ԿԱՆԶՄ. կանչեկազմ հին տոմով, երկու կողին մէջ տեղն զինանշան կայ. ծիրանաւորի գլխարկ ծոփերով, վրան et apostolice գրուած, ալ անկիւնը Դաւոն Աստուծոյ եւ աստղ, ձախ անկիւնը՝ նետ. մէջտեղ՝ երկու թեւաւոր առիւծ թաթերնին բոլորակի մը վրայ դրած. որուն վրայ խաչ կայ եւ այլ նշաններ։ Տակը "1668 (.)։" — ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹԻՒՆ. ընդհանրապէս լաւ։ — ԳԻՐ. բոլորգիր մեծ. տեսակ։ — ԽՈՐԱԳԻՐՔ եւ ՍԿԶՄՆԱՏԱՌՔ ի սկզբան կարմիր։ — ԴԱՏԱՐԿ են Թղ. 10b. 62b. 63a. 63b. 129. նոյնպէս սկիզբն 2. վերջն 3 թուղթ։ Տեղ տեղ շատ յոսի է գրութիւնն, մանաւանդ Թղ. 135—139։ — ԺԱՄԱՆԱԿ. ՌՃԻԴ = 1675։) — ԳՐԻՉ

«Նիկողայոս արքեպիսկոպոս Լեվա Հայոց։» — ՏԵՂԻ. Հռոմ։ — ՏԼՐ. զրիչը։ — ՑԻՇԱՑԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Թղ. 9b, 62a. 135b.

* Ա՝ասեանս է Գէորգ Յեռնադրուիան։

1. Թղ. 1a. «Սկիզբն Աստիճանաց կղերիկասայ։»

2. Թղ. 4a.—9b. Փոքր աստիճանք։

3. Թղ. 11a.—62a. Ձեռնադրութիւն եպիսկոպոսութեան։

4. Թղ. 62b. Պատարագէն մաս մը։

5. Թղ. 64a. Կիսատարկաւագութիւն։

6. Թղ. 70b. Սարկաւագութիւն։

7. Թղ. 85b. Քահանայութիւն։

Ասոնցմէ զատ կան քանի մը կտորներ.

8. Թղ. 125b. «Կարգ աքեմաւորաց զոր ա-բարեալ է սուրբն Դիոդորոս եպիսկոպոս Պամբիւյացոյ քաղաքին, հրամանաւ մեծին Անդոնի։» Սկիզբն. «Եպիսկոպոսն ասէ զաղօթս. Աստուած յաւիտենական կատարեալ իսկութեամբ։»

9. Թղ. 134b. «Աւրհնութիւն վեղարի։» Սկիզբն. «Եպիսկոպոս ասէ. Աղաչեմ զքեզ տէր Յիսուս Քրիստոս։»

10. Թղ. 136a—139a. «Կարգ իշխանութիւն տալոյ վանայ հօր Հօրն բոլոր սովորութեան ուղղափառ եկեղեցւոյ եւ բոլոր հրամանի Մեծի սրբոյն Հօրն մերոյ Անտոնի Անապատաւորի։»

ՑԻՇԱՑԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ։ 1. Թղ. 9b. Փոքր աստիճաններէն վերջը. «Մինչեւ ցայս վայրս կարէ ամուսնանալ. եւ անոի յառաջ ոչ կարէ։ ամուսնանալ. Հինգերորդ աստիճանէս այսպէս իմացիր. եւ յիշեա։ Նէ՝ղայս Աբրահամ՝ Լիւ Հայոց ղայ-յեռնադրուիան։ Խորիսայ է գնն Հռոմ. ՌԼ. ՌՃԻԴ. մարտի ԺԸ. ըստ հայոց ի՝ ըստ ֆռանկաց 1675. մարտի 26։» Վերջին մասէն սկսեալ նոր ձեռք մը այլեւայլ փոփոխութիւն ըրեր է, որով դժուար եղած է տակինը կարդալ. (մը Նորբերտ գրածն է վրան գրուածը։) Տակինն՝ որչափ կարելի է առեղծուլ է. «... Զնիկողայոս արքեպիսկոպոս Լեվա Հայոց որ զձեռնադրութիւն... էրեալ է ի մեծն Հռոմ...»

2. Թղ. 62a. «Կատարեցաւ այս ձեռնադրութեան գիրքս ի մեծն Հռոմ. ձեռամբ մեղաւորիս Լեվա Արքեպիսկոպոսի եւ առաջնորդի Պոլսանայ. յերկրի Հայոց ազգի. թվ. ՌԻԴ (պոլս ի Ռ). մարտի. ի. ըստ հայոց եւ ըստ ֆռանկաց ՌՈՀԵ (=1675). ի մարտի ամսոյ ի։»

3. Թղ. 135b. «Նշ զմեղաւոր Նիկողայոս Արքեպիսկոպոս Լեվա հայոց եւ Պոլսանայ երկրի առաջնորդ յիշեցէք աղաչեմ։»

Հմմտ. Թիւ 28։ — Նիկողայոս ձեռագիրն օրինակած է ի պէտս իւր, վասն զի ճշդիւ այս տարին ձեռնադրեց ի Հռոմ իւր յաջորդ զՏէր Վարդան Ցունանեան, ինչպէս կը պատմէ Սուփհանոս Ռոշքա իւր ժամանակագրութեան մէջ յամին 1675 (Ձեռ. Մատ. Վիեննա. թիւ. 7 Ր։)

27.

ՊԱՏԱՐԱԳԱՄԱՏՈՅՑ

Cod. Arm. 27. — ՌՃԺԳ = 1664։

ԹՈՒՂԹՔ 26։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 28, 5×20 cm. — ԴՐՈՒԹԻՒՆ երկայն 20×13 cm. — ՏՈՂՔ 36։ — ՆԻՒԹ. թուղթ հին եւ շատ տեղ մաշած։ — ԿԱՋՄ. արեւելեան բայրայած։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ. շատ տեղ մաշած։ — ԳԻՐ. ըստրգոյն, մինչեւ մաքրութեամբ։ — ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ գծերն երեքգծեան զունաւոր։ — Մարբուր են նոմանակ ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ, ԽՈՐԱՆՔ եւ ԼՈՒՍԱՆՑԱՋԱՐԴՔ մանուշակագոյն։ — ԽՈՐԱԳԻՐՔ եւ ԾԱՆՕԹԱԳԻՐՔ կարմիր, ՍԿԶՄՆԱՏԱՌՔ մանուշակ։ ՋԱՐԴԱԳԻՐՔ ալ կան։ — Թղ. 11 բիչ մը պատռուած։ Թղ. 14a. նոր ձեռք մը արբազրութիւն մածուցեր եւ ծածկեր է 6 տողի չափ։ Թղ. 19 լուսանցքը պատռուած եւ յաջորդին վրայ կպած։ Թղ. 18 լուսանցքի վրայ ծակ կայ, եւ Թղ. 23 եւ 24 լուսանցքը ջնջուած։ — ԴԱՏԱՐԿ Թղ. 1a. 26b. եւ թուղթ մը սկիզբն եւ երկու ալ վերջը։ — ԺԱՄԱՆԱԿ. ՌՃԺԳ (= 1664։) — ԳՐԻՉ. "Յովհաննէս արեղայ։" — ՏԵՂԻ. "յերկրին Հռոմայ... որ կոչի Ղէմ. ի գիւղաքաղաքին ընդ հովանեաւ... Ս. Աղոսէնդ եկեղեցւոյս։" — ՏԼՐ (ինչպէս յետոյ գրեալ է՝ Թղ. 26a.) "Արիստակէս վարդապետին է։" — ՑԻՇԱՑԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. սկիզբն մուծուած հին թղթի վրայ. ապա՝ 26a։

* Ա՝ասեանս է Պատարագամատոյց։ Թղ. 1b. Նոր ձեռք մը ծուռուտուռ գրած է վերնագիրը. «Աւրէնք արկանելոյ ի սպասք, եկեղեցւոյ Ջկնի կամեցոյ քահանայն պատարագ մատուցանել պարտ է այսպէս խորհրդարար զգեստաւորել։» Վերջ՝ 26a.

ՑԻՇԱՑԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ։ 1. Թղ. 26a. բ. փցուն գրչով. «Աստակէսվարդապետին։» = Արիստակէս վարդապետին է։

2. Թղ. 26a. բ. «Գրեցաւ խորհուրդ պատարագիս ի թուականութեանս հայկազն սեռի ՌՃ եւ ԺԳ (= 1664). ամին. ձեռամբ Յովանէս արեղայի. ի յերկրիս Հռոմայ հիւսիսական կողմն որ այժմ կոչի Ղէմ. ի գիւղաքաղաքին ընդ հովանեաւ որբանորոգ, սուրբ Սոփոնդ եկեղեցւոյս. յիշեսջիք ի քրիստոս։ զծնաւղքն իմ. եւ գուք յիշեալ լիջիք արարչէն Աստուծոյ մերմէ։»

3. Սկիզբը մուծուած թղթի վրայ՝ անընթեռնելի։

28.

ԳԻՐՔ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Cod. Arm. 28. — ԺԷ. դար.

ԹՈՒՂԹՔ 46: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 21. 5×15, 5 cm. — ԴՐՈՒԹԻՒՆ միասիւն 15×9. 5 cm. — ՑՈՂՔ 24: — ՆԻՒԹ. թուղթ նոր. մաքուր փայլուն: — ԿԱՋՄ. նոր. առաջին թղթին վրայ գրուած Լ՝ 589 CLIXa. — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ. լաւ. (Թղ. 42 անչափանալ:) — ԳԻՐ. նոր նօտրգիր յոսի: — ՎԵՐՆԱԳԻՐՔ եւ ԽՈՐԱԳԻՐՔ կարմիւ: Ներկայող ԿԻՍԱԽՈՐԵՆ (1a.) եւ ԼՈՒՍԱՆՑԱՁԱՐԴ (14a.) կան երկու նատ: — ԴԱՏԱՐԿ ԵՒ Թղ. 1 եւ 3 թուղթ վերջէն: — ԺԱՄԱՆԱԿ անյայտ. բայց անշուշտ ԺԷ դարէն. (Տմոռ. յիշատակարան:) — ԳՐԻՉ. Գրիգոր երէց: — ՑԵՂԻ. անծանօթ: — ՏԷՐ. "Արիստակէս վարդապետ տիգրանակերտցի:„ — ՑԻԵԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. Թղ. 46:

* Ա՝տաբանս է էջէ յԵռանգրութիւն, որուն մէջ կան.

1. Թղ. 1a. "Յաղագս հրաւիրելոցն ի քահանայութիւն: Սահմանագրութիւնք գաստիարակութեան: — Ընտրածնեալ մանկանցն, որք հրաւիրելոցն են յաստիճան քահանայութեան. Խրատ հարկաւորք եւ պիտանիք արարեալ ի տէր սուրբ հայրապետէ. ոչ-ինչ-ից նահանգի վարդ (=գեղեցիկ:„) վերջ 10a:

2. Ձեռնագրութեանց կարգք.

ա) Թղ. 10a.—18a. Փոքր աստիճանք:

բ) Թղ. 18b. Սիսասարկաւագութիւն:

գ) Թղ. 21b. Սարկաւագութիւն:

դ) Թղ. 29a. Քահանայութիւն:

Ընդհանրապէս համառօտ է այս ամենայն, որ կը լմննայ Թղ. 46, ուր կցուած է շատ ասող յիշատակարան:

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ: Թղ. 46. 12. Աւարտեալ է Աստուած. Աստուած ողորմի ասացէք մեզաւոր երէց սուտանուն երէցս որ է գրողս: (Ներ երէց՝ յԵրդեր.) Տիրոն-Լիրոյ տէր-գեղեցիկ վարդապետ (=գեղեցիկ):

Նոյնն է անշուշտ այս Արիստակէս անուր հեղ. որ տէր էր թիւ 27 ձեռագրին: Հմմտ. թիւ 27:

1. (29.)

ԺՈՂՈՎԱԾՈՅ

[Ձեռագիր Շ-ՐԻՒՆԻ Բենեդիկեանց ի Վիեննա։]

N. 52. H. 15. — ՌՃԿԳ = 1714։

ԹՈՒՂԹՔ. 404։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 21×14 cm. — ԴՐՈՒԹԻՒՆ միասին 13×8 cm. — ՏՈՂՔ 25։ — ՆԻՒԹ. Թուղթ ողորկեալ եւ փայլուն յոյժ։ — ԿԱԶՄ. նոր եւ մաքուր, արեւելեան ճաշակաւ։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ. շատ մաքուր։ — ԴԻՐ. նօտրագիր մաքուր եւ զեղեցիկ, միակերպ. բովանդակ գրութիւնն անարատ եւ առանց որեւէ կեղտի մնացած։ — ԽՈՐԱԴԻՐՔ եւ ՎԵՐՆԱԳԻՐՔ եւ զլիսոյ ՍԿԶՐՆԱՏԱՌՔ կարմրաւ։ Դլխաւոր բաժանմանց սկիզբն առաջին տողը զոմզզոմն թանաքաւ, կենդանի գունով։ — ԽՈՐԱՆՔ եւ անոնց կից ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ միայն նոր գործք մը սկսելուն. այսպէս Թղ. 10, 197a. 247b. 289a. բայց 371a չկայ։ Այս տեղերն եւ այլ զլիաւոր բաժանմանց սկիզբն կան նաեւ ԶԱՐԴԱԳԻՐՔ (Թուղթագիր, եւն։) Շատ կենդանի են զոմնելն եւ ի մանաւորի ոսկին։ — Սկիզբն (Թղ. 9b.) ՆԿԱՐ կրօնաւորի մը, թերեւս ԹԱՐԳՄԱՆՉԻՆ։ — ԴԱՏԱՐԿ. իւրաքանչիւր գրոց վերջը բանի մը թուղթ. այսպէս Թղ. 94a (կէսը.) 194b. 195, 196 (Թղ. 196b. նոր ձեռք մը փորձեր է խորան նկարել՝ անյաջողութեամբ, միազոմն.) 245b. 246, 247a. 287b. 288 եւ վերջին 4, նոյնպէս նաեւ սկիզբէն 4 թուղթ։ — ԼՈՒՍԱՆՑՔի վրայ գրուած են զլիսոյ թիւք տառերով, ինչպէս նաեւ թերթերու թիւր՝ Ա—ԼԱ (էջերու թիւ չկայ նշանակուած։) — ԺԶ. թերթէն մինչեւ նոյն մասին վերջը (Թղ. 194a) մոռցուած են ՎԵՐՆԱԳԻՐՔ, նոյնպէս տեղ տեղ ալ ՍԿԶՐՆԱՏԱՌՔ, որոնց տեղը բաց է։ — ԺԱՄԱՆԱԿ. ՌՃԿԳ (= 1714։) — ԳՐԻՉ. Նասյի երէց։ — ՏՆՂԻ. Կ՝ներեւայ Կ. Պոլիս. (բայց հմմտ. Ցիշատակագրութիւն. 3։) — ՏԷՐ. Տէր Յովհաննէս վարդապետ։ (Հմմտ. Ցիշատակագր. 4։) — ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Թղ. 194a. 365a. 404a.

Ա՝առեւանս է ժողովածոյ այլեւայլ գրութեանց, յորում կան՝

1. Թղ. 5. Յանկ գրոց։

2. Թղ. 10a. "Գիրք յաղթութեան վիճաբանութեան գործոց արարչութեան։" Ինն կոր է գործքը, որուն վերջն է Թղ. 194a։

ա) Յառաջաբան հաւատիչ-թուղթանգին։ Սկիզբն այլեւայլ հոգեւոր խօսքեր գրելէն վերջը՝ կը լմնցնէ այսպէս (Թղ. 13a.) "Վասն այնորիկ ջանացան մեք-նութեանց սրբոց հաւատեցի զաւակաւ բանքս զայսոսիկ եւ ի-րդեցի է մի եւ թուղթս-ղիմս աղաչաս եպիսկոպոս ոգեաս հոմայեցի թուղթանելով ի լոգին բարբառոյն ի հայ լեզուս ի փառս Աստուծոյ եւ ի օգուտ թիւն ընթերցողաց. եւ արդ սկսանիմք նախ զսկիզբն բանից ծնողաց (այսպէս) մերոյ ասէ։"

բ) Հոս կը սկսի բուն գիրքը. "Յաղթութիւն արարչութեան։" Սկիզբն. (Թղ. 13a.) "Զնրկին եւ զերկիր. վարդապետք ասեն թէ. Աստուած ի սկզբան լինութեան արարածոյս. երիս գործս գործեաց։"

գ) Թղ. 58b. Երկրորդ օր։

դ) Թղ. 80a. Երրորդ օր։

ե) Թղ. 102b. Չորրորդ օր։

զ) Թղ. 114b. Հինգերորդ օր։

է) Թղ. 120a. Վեցերորդ օր։

ը) Թղ. 147a. Եօթներորդ օր։

թ) Թղ. 189b. Ութերորդ օր։ Վերջ՝ Թղ. 194a։

3. Թղ. 197a. "Համառօտ հաւատոյն Յաղթութեան հոգեոյ եւ զրութեանց նորին։" Սկիզբն. "Ասէ Աբրահամէլ ի գիրս հոգեաց թէ հոգիս կերպի. ինչ է ա. այսինքն զի կրէ ընդունել յինքն զնմանութիւն ամենայն իրաց։"

Գլուխք ԾԱ։ Վերջ՝ Թղ. 245a.

4. Թղ. 247b. "Յաղթութեան հաւատիչ-թուղթանց հոգւոյն։" Սկիզբն. "Յետ ասելոյ յեւ-թուղթն հոգոյն եւ ի զրութեանց նորին եւ ի ներգործութեանց եւ ի յառաջեդեալոց նորին Այժմ ասասցուք ունակութեանց նորին որք են որակութիւնք հոգւոյն։"

Գլուխք ԻԴ։ Վերջ՝ Թղ. 287a. "Կատարեցաւ գիրքս՝ Որ յաղագս Հոգւոյ եւ զօրութեանց նորին. Եւ առաքինութեանց. ի փառս Աստուծոյ հօր եւ որդւոյ եւ հոգւոյն սրբոյ ամէն։"

5. Թղ. 289a. "Յաղթութեան բանութեան հրեշտակաց։ Նախ խնդրի թէ ամենեւին են անմարմին։" Սկիզբն. "Երեւի թէ ոչ զի այն որ է անմարմին միայն համեմատելովն առ մեզ։" եւն։ Վերջ՝ Թղ. 365a. "Ցայտ է ի Մատթէոս ծիր. ուր ասէ. զարձայց ի տուն իմ ուստի ելի։ — Այրքան բաւականացի յաղագս հրեշտակաց. ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ. որ է աւրհնեալ ընդ հօր եւ հոգւոյն սրբոյ։ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն։"

Ամենամեծ դժվարությունը նավ գտնելն էր։ Հարավային ծովերում նավերի թիվը սահմանափակ էր։ Ամերիկյան նավերը Եվրոպա էին գնում Բրազիլիայի միջոցով։ Ֆրանսիական նավերը Մադագասկարի միջոցով էին գնում։ Գերմանական նավերը Սիրիայի միջոցով էին գնում։ Ամենաշատը հույն նավերն էին գնում։ Հունական նավերը Հնդկաստանի միջոցով էին գնում։ Ամենաքիչը հայկական նավերն էին գնում։ Հայկական նավերը Սուեզի միջոցով էին գնում։ Սուեզի ջրանցքը բաց էր։ Հայկական նավերը Սուեզի միջոցով գնում էին Հնդկաստան։ Հնդկական նավերը Սուեզի միջոցով գնում էին Եվրոպա։ Եվրոպական նավերը Սուեզի միջոցով գնում էին Ամերիկա։ Ամերիկյան նավերը Սուեզի միջոցով գնում էին Հարավային Ամերիկա։ Հարավային Ամերիկայի նավերը Սուեզի միջոցով գնում էին Հարավային Աֆրիկա։ Հարավային Աֆրիկայի

2. (30.)

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Ձեռագիր Փր· Մի·լէրի· — Իրր ԺԶ դար·

ԹՈՒՂԹՔ 324: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 12×9 cm. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ միասին 8, 5×6 cm. — ՅՈՂՔ 23: — ՆԻՒԹ. թուղթ բարակ, երբեմն ողորկեալ, այժմ մնացած: — ԿԱԶՄ. փայտակազմ կաշեպատ՝ արեւելեան. ներսը բիրտ լաթ: — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ. խոնաւութենէ եւ հնութենէ ետն կրած են շատ թղթեր, ոմանք նաեւ ծակոտած, պատառեալ. այսպէս մանաւանդ թղ. 1—10. 11, 32, 34, 42, 45, 52, 89, 94, 101, 129, 148, 149, 198, 204, 226, 227, 248, 260, 261, 320—324: — ՊԱԿԱՍ են թուղթք 50—51: — Վերջը հակառակ դրուք դրուած է թուղթ մի, նոյնպէս Շարակնոցի թղթոց մէջ մնա մ՚ուրիշ տեղ: — ԴԻՐ. բոլորգիր մանր, միակերպ եւ բաւական մաքուր: — ՍԿԶՄՆԱԳԻՐՔ կարմրաւ եւ երբեմն զարդագիր, նոյնպէս լուսանցագիծք (որ կրկին են) եւ խորագիրք: — ՍԿԶՄՆԱՏՈՂՔ նշանաւոր բաժանմունց գոմզգոյն թանաքաւ եւ ԶԱՐԴԱԳԻՐՔ. ասոնց դիմաց ալ ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ եւ մանր ԼՈՒՍԱՆՑԱՆԿԱՐՔ (բազմութիւն) գունաւոր. ոսկի կը պակսի: — ԽՈՐԱՆՔ կան թղ. 1a. 163a. եւ ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ թղ. 8b. 53a. 102b. 209b. 262b. 282b. 296b. Նաեւ ՆԿԱՐՔ կան (մարմնոյն մէջ մեծ բաւական) 1b. (եղծեալ.) 32a. 52b: Ասոնցմէ շատերը մարուր չեն պատուած: — ԼՈՒՍԱՆՑՔի վրայ նշանակուած են երգոց յ-յ+ եւ դ-ա+ հանմանութեամբ (ո. ա. հ. եւն:) — ԺԱՄԱՆԱԿ. անյայտ, իբր ԺԶ—ԺԷ դարէն: — ԳՐԻՉ. Տէր Մարգար ոմն: — ՏԵՂԻ. անյայտ: — ՏԷՐ. թերեւս գրիչը: — ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. թղ· 1a. 9a. 324b.

* Մասեանս է Շարբէնոց, որուն մէջ կարգաւ կան գլխաւոր ասներու եւ արբոց եւ այլ աւուրց շարակնաք· Սկիզբն. "Երգեցէք արդիք Սիոնի·„

Թղ· 9b· Կանոնն Աստուածայայտնութեան Տրագալուցի·

Թղ· 27a· "Մեծացուսցէք Դոհամատաւ·„ Վերջ 31b·

Թղ· 32a· Կանոնն Քառասնօրեայ՝ Գալստեանն Քրիստոսի·

Թղ· 53a. Կանոնն Բուն Բարեկենդանի·

Թղ· 102b· Կանոնն Յարութեան Ղազարու·

Թղ· 163a· Կանոնն Պենտեկոստէի·

Թղ· 209b· "Ի վերա վիմի հաւատոյ շինեցեալ ոգեաբ սուրբ զեկեղեցի„ եւն·

Թղ· 262b· Կանոնն Համաւրէն ամենայն մարտիրոսաց·

Թղ· 282b· Կանոնն Համաւրէն ամենայն ննջեցելոցն ի Քրիստոս· Սկիզբն. "Աւրհնեալ ես դու Քրիստոս յարեարդ ի մեռելոց·

Թղ· 296b· Աւրհնութիւնք յարութեան Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ· Սկիզբն. "Երգեսցուք երգ նոր Աստուծոյ փրկչին մերոյ·„

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ· 1· Թղ· 1a. տակը լուսանցքի վրայ· "Սկսեալս իմ (եմ) դու հան յաւարա„ աղօթքը գրուած է·

2· Թղ· 9a, 28· "Զտէր հրէր (= Մ՚ուրէր) ցծուլ յիշել ի տէր աղաչեմ զձեզ·„

3· Թղ· 324b, 14· "(Փ)առք համագոյ միասնական· ‖ անեղ անքաւ մի տէրութեան· ‖ երկրանձնեա մի բնութեան· ‖ հօր եւ որդւոյ հոգւոյն բղխման· ‖ անբաժանելի Աստուածութեան· ‖ Որ տրկարիսի յոգնութեան· ‖ եհաս հոգին Ճշմարտութեան· ‖ ի գծագրել զայս երգարան· ‖ որ եւ կոչի սայ լարոյն ‖ լարեալ ա+ա+ են գանազան· ‖ ի տէրն սրբոցն եւ տէրունական·„

Համա· Թիւ 24·

ՑԱՆԿ ՆԻՒԹՈՑ

(ԸՐԱԲԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆՔ ԷՋԵՐԸ ԿԸ ՑՈՒՑԸՆԵՆ՝ ՆՇԱՆԱԳԻՐՔ՝ ՍԻՆՆԵՐԸ)

(Առանց ուղղագրութեան ըստ բնագրաց է։)

Ընդարձակ թագաւորի յիշատակ. 25 սս։
Ընդիսս, գիրք եւ Նախադրութիւն. 18 բ։ — Մահ Ընդիսս. 19 սս։
Ընդհանրական, նահապետ. 33 բ։
Ընդհանրական եւ Խորէն, վկայաբանութիւն. 25 սս։
Ընդհանրական, 8էր —, սեղմոյթ գրիչ եւ սաստիկ ձեռագրաց. 6. 19 բ. 20 սս։
Ընդպէս իլոյթի, սաստիկ. 6. 22 բ։
Ընդէի վկայաբանութիւն. 25 սս։
Ընդնիէլ. 17 բ (մեկնութիւն)։
Ընդախ. 31 սս.
Ընթանգինեաց վկայաբանութիւն. 25 սս։ բ։
Ընթանաս, հայրապետ. 14 սս. բ։ 8էս Պատարագ։
Ընթանուկ Սանփան, սաստիկ. 17 բ։ Հմմտ. Ալիթանոփիլ։
Ընթեանցիք. 33 սս։
Ընկրանոս մանհատ. 22 բ։
Ընթեր Փ. Պ. քննիչ. 22 սս։
Ընթան, հայր 6ակոր երիցս. 20 սս. 24 սս. 26 բ։
Ընթանեան Ընչակ. վանական. 5 սս. 37 սս (յանախ։)
Ընթանոփիլ Սանփան, սաստիկ. 20 բ։
Ընկուանա. 31 բ, 32 սս (յանախ)։
Ընչեան Հ. Ղեւոնդ. տես Այլաբան։
Ընփար, գիւղ Բասենոյ. 7 բ։
Ընքերման. 33 սս։
Ինքանանա կղզի. 32 բ։
Ինքնա փաշա. տես Շէյխ օղլի։
— աղա. 31 սս (յանախ։)
— Սուլթան. 15 բ. 31 սս։
Ինդ օրհնել Ցնականին, կանոն. 23 բ։
Ինդանեաց օրհնութեան կանոն. 11 բ։
Ինկրանդր, կաթողիկոս. 42 բ։
Ինկրանդրի, որդի Սողեցրիի. 30 բ։
Ինկրանդրիս. 14 բ։
Ինդասանեայ որ է Ավանչփուսք. տես վերջինս։
Ինդոնք վասն երաշտութեան. 11 բ։
— խոստովանութեան. 15 սս։
Ամրակուտ, գիրք եւ Նախադրութիւն. 18 բ։ — Մահ Ամրակուտայ. 19 սս։
Ամրասիսի եպ. վարք. 25 սս։
Ամիթ, պատմութիւն կործանման. 25 բ։
Ամոս, գիրք եւ Նախ. 18 բ. 19 սս. — Մահ Ամոսայ. 19 սս։
Ամոգերատ. 34 բ (յանախ)։
Այլ բան հաւատոյ. 16 բ։
Այրարատ, մատեան Հ. Ղ. Վ. Ալիշանի. 8 սս, բ։
Անուել. (մեկնութիւն.) 17 բ։
Անալանիա, ոսկիներն Հաճմատութիւն հնոյն եւ նորոյս կտակի ի Մարտիրոս Պերճանեանէ. (Ձեռ. Թ. 2) 8 սս, բ։
Անահիտ, պատմութիւն կործանման. 25 սս։
Անանիա, գրիչ. 6. 17 սս, բ (յանախ)
Անազարիս. 33 սս։
Անդէոս, գիրք եւ Նախ. 18 բ։ — Մահ Անդէի. 19 սս։
Անդրեաս, 8էր — 12 սս. 24 բ (յանախ)։
Անի. 36 բ։
Անանա, մայր 6ակոր երիցս. 20 բ. 24 սս. 26 սս, բ։
— գուսան 6ակոր երիցս. 26 սս, բ։
— երիցկին. 12 սս։
Անան, արբահսար. 39 սս (յանախ)։
— Ս., Հայասուն ի Պիզ. 7 բ. 8 սս (յանախ)։
Անբանիա. 32 բ։
Անշաղ Բագրատունեաց պատմութիւն. 26 սս։
— 8էս Հարցուածք Անշաղայ։
Ապազայ. 33 սս։
Ապալխարոյ արձակել, կանոն. 11 բ. 23 բ։ — Ապալխարոյ օրհնել, կանոն. 11 բ։
Ապոի փաշա. 31 սս (յանախ)։
Առաքեալաց օրհնութիւն, կանոն. 13 բ։
Առանք, սանկերէն. 33 սս։
Առակաց գիրք. տես Սողոմոն։
Առաքել պատմագրի հատանք. 37 բ։
— վարդապետի սաստկալ 6ինչատակ վարդապետին Գրիգորի. 26 սս։
— սինեցի, խրատք. 40 սս։
Առարինութիւն, 6աղագս առարինութեանց. 41 բ։
Աստրայ կտակ. տես Կտակ։
Ասիա, մասն խորենացւոյ աշխարհագրութեան. 36 բ։
Աստանովիլ, սաստիկ. 6. 27 բ։
Ասող Ծովային, երգ. 27 բ։
Աստուածածին, ասն Ս. Աստուածածնի. 25 սս։
— եկեղեցի Հայոց Զամնոցայսս, 13 բ. 22 սս. 24 սս. 26 բ։
— եկեղեցի ի Լով. 22 բ։
— եկեղեցի Կամենիցս. 12 սս։
Աստուածաշունչ. (Ձեռ. 11.) 17—20։
— ձեռագիր, գրեալ յամի 1269 յԵրզնկայ. 10 բ (յանախ)։
— ձեռագիր, գրեալ ի Ամս յամի 1293. 10 բ։
— ձեռագիր, գրեալ յամի 1305. 11 սս։
— ձեռագիր, գրեալ ի Համիթ. 10 բ։
— տպ. Հռոմ. լատ.-արաբերէն. 10 բ։
Աստուածատուր, պապ 6ակոր երիցս. 20 բ։
— որդի 6ակոր երիցս. 26 սս, բ։
— մանկաբեր, Հայր Գասպար երիցս. 15 բ։
Ավանչփուսք. 32 սս։
Ասանանց վկայաբանութիւն. 25 սս։
Աբարանց. 10 բ։
Արիստակէս վարդապետ սիգրանակերացի, սաստիկ. 6. 39 բ. 40 բ։
Արմատաց օրհնութեան կանոն. 11 բ։
Աւագ շաբաթի, գրիչ. 6. 12 բ։
— ուրբաթու. կանոն. 23 սս։
Աւազան օրհնելոյ կանոն. 11 բ։
Աւգենդ Ս., եկեղեցի ի Ղարսաս. 39 բ։
— պարան իլոյթի. 22 բ։
Աւետարանք, չորեքին. 34 սս։ — Աւետարանի հատուած. 37 բ։
Աւետիք, գրիչ. 35 սս։
Աւարիս. 4. 12 (յանախ)։
Բագարատայ եպ. վարք. 26 սս։
Բագաս. տես Սարգիս։
Բալու. 26 սս։
Բանեան. տես Քանձլեր։
Բանբ. տես Երակ։
Բառք երրայեցւոց, մեկնութիւնք. 9 սս։
Բառարան լատիներէն-հայերէն. 9 բ։
— Հայ.-Թաթար. 9 սս։
Բառգիրք քերթողական. 9 սս։
— մեկնողական սակաւ բառերու. 9 բ։
Բասեան. 7 բ։
Բարգուշիմեան առաքեալ, վարք. 25 սս։
— երանելի. 14 բ։ — Նորին 6աղագս Ալեցուոյ գործոց արարչութեան. 41 սս, բ։
Բարզաամ. տես 6ովասափ։
Բարուքայ գիրք. 18 բ։ — Բարուքայ գրոց Գլուխ վեցերորդ (Ոսկանայ.) 10 սս։
Բարսեղ մեծ. վարք. 25 սս։
Բարքիէլ. (մեկնութիւն.) 17 բ։
Բենեդիկտեանք. տես Սկովտացի։

Բենեդիկտոս Ճգնաւորի վարք. 25բ։
Բենեամին, կաթ. տես Կաթ։
Բենիկ վարդապետի ասացեալ առ Հրեշտակս. 17տ։
Բերլին. 34տ—37բ (յաճախ)։
Բերկրի. 26տ։
Բիգա. 4տ. 6։ 8տս Պիղ։
Բուիանացոց աշխարհ. 33տ։
Բօթնաս Խրմաթ. տես Խրմաթ։
Գաբրիել. (Մկնութիւն.) 17բ։
— եւ Միքայէլ եկեղեցի ի Կ. Պոլիս. 13բ։
— գրիչ. 6. 33բ։
Գագայ կաթ. տես Կաթ։
Գայանեանց պատմութիւն. 25տ։
Գանիժայ առաւ. 31բ։
Գասպար, երէց. 6. 13տ, բ (յաճախ)։
Գափաչվար. 31տ։
Գեորգ, Ս. Գեորգայ պահք. 38տ։
— զօրավարի վարք. 25բ։
Գեսագարձի պատմութիւն կամ Գեսարգել նշանի. 25բ։
Գիրք օրհնել, կանոն. 11բ։
Գիւտ կթողկոս. 14բ։
Գիւտ գօտւոյ Ս. Աստուածածնի. 25տ։
— գրոյն Հայոց ի Բալս.. 26տ։
Գլուսկով Քրիստափոր. 4բ. 9տ։
Գորբուրայի օրհնութիւն. 11բ։
Գրագով. 33տ։
Գրիգոր Աստուածարան, վարք. 25տ։
— Բալեցի, վկայաբ. 25տ։
— երէց, գրիչ. 6. 12տ, բ (յաճախ)։
— դարանագեցի. 15բ (յաճախ)։
— որդի Ցակոբ երիցու. 26տ, բ։
— Լուսաւորիչ. 14բ. 25տ. 30բ։ — Նկար Գր. Լուսաւորչի. 14տ։ — Վարք Գր. Լուսաւորչի. 33բ։ — Պատմութիւն գիւտի նշխարաց. 25տ։
— Ծարձորեցի, տես Ծարձորեցի։
— Կեսարացի եպ. Կ. Պոլսոյ. 13բ։
— Ուղտեանց. տես Վերիին։
— պատասցի, գրիչ. 40բ։
— Սկեւռացի. 17բ։ — Նորին Աղօթք ի սուրբ երբարգութիւն. 16բ։ — Նորին Աղօթք ի վերայ ութ խորհրդոց. 17տ։ — Նորին Աղօթք ի խորհրդական ժամու. 17տ։
— Աբանիլեցոյ ի վարք. 25տ։
— վանեցի եպ. Լաւս. 22բ. եւ նոյն՝ արքեպ. Իլիխաց. 38բ։
— տես. Ասարել։
Գրիգորիս, որդի Մագիստրոսի, վարք. 25բ։
— Հայոց կթողկոս. 35տ, բ։
Գրիգորիսեանք. 25բ։
Գոմերոն, առաւ. 31տ։
Գոռել. 33տ։
Դանայ կաթ. տես Կաթ։
Դանիել 17բ։ Գիրք եւ Նախագր. 18բ։ — Մահ Դանիելի. 19տ։
Դասատակի պատմութիւն. 25տ։
Դասաւորաց գիրք եւ Նախ. 18տ։
Դաւանութիւնք հաւատոյ. 16բ. 17տ։
Դաւիթ, սաղմոս. 18բ. 22տ։ 8տս Սաղմոս։
— գունեցի, վարք. 25բ։
Դաւիթ Վիկտոս. 26տ։
Դեմոսթենէս. 19տ։
Դիոգենես եպ. Պամբիւլացոց, Կարգ սքեմաւորաց. 39տ։
Դոմինիկեանք. 14տ, բ։ 8տս Քարոզողք։
Դուն, կարգ նոր գրան եկեղեցւոյ. 11բ։
Դրանիել Լուսիկ, գրիչ. 6. 37տ, բ։
Եազուգ երիցկին. 26բ։
Եաղլանաքի Պաւղոս Էնենեան, գրիչ. 35բ։
Եաբունի, որդի Սոպէնքրի. 30բ։
Եգիպտոս. 35բ (յաճախ)։
Եգեսիա. 25տ։
Եզեկիա, արքայ. 18բ։
Եզեկիել մարգարէ, գիրք եւ Նախ. 18բ։ — Մահ Եզեկիելի. 19տ։ 8տս Եսայի։
Եզնակ. տես Հարցուցմ Ալեայոյ։
Եղբաս. 10բ։ Գիրք Ա եւ Բ եւ Նախ. 18տ։
Եկաբեն(՞). տես Նեբրեն։
Եկեց գիրք եւ Նախ. 18տ։
Եմովլականք (Լարբոգի). 35բ։
Եկ սուրբ Հոգի. 28բ։
Եկեղեաց գաւառ. 4տ. 17բ։
Եկեղեցի օրհնել. 11տ (յաճախ)։
Եկեսիոսատես. 18բ։ 8տս Ժողովոյ։
Եղբայրակցութեան կանոն. 11բ։
Եղիազարի պահք. 38տ։
— երգնկացի, նուիրակ Էջմիածնի. 24բ։
Եղիշէ առաքեալ, վկայաբանութիւն. 25տ։
Եղիշէ վարդապետ, վարք. 25բ։
— ի Ցարութիւն քրիստոսի. 26տ։
Եփփորոնի օրհնութիւն. 11բ։
Եորգան, տեր. 35տ։
Եպիփան կիպրացի. 30բ։ — Վարք 25բ։
— Ցաղագս Երգոց Սաղմոսարանի. 18բ։
— եւ Ճաղիսա, վարք. 25տ։
Եսայի մարգարէութիւն եւ Նախ. 18բ։ — Մահ Եսայի. 19տ։
— մարգարէութիւն, ձեռագիր ՃԲ դարու. 11տ։
— երէց, գրիչ. 6. 42բ (յաճախ)։
— վարդապետ, Ցառաջաբան ի վերլուծութիւն մարգարէութեան Եզեկիելի. 19տ։
Եսթերայ գիրք եւ Նախ. 18տ։
Երակ առնել եւ Հանամամթ եւ բանքս որ է չիշայ. 33տ։
Երդ Երգոց. 18բ։
Երեմիա, մարգարէութիւն եւ Նախ. 18բ։
— ողբք. 18բ։ — Մահ Երեմիայի. 19տ։ 8տս Մխիթար։
Երից մոգուց ասն. 12տ։
Երշնկայ. ձեռագիր գրեալ յ—. 10բ։
Երկրորդ Օրէնք եւ Նախ. 18տ։
Երուսաղէմ. 5բ. 10տ, բ. 11տ։
Եփեսոսի ժողով, պատմութիւն. 25տ։
Եփրեմ խորին ասորի. 5բ. 17բ. 19տ։ — Վարք. 25բ։
— Աղօթք. 17տ. 21բ։
— այլ աղօթք. 17տ։
— բանք ասասուածայինք եւ զղջականք. 17տ։
— Ներբողեան ի Ս. Սահականոս. 26տ։
— գրիչ. 34տ։
Եսթեորէից կանոն. 11տ։
Զարուզանի կուսի. տես Կաթիր։
Զատիկ կանոն. 23տ։
Զամանցա, քաղաք. 4տ. 6. 13բ. 22տ. 24 տ, բ. 26տ, բ. 27բ. (յաճախ)։ 8տս Զամանցա։
— եկեղեցին. 22բ եւն։ 8տս Աստուածածին։
Զամոյսրի. տես Թովմաս։
Զանգակ օրհնելոյ կանոն. 11բ։
Զարարիա, գիրք եւ Նախ. 18բ։ — Մահ Զարարիայ մարգարէի. 19տ։
Զելեւկոս. 19տ։
Զիլէ. 31բ։
Զիկմունդ Գ. արքայ. 12տ. 19բ. 22բ. 24տ. 26բ. (յաճախ)։ 8տս Ժիկմոնդ։
Զմիւռնիա. 35տ։ 8տս Իզմիր։
Էնկիւռի. 31բ։
Էկրե, առաւ. 31տ։
Էջմիածին. 4տ. 6. 13բ. 15տ. 19բ. 22բ. 24տ. 26բ. 28բ. 30բ. 38բ. 42բ. (յաճախ)։ 8տս Վաղարշապատ։
— գրատուն. 12բ։
Ընթերցուածք եկեղեցական եկեղեցւոյ. 35բ։
Թագաւորութեանց գիրք Ա-Դ եւ Նախ. 18տ։
Թագէոս առաքեալ, վկայաբ. 25տ։
— այլ. 8բ, (եպ. Կաւսի։)
— Թարգմանիչ, եպ. Կաւսի. 7տ, բ. 8տ, բ։
Թարգմանութիւն Պարսից Վարդան գրոց. (Մկնութիւն բառից.) 9բ։
Թեկղ, վկայաբանութիւն. 25տ։
Թեսաղոնիկա. 33տ։
Թեւենոսիս Մելքիսեդեկ. 35բ։
Թեոդոս Թագաւոր, վարք. 25տ։
Թիւր, գիրք եւ Նախ. 18տ։
Թովմաս (Թուման) Զամոյսրի, իշխան Զամանցայոյ. 13բ. 24տ, 26բ։
— կրօնաւոր. 17բ։
— եղբայր Գասպար երիցու. 15բ։
— առաքելոյ աղօթք. 14բ։ — Վարք. 25տ։ 8տս Ցակոբ Սրճեցի։
— Մեծոփեցի. 15 տ, բ. (յաճախ)։
Թորոս արեղայ սլվրցի, գրիչ. 6. 7բ. (յաճախ)։
— արքայ. 37տ։
— իլավցի. 24տ։
Թորոսովիկ 8եր Նիկողայոս. 28բ։ 8տս Նիկողայոս։

Թաւոփանք յԱղամայ մինչեւ ի Ջրհեղեղ. 33ա։
Թաւնայու պէշտրգաս. 31ա։
Թուրք եւ Նենգայու կռիւները. 29—31։
Թրակիա. 15ա։
Թրիեսան. 4ա. բ. 6. 11բ։
Թրիեսանան Մխիթարեանք. 11բ։
Թոլեն (Թոլուա.) 32ա. բ։
Թոխաթ. 31բ. (յանձախ։)
Ժամ եւ ազանք Ս. կոյս Մարիամայ. 9բ։
Ժամագիրք. (2հա. 8. 9. 19) 13—14. 14—15. 28։
Ժամեար եւ զանգակ օրհնել. 11բ։
Ժամաւուն օրհնել. 11բ։ Տես Ոսկերերան։
Ժիթմանդ գրուել. 22բ. 38բ։
Ժողովածոյք. (2հա. 10. 18. 29.) 16—17. 27. 41—42։ Հմմտ. Հաւաքածոյք։
Ժողովոյ բանք. 18բ։
Ինոկենտիոս Գ. Մեկնութիւն Պատարագի. 7ա—8բ։
— Զ. 7բ. (յանձախ։)
Իզիր. 35ա։ Տես Զիմանիա։
Իլխաց (Իլխոց) աշխարհ. 12ա. 13բ. 19բ. 22բ. 24ա. 26բ. 28բ. 38բ։
Իլով. մայրաքաղաք. 23բ. 26բ։ Տես Լով։
Իմաստութեան գիրք Սողոմոնի. 18բ։
Իմգրան (՞). 32բ։
Ինկիլիթեա. 33ա։
Ինկիլիզն. 29բ—34. (յանձախ։)
Իսահակ, նահապետ. 33բ։
— Հայրապետ, վարք. 25ա։ Տես Սահակ։
Իսաքարայ կտակ. տես Կտակք։
Իսպահան. 33ա։
Իսրայէլ. 18բ։
Իտալիա. 7ա, բ. 8բ։ Տես Յալիան։
Ուղղաբառաչեան Հ. Ընտան. 10ա. 11բ։
Լաթինակ հայր մեր. 32ա։ — Խոստովանիմ առաջի Աստուծոյ. 32ա։
Լամբրոն. 11։
Լամբրոնացի. տես Ներսէս։
Լայպոիկ. 32ա։
Լաստրոյ (Լակրոյ) Մատուրինոս Վերսարերը Նանեռացի. 4բ. 5բ. 6. եւ 34—37 (լաս յանձախ։)
— Ներսիսի Շարագրութիւն Հոմերական վիպասանութեամբ, հանդերձ թրգմ. լաս. 35բ։
— Դրանթութիւնք Մատթէոսի ուսեալ. 34բ։
— Ոսանաւոր պատմութիւն Հեթումայ, եւ թրգմ. լաս. 36բ.
— Դրանթութիւնք Վիպասանութեան Ներսեսի եւ Ոսանաւորի Հեթումայ. 36բ։
— Յաւելուած վասն թագաւորաց փոքրուն Հայոց. 36ա։
— Յովհաննէսիկի Յուցակ ազգարանութեան թագաւորաց Հայոց, եւ թրգմ. լաս. 36բ։
— Ընտրութիւն, մասն Աշխարհագրութեան Խորենացւոյ, եւ թրգմ. լաս. 36բ։
— Ընդօրինակութիւնք եւ քաղուածոյք. Հմմտ. 2հա. 22—23։
Լեհք, Լեհաց երկիր, Լեհն 22ա. 30բ. 31ա. 32ա. 33ա. (յանձախ։)
Լեմկերկ. 4ա. 6. եւն։ Տես Լով։
Լեւանք ալեւոյլք. 37ա, բ։ — Դ. 8ա։
Լեռոլաս մեծ. 12ա։ — Կայսր. 13բ։
Լեռոլիս (Լեռոլիս). 13ա. 24բ. 27բ։
Լեվ. 33ա. (յանձախ։) Տես Լով։ — Լեվայ Հայք. 39բ. (յանձախ։)
Լիթանիա լաթինակ. 32ա։
Լիկեացիք 35ա։
Լոյն փիրինձ. 31ա։
Լով. 4ա. 6. 22բ. 23ա. 24բ. 32ա. 33ա. 38բ. (յանձախ։)
Լուսնանց բանք. 16բ։
Լուսաւորիչ, եկեղեցի Զամանցայու. 24ա. 26բ։
— լուսաւորչի պահք. 38ա։
Լուսիկ սարկաւագ, գրիչ. 6. 21ա։
— Դրանիոլ. տես Դրանիոլ։
Լուսինեանք. 37ա, բ։
Լուսինեան Սահակ, Պատմութիւն Կիպրոսի. 37ա։
— Ազգարանութիւն իշխանաց փոքրուն Հայոց. 37ա, բ։
— Ազգարանութիւն Հայոց թագաւորաց. 37ա։
— Թագաւորք Հայոց Լուսինեան ասնէ. 37բ։
Լորենցն, գուրա սը —. 31բ։
Խաղոյ վարք. 25ա։
Խաղոյ օրհնել, կանոն. 11բ։
Խաչ օրհնել, կանոն. 11բ։
Խաչասուր. 8էր —. 19բ։
Խաչասուր. սրեղոյ լոգոյ. Նուիրակ Եպիսկոպոսի. 23բ. (յանձախ։)
— կեսարացի. Նուիրակ Եպիսկոպոսի. 23բ։
— վարդապետ, պատմութիւն սեալեան. 25ա։
Խալլուոյի կանոն. 11բ։
Խալիբաց. 25ա։
Խաչքոյ. 35ա։
Խամեանիցքիս Պոկոան. 28բ։
Խառոյ օրհնութիւն. 12բ։
Խորէն. տես Աբրահամ։
Խորհուրդ Նշանագրաց Ցուցաց. 35բ
Խունկ օրհնել. կանոն. 11բ։
Խրատք իմաստասիրաց. 18բ։
Խրվաթն Բոթնու. 33ա։
Խոզ ոչի Ընտանաւոր փաշայ. 31բ։
Խոզ Ռուբենի. տես Կտակք։
Ծնունդ Ս. Կուսի, պատմութիւն. 25ա։
Ծննդոց գիրք եւ Նախագր. 18ա։
Ծննդեան եւ Յայտնութեան ասն. 25ա։
Ծարծորեցի Գրիգոր. 14բ. (յանձախ։)
Կալիացիք. 32բ։
Կաճենց. 4ա. 6. 9բ. 12ա. 28բ։
Կայսերթանոս, Ս. աւուր-պատարագ. 27բ։
Կարբիական ծով. 33ա։
Կատարինա Ֆուրուգինա. 33ա։
Կարոլոս Լեռոլոս, արքիդուքս. 4բ. 12ա։
Կաւա (Կաֆայ.) 7ա, բ. 8ա, բ. 33ա (յանձախ։)
Կիլիկիա. 23բ։
Կիպրոս, կղզի. 11ա. 32բ. 37ա։
Կիւրեղ Ս., անապատ Եկեղեաց գաւառի. 17բ։
Կիւրեղ Ս., 19ա։
Կոստանդ արքայ. 37ա։
Կոստանդի, որդի Սոպեցքիի. 30բ։
Կոստանդիա. 32բ։
Կոստանդիանոս եւ Հեղինէ, վարք. 25բ։
Կ. Պոլիս. 4ա. 5ա. 6. 15ա, բ. 31ա, բ. 34բ. 42բ. (լաս յանձախ։)
Կուսն, թագաւոր Պարսից. 25բ։
Կտակք ծիր Նահապետաց (Ռուբենի, Շմաւոնի եւն եւն.) 19ա, բ։
Կրիտէ, կղզի. 32բ։
Կտակարան. տես Հին եւ Նոր։
Հաղբատ սալոյ կանոն. 11ա։
Հանամանի. տես Երակ։
Համազասպ. տես Սահակ։
Համամասութիւն Հեռատրաց ասասուածաշնչի. (2հա. 4) 10ա—11բ։
Հաճիթ. 10բ։ Տես Անիթ։
Հայաստան. 33բ։
Հայք. Հայոց աշխարհ. 19բ. 33ա. 36բ. 37ա եւն։
— Փոքր Հայք. 37ա եւն. տես Լաստրոյ։
Հայաստան (ի Պիզ). 6. 7ա—8բ.
Հայեզեր ճենեբալ. 29բ. 31բ։
Հանգիստ երանելոյն Յովհաննու. 23բ։
Հանգէս բանաստեղծաց. բառարան. 9բ։
Հարցուածք թէ քանի է բեւեռք, եւն. 16բ։
Հարցուածք Աշխոյ եւ Եղնկոյ պատասխանիք. 16բ։
Հաւատամք. 15ա։
Հաւատով խոստովանիմ. 29բ։
Հաւաքածոյք. (2հա. 3. 22. 23.) 9ա, բ. 34—35. 35—37։)
Հեթում. 37ա։ Տես Լաստրոյ եւ Ոսանաւոր։
Հեղինէ. տես Կոստանդիանոս։
Հիզան, գաւառ. 25բ։
Հիլվարենդէր. 8բ։
Հիմարիկք. 11բ։
Հին կտակարանաց Հեռատիրք. 10բ։ Տես Աստուածաշունչ։
Հնգեռատանուրեից կանոն. 11ա։
Հնձան օրհնելոյ կանոն. 11բ։
Հոգեկանգստի կանոն. 11ա։
Հոգի. Յաղագս հոգւոյ եւ զօրութեանց նորին. 41բ։
Հոլովմանք անուանց. 9բ։
Հոլուպ (Հոլուպոիկ) Ներսես, Վարք ոգեւ. սասցիչ. 6. 9բ։
Հոնաց երկիր. 39բ։
Հուպոյ. 37բ։
Հունթինկիան, եգիպտ.-արաբ Հեռատիր. 35բ։
Հռիփսիմեանց պատմութիւն. 25ա։
Հռոմ. 4ա. 6. 12բ. 13ա. 32բ. 39բ. (յանձախ։)
Հռութայ գիրք եւ Նախ. 18ա։
Հրեշտակ, Յաղագս բնութեան հրեշտակաց. 42ա։

Հեռնադրութեան գիրք. (2Եռ. 26. 28.) 38—39. 40։
Հէթ օրհնել, կանոն. 11 բ։
Ղազարոս ազգաս. 32 ա։
Ղարասու. 4ա. 6. 39 բ։
Ղեւեայ կասկ. տես Կասկը։
Ղեւոնդեանց պատմութիւն. 25 բ։
Ղեւոնական գիրք եւ Նախ. 18 ա։
Ղուկաս. 30 բ։ — Ա. Եւաթարան. 34 ա։ — Ա. Եւաթարանի հատած. 13 ա։
Ղրիմ. 39 բ։
Ճայրդ. (2Եռ. 16.) 23—24. 27 ա, բ։
Ճափար, սուլթան. 25 բ։
Ճրնվայ, քաղաք. 32 ա։
Ճշմարիտ խոստովանութիւն. 16 բ։
Ճրագալուցի կանոն. 23 ա։
— պատմառ. Ճրագալուցի. 26 ա։
Մագդալենացի Մարիամ. 23 բ. 32 ա։
Մագդալենա դրաւհի Ներսուրդացի. 12 ա։
Մագիսարաս. 25 բ։
Մալեան Սարգիս հանձնեցի, յորինիչ Համամատութեան ձեռագրաց Ս. Գրոց. 11 ա, բ։
Մակարայեցւոց գիրք Ա—Գ եւ Նախ. 18 ա, բ։
Մահկանացու. կեանք մարդոյ, (գրութեան անուն.) 42 ա։
Մահք Մարգարէից. 19 ա։
Մաղզմայի օրհնութիւն. 11 բ։
Մաղաքիա. 18 բ։ — Մահ Մաղաքիայ. 19 ա։
Մաղուսա Կիպրոսի. 11 ա։
Մանասէ, Մանասու երկիր. 31 ա. 33 ա. (յանախ։)
Մանասէի աղօթք. 18 բ. 22 ա։
Մանդակունի Յովհան. 5 բ. 14 բ։
— Վասն վարդապետութեան. 16 բ։
— Բան խրատու առ ճգնաւորս. 16 բ։
Մանէ. տես Նունէ։
Մանուէլ, արքայ Յունաց. 25 ա։
Մալաքայ (2Եռ. 5. 6. 7. 14.) 11—12. 12—13. 13 ա, բ. 21—22. 27 բ։
— վարդապետի վարք. 25։ Յեռ Մեսրոպ։
Մաթէոս. 30 բ. 33 բ. 41 բ։ — Ա. Եւաթարան. 34 ա։ Յեռ Լաբրոյ։
Մատուրինոս. տես Լաբրոյ։
Մարգար, գրիչ. 6. 43 բ։
Մարգարիտ. 15 բ։
Մարիա. 21 բ։
Մարիամ, գուսան Յակոբ երիցու. 26 ա, բ։
— մայր Մարութայի. 22 բ։
Մարկոսի աւետարան. 34 ա։
Մարութա ամասիացի, գրիչ. 6. 22 բ։
Մարտինոս. տես Պէքանեան։
Մարտիրոս, Յեր — Նուիրակ Էջմիածնի. 24 բ։
Մարտիկա. 31 բ. 32 ա, բ. (յանախ։)
Մելքիսեդեկ կաթուղիկոս. 24 ա, բ. 26 բ։
Մելքոն. 15 բ։
Մեկնութիւն պատարագի համառօտ. 32 բ։ Յեռ Ինոնվ-կինոխոս։
Մեսրոպայ վարք. 25 ա։ Յեռ Սահակ, Մաշտոց։
— վարդապետ. 14 բ։
— վարդապետի ասացեալ առ Ս. Ասատուածածին. 17 ա։
Մերսին. 31 բ։
Մեղէր. 6. 29 բ։
Մեհմէտ, սուլթան. 31 ա, բ։
— աղա Սարչալի Մէհմ աղա օղլի. 31 ա։
Մէհմ աղա. տես Մեհմէտ աղա։
Միլան, քաղաք. 32 բ։
Միհայ, մահմեդի. 15 բ։
Միհաս ոսկերչի, գրիչ. 4բ. 6. 22 ա, բ. 23 ա. բ. 38 բ (յանախ։)
Միսրայ, բան. 6. 28 բ. (յանախ։)
Միւնէր Փրեդերիկոս, ասացիչ ձեռագրի. 4 ա. 5 ա. 43։
Միւնիխեն. 3։
Միքայէլ. 17 բ. 42 ա. (յանախ։)
— եպիսկոպոս. 35 բ։
Միքիա մեղրատացի, գիրք եւ Նախ. 18 բ։ — Մահ Միքիայ. 19 ա։
Միքիթար Գօշ, Աղօթք. 15 ա։
— վարդապետի նախադրութիւն Երեմիայի. 19 ա։
— բժիշկ. 16 ա։
— արքահօր հրատարակութիւն Ս. Գրոց. 10 ա, բ։
Միքիթարեանք Թրիեստու. 4բ. 5բ. 6. 10 ա. 11 բ։
Մծբին. տես Յակոբ Մծբնացի։
Մկռեէլ. 33 ա։
Մկրտութեան կանոն. 11 ա։
Մնացորդաց գիրք Ա—Բ եւ Նախ. 18 ա։
— կամ կասկը. տես Կասկը։
Մովսէս Խորենացի. Աշխարհագրութեան մասն. 36 բ։
— կաթուղիկոս. 12 ա. 24 բ։
— Յեր —, Նուիրակ Էջմիածնի. 24 բ։
— գրիչ. 6. 12 ա, բ։
Մուսալ. 31 բ։
Մուսափա, սուլթան. 31 բ. (յանախ։)
— Քրլթոփ. 28 բ. (յանախ։) Յեռ Քրլթոփ։
Մուրատ, սուլթան. 10 բ. 15 բ։
Մոսկոփ. 31 ա. 33 ա։
Յակոբ Ս. պահք. 38 ա։
— Մծբնացւոյ վարք. 25 ա։
— Սրմնեցի, Ի թերահաւատութիւն Թովմայ առաքելոյ. 26 ա։
— ակնեցի գրիչ, գրիչ. 6. 15 ա, բ. (յանախ։)
— երեց, գրիչ. ծաղկիչ եւ ասացիչ. 4բ. 6. 13 բ. 19 բ. 20 ա, բ. 24 ա, բ. 26 ա, բ. (յանախ։)
— որդի Գասպարի. 15 բ։
Յակոբեանց վանք եւ մատենադարան Յերուսաղէմ. 10 ա, բ. 11 ա, բ։
Յայսմաւուրք. (2Եռ. 17.) 24—27։
Յայտնութեան ասն. 25 ա։ Յեռ Ծնունդ.
Յեսայեղ. 31 ա։
Յեսու. տես Սիրաք։
— Նաւեայ, գիրք եւ Նախ. 18 ա։
Յոբայ գիրք եւ Նախ. 18 բ։
Յղնք. 15 բ. 38 բ. եւ այլոք։
Յովասափայ եւ Բարլաամայ Պատմութիւն. 26 ա։
Յովել, գիրք եւ Նախ. 18 բ։ — Մահ Յովելայ. 19 ա։
Յովհաննէս աւետարանիչ. 30 բ։ — Յովհաննու Ա. Եւաթարան. 34 ա։ — Ա. Եւաթարանէն հատած. 21 բ — Յեռ Հանգիստ։
— աբեղայ. գրիչ 6. 17 ա. 39 բ։
— արքայ. 37 բ։
— Գառնեցի. 21 բ։ — Գառնեց·ոյ Յեսիլ. 26 ա։
— որդի Լուսիկ Դրանխոլի, գրիչ. 6. 37 բ։
— Մկրտիչ. ասն. 33 բ. (յանախ)։
— Մկրտչի վարք. 25 ա։
— Յեռ Ոսկեբերան։
— որդի Յակոբ երիցու. 26 ա, բ։
— հայր Մովսէս վարդապետի. 12 ա, բ։
— Զմշկիկ, պատմութիւն. 26 ա։
— Յեր —, 6. 22 ա։
— Իշ քահանայապետ. 8 ա։
Յովհաննէսիկ Յեր Անդ, Յուցակ ազգարանութեան թագաւորաց Հայոց. 36 բ։
Յոթանու գիրք եւ Նախ. 18 բ։ — Մահ Յոթանու. 19 ա։
— Աղօթք. 18 բ. 19 ա։
Յովսէփ. 19 ա։ — Կասկ. տես Կասկը։
— Ասուածահօր կանոն. 22 ա։
Յուդայի կասկ. տես Կասկը։
Յուդիթայ գիրք եւ Նախ. 18 ա։
Յուշարկութեան կանոն. 11 ա։
Յունանեան Վարդան. 39 բ։
Յուսթինէ. 12 ա, բ։
Յուսուփ գիրք. (2Եռ. 20) 29։
Նարոլեան Ա. 4բ. 9 ա. 12 բ։
Նահապետաց պատմութիւն. 25 բ։
Նամակագրութեան օրինակներ. 33 բ։
Նաում, գիրք եւ Նախ 18 բ։ — Մահ Նաումայ. 19 ա։
Նարեկացւոյ Որդի Ասուածոյ. 29 բ։
Նաւակատիք եկեղեցւոյ, 11 ա (յանախ։)
— Ս. Խաչի. 25։
Նեմցայու կանոնները. 29—31. (յանախ։)
Ներբողեան ասացեալ ի պատիւ ամենայն սրբոց. 25 բ։
Ներսէս Հայրապետի վարք. 25 ա։
— գրան երեց Կայսեր Աւստրիոյ (Ներսէս Elachedj) երեւանցի կամ վրացի. 12 ա. 13 բ. 34 բ։
— Յեռ Հօրուղ եւ Լաբրոյ։
— Լամբրոնացւոյ Խրատք եւ սահմանք գործոց. 14 բ։
— Գովեստ Ներբողենի, ի Հոգին սուրբ. 23 բ։
— Նախադրութիւն երկոտասան մարգարէից ի թեկլադրութիւնսն Եփրեմայ եւ Կիւրղի. 19 ա։
— Շնորհալի, Կլայեցի. 5 բ. 17 բ։
— Շնորհալւոյ Շարադրութիւն համարական վիպասանութեամբ. 35 բ։ — Նոյն լատիներէն. 36 ա։

Ներսէս, Ցիսուս որդի. 16ա։
— Մաղթանք առ հրեշտակապետս. 25բ։
— Գովեստ բանի, Յաղագս Եւթեանց հրեշտակապետաց Միքայէլի եւ Գաբրիէլի. 42ա։
— Յաղագս երկնի եւ զարդուց նորա. 16ա։
— Միշտ էիդ անեղ. 16ա։
— Այրն անկիրդն. 16ա։
— Այրն Աստուծոյ. 16ա։
— Այրն առաջին զքեզ. 16բ։
— Այլ եւս խրատ. 28ա։
— աշակերտ Թովմայ Մեծոփեցւոյ. 15բ.
Ներսիսեանցի կապ. տես Կապէր։
Նեռուբդ. տես Մաղդաղենա։
Նիկիա, ժողով Ա. 25ա.
— ժողով Եօթներորդ. 25ա։
Նիկողայոս Սքանչելագործ, պատմութիւն հայ.-լատ. 35ա։
— Ս., եկեղեցի ի Կամենից. 12ա։
— արքեպիսկոպոս Լեհահայոց. 6. 9բ. 13ա. 39բ. (յաճախ։) Տես Թորոսովից։
Նիրքմպէռք. 32ա։
Նկարք եւ ժամանակագրութիւնք. (Զեռ. 21) 29—34։
Նոր Կտակարան, տպ. 1766ին. 10ա։
— Ձեռագիրք. 10բ։
— Ձեռագրաց համեմատութիւն. 10ա, բ։
Նոր-վկայի վկայաբ. ի Հիզնա. 25բ։
Նորոգէս քահանայ. 6. 17ա, բ. (յաճախ։)
Նունեայ եւ Մանեայ. 25ա։
Շաղիտա. տես Եպիփան։
Շարակնոց. (Զեռ. 24. 30.) 37. 43։
Շնչէ օրհնելոյ կանոն. 11բ։
Շէյխ օղլի Ահմէտ փաշա տերէնտեցի. 31ա։
Շիգարայ պատմութիւն. 25բ։
Շիլբերգերի պատմութեան մասունք վասն Հայոց ԺԴ. դարու. 36բ։
Շիլայ (բանբ.) տես Երակ։
Շէզիա. 32ա։
Շմաւոնի կապ. տես Կտակք։
Շոթթէնի բնեղիկտեանք. տես Սկովտիացի։
Շողակաթի տօն. 25ա. 33բ։
Շուշան, դուստր Վարդանայ մեծի. 25ա։
— իլովի. 22բ։
— դուստր Յակոբ երիցու. 26ա, բ։
Շուտութեցի. տես Ուռգ։
Շքլովուշ. 31ա։
Շողցան (՞). 33ա։
Ողորմութիւն, Յաղագս ողորմութեան. 33բ։
Ողջ լեր, ով սասղ ծովային. 27ա։
Ոսկան. 34բ. (յաճախ։)
— վասն տօնի Զատկին. 36բ։
— թարգմանիչ Բարուքայ Զ գլխոյն. 10ա։
Ոսկիբերան Յովհաննէս, վարք. 25ա։
— Կանոն ժամուն օրհնելոյ. 23ա։
— Յովհաննու պատմութիւն. (Հայ.-լատ). 34բ—35ա։
Ովսէ, գիրք եւ Նախ. 18բ։ — Մահ Ովսէի մարգարէի. 19ա։
Ոստուար վասն Գինոյ. 33բ։
— վասն ազգաց Եւրոպայ. 32բ—33ա։
— ի Գաբրէլէ. 33բ։
— ի Գրիգորէ. 12բ։
— Պատմութիւն Հեթմայ. 36ա, բ։ Տես Լաբրոզ։
Ոնդլուայի կանոն. 11բ. 23ա։
Որդիք եւ թոռունք Ս. Գրիգորի. 25ա։
Որուտրիոս (՞). 27բ։
Ուղտեանց Գրիգոր, ասացիչ. 20ա։
Ույվար, առուտն. 31բ. (շատ յաճախ։)
Ուռհայ, պատմութիւն լուսոյ. 25բ։
Ուրիէլ. 17բ։
Զմշկածագ. 26ա։
Զմշկիկ. տես Յովհաննէս։
Պաղաչուխ (ի Կովկաս). 33ա։
Պաղէս. (անուն.) 9բ։
Պաղտասա. 31բ. (յաճախ։)
Պամիւլիա. 32բ. 39ա։
Պայծառակերպութեան կանոն. 23ա։
Պաշտօն աւագ շաբաթու. Եդիպտացոց. 35բ։
Պարա. 31բ։
Պավերայ. 30բ. տուքա տու —. 31ա։
Պատարագ ննջեցելոց. 21բ։
Պատարագամատոյց Լեհահայոց. 21բ. 27ա։
Պատարագամատոյց սովորական. 14բ (Ամենասի անուամբ.) 28ա. (Զեռ. 27) 39։
Պատկեր օրհնելոյ կանոն. 11բ. 13ա։
Պատմաբ յաղագս երկնայնոց դասուց. 25բ։
Պատմութիւն ապՏիան որ ի Բերկրի տաճկացաւ. 26ա։
— լուսոյ ի վերայ ջրհորոյ յԻուհայ. տես Ուռհայ։
Պարզատումար. (Զեռ. 25.) 37—38։
Պարսիկք. 15բ. 33ա։
Պարսումայ Ծգնաւոր, վարք. 25բ։
Պաւղոս առաքեալ. տես Պետրոս։
Պեռնադն իլովի, ասացիչ. 6. 24ա։
Պետրոս առաքեալ. 30բ։
— եւ Պաւղոս առաքելոց վարք. 25ա։
— առաքելոյ եւ Պաւղոսի Կատարումն. 25բ։
— Տէր —, երեց. 6. 13բ։
— վարդապետ, թարգմանիչ. 8ա։
Պերլին (Բերլին). 3. 4ա. 6. 34—37. (յաճախ։)
Պէլբրդաս. 31ա. (շատ յաճախ։) Տես Թուեան. Սոսն։
Պէկպազարի. 31բ։
Պէջ. 31ա։ Տես Վենեան։
Պէքանեան Պարսիոս, յիսուսեան մատենագիր. 8ա, բ։ Տես Անալոնիա։
Պիզ. քաղաք եւ Հայաստան. 7բ. 8ա, բ. (յաճախ։)
Պղատոնի ասացեալ է "Ամենայն մակացութիւն" եւն. 19ա։
Պոլսանայ երկիր. 39բ. (յաճախ։)
Պուլղարք. 33ա։
Պուծագ. տես Վարդերես։
Պուղա, ասորկան. 25բ։
Պուտա. 13բ. 34բ. (յաճախ։)
Պուտիմ. 31ա, բ. (յաճախ։)
Պատալով. 4ա. 6. 29—34. (շատ յաճախ։)
Պատկ առնելոյ կանոն. 11ա։
Պրապանդ. 8բ։
Պոլոնիա. 31բ։
Պողոս վարդապետ. 42բ. (յաճախ։)
Պոսն, մարկոսի տէ —. 31ա։
Ջամոսցա. 19բ. 21բ. 28բ։ Տես Զամոսցա։
Ջէհի բանադրանք. 33ա։
Ջուր օրհնելոյ կանոն ի Յայտնութեան. 23ա։
— օրհնութիւն ջրոյ. 13բ։
Ջրհոր օրհնել. 11բ. (յաւուր ծնդեան... յարժամ յեղծնու ինչ ի նա.) (այլեւայլ կարգեր։)
Ռափայել. 17բ։
Ռոշքա (Ռօշքա) Սանփանոսի ժամանակագրութիւն. 9բ. 12բ. 24բ. 34բ. 39բ։
Ռուբէնի կապ. տես Կտակք։
Ռօսաս կղզի. 32բ։
Սահակ հայրապետ. 14բ։ — վարք. 25ա։ Տես Խոսակ։
— եւ Համազասպ իշխանք, վարք. 25բ։
Սաղմոս. (Զեռ. 15.) 22—23։
— հայ.-տաճկերէն. (Զեռ. 12.) 20ա, բ։
— հայ.-թաթար. (Զեռ. 13.) 20—21։
Սան-Մարգօ (Իտալիոյ.) 32բ։
Սարգիս Ս. զօրավարի վարք. 25բ։
— տօն. 38ա։
— եւ Բագոսի պատմութիւն. 25ա.
Սաւօյն (Սավոյէն) փիրինձք. 29բ. 31բ։
Սպան քուրվիլան. 29բ—31բ. 32ա. (յաճախ։)
Սգալվինիծ, հօթցօլմատոր. 33ա։
Սգեղբեվիեանց Սիմէոն, հոգաբարձու. 6. 19բ. 21բ. 27բ։
Սգեղբովիչ Քրիստոփ. 33ա։
Սեբաստիա. 25բ. 31բ։
Սեգերեան գրատուն. 35բ։
Սեկեթվար. 31բ. (յաճախ։)
Սեյով. 4ա. 6. 17բ. 19բ։
Սեմոյ ազգ. 32բ։
Սիմէոն լուցքացի. 19բ։ Տես Սգեղբեվիեանց։
Սիս. 10բ։
Սիրաքայ գիրք որ կոչի Յեռաս եւ Նախ. 18բ։
Սիւնիք. 40բ։
Սկզ եւ Մաղզմայի օրհնութիւն. 11բ։
Սկեւռայ անապատ. 11բ։
Սկեւռացի. տես Գրիգոր։
Սկովտիացի կոչուած Բենեդիկտեանք ի Վիեննա, ասացիչք Ձեռագրի. 4ա. 5բ. 41.
Սմբատայ Հայոց սպարապետի վարք. 25բ։
Սողոմոն, արքայ. 32բ։
— Առակք. 18բ։ — Տես Ժողովող. Երգ երգոց եւ Իմաստութիւն։

Սոփոնիա. գիրք եւ Նախ. 18բ։ — Մահ Սոփոնիայ մարգարէի. 19ա։
Սուլէյման, սուլթան 31ա։
— փաշա. 31ա. (յաճախ։)
Սուրիասանց վիպաբանութիւն. 25ա։
Պատա օրհնելոյ կանոն. 11բ։
Սոֆ. 33ա։
Սաթէի քանք. 42բ. (յաճախ։)
Սատմոս. 15բ. 31բ. (յաճախ։) Ցեւ Դ.Պսալմ։
Սեփանոս Ս. նախավկայ. 23 բ։ Ցեւ Եփրեմ։
— մայր եկեղեցի վիեննայի. 13ա, բ. 30բ. 31ա, բ։
— առանձնոցի կանոնագիրքս. 22բ. 38բ։
— որդի Ցակոբ երիցու. 26ա, բ։
— Ցեւ Լուսինեան։
Սանի գեղերգաս. 31ա։
Սրմեցի. տես Ցակոբ։
Սոպէցիի (Սոպեցրի). 30բ։
Սոֆիա. 31բ։
Վահան Գոգթնացի. վարք. 25բ։
Վաղարշապատ. 15բ. 25ա, բ. 33բ։
Վանաց հոր իշխանութիւն տալոյ կարգ. 39ա։
Վասոյ վիպաբանութիւն. 25ա։
Վարագայ Խաչի պատմութիւն. 25ա։
Վարագ, սուրբ. 31բ. (յաճախ։)
Վարդան մեծ. տես Ըստ։
— վարդապետ Մինչեւ թիւն նախագրութեան. 19ա։
— Ցեր —. 19բ։
Վարդանանց նահատակութիւն. 25բ։
Վարդերես, գրիչ. 6. 28բ։
— Պուծաղ, սաստիկ. 37բ։
Վարշով. 30բ. 32ա։
Վարք Հարանց, կարգ մը. 16բ։
Եղարի օրհնութիւն. 39ա։
Ենանիկ. 14բ. 31բ. 32ա, բ. 36ա։
Երանելոյն Եկեղեցի ի Զամոցա. 26ա։
Իննա (Վիննայ, Վիեննայ.) 3. 4ա — 6. 12բ. 13ա. 30բ. 31ա, բ. 32ա, բ. 33ա. (յաճախ։)
— Մխիթարեանց գրատուն. 9բ. 11բ. 39բ։
Լասոյ վարք. 25բ։
Լամբրոնա. Գ. արքայ. 13բ։
Կայսրանութիւնք. 25ա, բ։
Հռաքան խօսքեր. 33ա, բ։
Ղրիմ. տես Հալուպ։
Ուլկայոյ. 34բ։
Քրիստի. 12ա, բ. (յաճախ։)
Քրիստ տուն. 33ա։
Ցալեան ազգ. 32բ։
Ցազ Նիկեցեկլոց. 27բ։
Ցանիկք. 13բ. 15բ. եւն (յաճախ։) Ցեւ Թուրք։
Ցանի վէժիթ Հենրիքայ. 31ա։
Ցանարանեայ պատգամք. 16բ։
Ցարիան. 33ա։
Ցարան. 19ա։
Ցեռաբնգաւազի կանոն. 23ա։
Ցինկնակէլ Սերբասիանոս, սաստիկ. 4բ. 7ա, բ. 13ա. (յաճախ։)
Ցեր-Ըստուածասէր օրհնել. 9բ։
Ցերուսաղեմ օրհնելոյ կանոն. 11ա։
Ցիսրաէլքիր. 31բ. (յաճախ։)
Ցիվբիկցի (սուրբերկրցի) Մինաս. Ցեւ Մինաս։
Ցիսաթ. 31բ։
Ցսկանայ. 8ա։
Ցվբիթ, գիրք եւ Նախ. 18ա։
Ցուն, օրհնութիւն նոր տան. 13բ։
Ցրգաստայ թագաւորի վարք. 25ա։
Ցմար Ցունաց. 32ա։
Ցանինք, բան —. 33ա։
Ցպանանքա. 32բ։
Ցիսիլա. (Սիկիլիա.) 32բ։
Փանուել. 17բ.
Փարեա, Փարիզ. 3. 4բ. 9ա. 33բ։
Փեղայ. 31ա։
Փիլիացիք. 32բ։
Փիլիպոս կաթուղիկոս. 13բ. 15ա. 28բ. 36ա։
Փոխուն Ս. Կուսի, տան. 25ա։
— կանոն. 23բ։ Ցեւ Վերափոխումն։
Փոժոն, պատկերութիւն կայսեր. 31ա։
Փոնոզոյ. 31ա։
Քաժիքիր. Եան. 28բ։
Քանձլեր պարան Բանեան, հիմնարկող Զամոցայու. 22բ.
Քառասնօրեի կանոն. 11ա։
Քառասունք Սերբասիոյ. վարք. 25բ։
Քարանձանց. 34բ. 35ա։
Քարոզ պատուիրանի, կանոն. 23բ։
— ի բան Սաղմոսին որ ասէ վասն Մահուան. Ահա շատ փով եւն. 42ա։
Քարոզողաց կարգ. 7 բ. (յաճախ։)
— ժամագիրք. 14բ։
Քերքիւս. 31բ։
Օլոմպիեայ պենեէսիքայ, գուսան Գաբրիէլի. 31բ։
Օեկ ազգ. 31ա։
Օրհնութիւնք. 27ա։ Հմմա. 11ա, բ։
— Հրոյ ի մեծ շաբաթու. 27բ. (Հայ.-լատին.)
Ֆելեանկն. 29բ։
Ֆլանարա. 32բ։
Ֆլորենցա. 31բ. 32ա։
Ֆռանկստան. 33բ. (յաճախ։)
Ֆռանցա. 29բ—34. (յաճախ։)
Ֆռանցուս. 29—34. (յաճախ։)

1961p.
1a.

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.
FL0048381

A III 299